

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Jereb

**Postati kompetentni starš:
diskurzivna analiza starševskih vzgojnih praks na spletnih forumih**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Jereb

Mentorica: izr. prof. dr. Metka Kuhar

**Postati kompetentni starš:
diskurzivna analiza starševskih vzgojnih praks na spletnih forumih**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

Zahvala

Zahvaljujem se vsem, ki so mi v času študija in pisanja diplomskega dela stali ob strani, še posebej pa se zahvaljujem mentorici, izr. prof. dr. Metki Kuhar, za vso strokovno pomoč, nasvete in usmerjanje ob pisanju diplomskega dela.

Postati kompetentni starš: diskurzivna analiza starševskih vzgojnih praks na spletnih forumih

V diplomskem delu me zanima, na kakšen način so širše družbene spremembe in spremembe v družini v času od predindustrijske dobe do pozne moderne prispevale k drugačnemu pogledu na otroka in k spremenjenim starševskim vzgojnim praksam. V današnjem času lahko opazamo bolj demokratične, manj formalne in bolj intimne družinske odnose, starši pa so se začeli posluževati vzgojnih praks, ki bolj upoštevajo otrokovo osebnost in njegovo doživljanje. Stili starševanja so se zgodovinsko gledano vrstili od avtoritarnega, permissivnega, do sodobnega, ki v komunikaciji med starši in otroki idealizira princip dialoškosti in demokratičnosti. V empiričnem delu diplomske naloge z diskurzivno analizo starševskih sporočil na izbranih spletnih forumih ugotavljam, ali se oz. kako se v opisih vzgojnih dilem staršev kažejo avtoritarni, permissivni in dialoško-demokratični diskurz o vzgoji otrok. V zaključnem delu ugotavljam, da vzgojne prakse posameznih staršev večinoma ne temeljijo na enem samem vzgojnem stilu in da večina staršev svojih otrok ne vzgaja izključno v avtoritarnem ali permissivnem vzgojnem stilu, temveč da se sodobne vzgojne prakse staršev večinoma kažejo kot zmes vseh treh vzgojnih diskurzov. Ne glede na posamezne vzgojne stile pa analiza kaže, da sta negotovost staršev in ekspertnost ključni značilnosti sodobnega vzgojnega diskurza.

Ključne besede: družinski odnosi, starševanje, vzgojni stili, vzgojne prakse, avtoriteta.

Becoming a competent parent: a discourse analysis of parental parenting practices on internet forums

Thesis deals with how the broad social changes and the changes in families have affected the child and the different approaches of parental parenting practices from the preindustrial till the late modern era. Recently we have witnessed more democratic, intimate and less formal family relations. Parents have started to use such parenting practices which take into consideration the child's personality and experiences. Chronologically looking, the styles of parenting have alternated from the authoritarian and permissive ones, to the current one, which in family communication, idealizes the principle of dialogic and democratic. In the empirical part I analyze various parenting problems about which parents write on the selected online forums. This part presents the authoritarian, the permissive and the dialogic-democratic discourse in the child's upbringing. In conclusion, I claim that the parenting practices of parents are mostly not based on one parenting style exclusively, and that most of the parents do not raise their children only in authoritarian or permissive style, but that the current parenting practices represent a mixture of all three discourses. Regardless of the individual upbringing styles, the analysis shows that the incertitude of parents and the expertise are the key characteristics of the contemporary parenting discourse.

Key words: family relations, parenting, parenting styles, parenting practices, authority.

KAZALO

1	UVOD	7
2	IZZIVI DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA IN STARŠEVANJA V POZNI MODERNI	11
2.1	Spremembe družinskega življenja	11
2.2	Spremembe v odnosu staršev do otrok	12
2.2.1	Sodobno pojmovanje otroka.....	13
2.2.2	Fenomen odgovornega starševstva in protektivnega otroštva.....	16
2.2.3	Demokratizacija odnosov med starši in otroki	18
2.3	Starševske vloge.....	21
2.3.1	Intenzivno materinstvo	21
2.3.2	»Novo« očetovstvo	22
2.4	Negotovost pri starševanju v pozni moderni	24
3	PREGLED IZBRANIH KONCEPTUALIZACIJ VZGOJNIH PRAKS.....	25
3.1	Starševska zahtevnost in odzivnost kot ključni dimenziji vzgoje otrok	26
3.1.1	Starševska zahtevnost.....	26
3.1.1.1	Teorija socialnih domen	27
3.1.1.2	Teorija nadzora.....	31
3.1.1.3	Starševska zahtevnost in koncept avtoritete.....	33
3.1.2	Starševska odzivnost	35
3.1.2.1	Teorija starševskega sprejemanja ali zavrnitve.....	35
3.1.2.2	Teorija navezanosti	36
3.2	Teorija vzgojnih stilov	38
3.2.1	Avtoritarni stil vzgoje.....	39
3.2.2	Permisivni stil vzgoje	41
3.2.3	Avtoritativni stil vzgoje.....	44
4	POTREBE STARŠEV PO SOCIALNI OPORI	46
4.1	Opredelitev in vrste socialne opore.....	47
4.2	Starševsko iskanje socialne opore.....	48
4.2.1	Iskanje opore na internetu.....	49

5	DISKURZIVNA ANALIZA SPLETNIH FORUMOV NA PORTALIH MED.OVER.NET IN RINGARAJA.NET	50
5.1	Metodološki okvir raziskave.....	50
5.1.1	Raziskovalna vprašanja in teza.....	50
5.1.2	Opis spletnih forumov	51
5.1.3	Opis izbrane metode	53
5.2	Avtoritarni diskurz o vzgoji otrok	54
5.3	Permisivni diskurz o vzgoji otrok.....	67
5.4	Dialoško-demokratski diskurz o vzgoji otrok	78
5.5	Ekspertnost – ključna značilnost sodobnega diskurza o vzgoji otrok.....	91
6	ZAKLJUČEK	94
7	LITERATURA	100

1 UVOD

Zdi se, da vzgoja otrok še nikoli v zgodovini od staršev ni zahtevala tolikšne angažiranosti kot danes. Starši so postali bolj pozorni na to, kako s svojim vedenjem vplivajo na odnose z otroki. Razmišljajo, ali otrokom dajejo zadosten občutek varnosti in sprejetosti ter ali obenem od njih dovolj zahtevajo, da se bodo lahko razvili v odgovorne in moralne odrasle osebe. Mnogi starši že na začetku svoje 'starševske kariere' ugotovijo, da ni pomembna le količina sprejetosti in zahtev, ki jih posredujejo svojim otrokom, ampak tudi – ali še posebej – način, na katerega to počnejo. Tako se je verjetno skoraj vsak starš že kdaj vprašal: kako naj dosežem, da me bo otrok ubogal? Kaj naj storim, ko me ne uboga? Naj ga kaznujem? Kako? Ali mu bom s tem povzročil/-a škodo? Bi lahko to storil/-a kako drugače? Naj vztrajam, da mora moj malček zvečer ostati v svoji sobi, čeprav si želi priti v spalnico? Se bo počutil zavrnjenega, če mu ne dovolim večernih obiskov? In tako dalje.

Sodobnim staršem se danes skoraj na vsakem koraku ponuja veliko priložnosti, s katerimi lahko izboljšajo svojo starševsko kompetentnost: knjižne police so polne vzgojnopriročniške literature, prodajne police polne revij za starše, na spletu številni portali poskušajo odgovoriti na vzgojne dileme staršev, narašča pa tudi ponudba najrazličnejših predavanj in delavnic, na katerih starši lahko pridobijo novo znanje in izboljšajo svoje starševsko delovanje. Tudi na spletnih forumih *Vzgoja* ter *Vzgoja otrok in družine* – prvi se nahaja na spletnem portalu Ringaraja.net, drugi pa na Med.over.net – ki jih analiziram v diplomskem delu, številni starši iščejo odgovore na vprašanja, povezana z vzgojo otrok. Ni potrebna temeljita analiza, da bi iz njihovih sporočil razbrali precejšnjo mero zmedenosti, negotovosti in včasih celo strahu glede (ne)ustreznosti uporabljenih vzgojnih praks.

Vendar zakaj so starši postali tako neprepričani v svoj način vzgoje? Starševska negotovost je v veliki meri posledica sprememb, ki jih je družina doživela v času od predindustrijske do pozne moderne dobe. Na prehodu iz moderne v pozno moderno je družina izgubila svoj patriarhalen značaj, in sicer na račun večje enakopravnosti med spoloma. Jedrno družino, ki je predstavljala normativno obliko družinske skupnosti v

obdobju moderne, vedno bolj nadomeščajo alternativne družinske oblike, sklenitev zakonske zveze pa ne predstavljal več nujnega predpogoja za starševstvo. Poleg tega se starši danes za otroke ne odločajo več zaradi potrebe po delovni sili, ampak zaradi lastnih psihičnih potreb po dajanju in sprejemanju bližine, po pripadnosti, spontanosti itd. (Ule in Kuhar 2003).

S tem ko je postal odnos staršev do otrok bolj emocionalen, se je spremenil tudi odnos družbe do otroka. Slednjega se je začelo obravnavati kot ranljivo bitje, ki za zdrav razvoj potrebuje pozornost in ustrezno skrb odraslih. Na to so začeli opozarjati tudi strokovnjaki. Na koncu šestdesetih let je otrok s sprejetjem Konvencije o otrokovih pravicah tudi uradno postal nosilec številnih pravic. Strokovnjaki pa so kmalu zatem na otroka začeli gledati kot na miselno, čustveno in socialno kompetentno bitje, s čimer mu je bila priznana sposobnost sprejemanja različnih ustreznih odločitev (Dahlberg in Moss v Kroflič 2011). Posledica sprememb v družini in drugačnega obravnavanja otroka so tudi bolj odprti, demokratični odnosi med današnjimi starši in otroki. Demokratizacija se v družinskih odnosih kaže v manj formalnem načinu medsebojne komunikacije, ki temelji na dialogu, pogajanjih, večji čustveni odkritosti in večji telesni bližini (Kuhar 2010a; 2011a).

S spoznanjem, da otrok za zdrav razvoj potrebuje primerno, spodbudno okolje, se je v družbi uveljavila norma odgovornega starševstva, ki starše sili v ustvarjanje 'optimalnih pogojev' za otrokovo rast. K optimalnim pogojem pa spada vse od primerno urejene otroške sobe, zdrave prehrane, različnih letovanj, tečajev, do starševske materialne podpore v obdobju mlade odraslosti (Ule in Kuhar 2003). Da bi starši otroku zagotovili čim bolj ustrezno okolje za odraščanje, morajo čim prej kompetentno prevzeti materinsko oz. očetovsko vlogo. In kakšne naj bi bile sodobne ženske kot matere in moški kot očetje? Razumevanje materinske vloge se v pozni moderni ni kaj dosti spremenilo, saj se od matere še vedno pričakuje zelo zavzeto starševanje. Po drugi strani očetje svojo vlogo oskrbovalca družine iz moderne dobe počasi zamenjujejo z večjo angažiranostjo v odnosu do otrok (Švab 2001). Mite o 'primerni' materi in očetu z določenim načinom reprezentiranja obeh vlog proizvajajo tudi množični mediji. Tako so matere največkrat predstavljene kot umirjene, ljubeče in srečne (Kitzinger 1994), očetje

pa pogosto (vendar ne izključno) kot aktivno vpleteni v starševanje (Vezovnik 2007). Zaradi številnih zahtev so sodobni starši – razumljivo – pogosto pod precejšnjim pritiskom.

Mnoge opisane spremembe, ki jih je v zadnjem stoletju doživela družina, so skozi čas vplivale tudi na spremembo starševskih vzgojnih stilov. Tako je avtoritarno vzgojo, ki je temeljila na slepi poslušnosti starševski avtoriteti, strogi disciplini in kaznovanju, po drugi svetovni vojni zamenjala permissivna vzgoja, katere načela so popolnoma nasprotovala smernicam avtoritarne vzgoje. Permissivni starši naj otroka ne bi nadzirali, popolnoma naj bi mu prepuščali odločanje glede pomembnih zadev ter zadovoljevali skoraj vse njegove želje in potrebe. Veljalo je, da starši svoje delo opravljajo dobro, če je otrok ves čas zadovoljen. Vendar pa so strokovnjaki kmalu ugotovili, da niti avtoritarni niti permissivni vzgojni stil ne pripeljeta do pozitivnih razvojnih rezultatov. S tem se je začel uveljavljati sodobni stil vzgoje, ki pravi, da otrok za zdrav razvoj potrebuje tako starševski nadzor kot starševsko sprejemanje.

Vendar na kakšen način naj bi današnji starši nadzirali otrokovo vedenje? Če telesno kaznovanje sodobna družba obsoja, naj se potem zatečejo k 'milejšim' kaznim? Ali naj morda idejo o kaznovanju kar opustijo in otroku za zaželeno vedenje raje obljubijo nagrado? In po drugi strani – ali bo otrok prizadet, če zavrnejo njegovo željo po nakupu igrače? Na kakšen način naj bi starši otroku izkazovali svojo naklonjenost? Zdi se, da se današnji starši včasih zgubljajo v vrtincu vzgojnih dilem in ostajajo brez jasnega vodila glede ustreznega postopanja. Poleg nasprotujočih nasvetov v številnih vzgojnih priročnikih, do česar prihaja zaradi nestrinjanja strokovnjakov glede ustreznih vzgojnih praks, se starši glede primernosti svojega odnosa do otrok včasih težko zanesejo tudi na svoj 'notranji glas'. Ta je namreč pogosto pod vplivom sporočil, ki so jih starši v svojem otroštvu preko vzgojnih dejanj prejeli od svojih staršev. In če ta sporočila niso bila najbolj primerna, jih današnji starši lahko ob nekritičnem poslušanju notranjega glasu nevede prenašajo na svoje otroke.

V diplomskem delu me bo zanimalo, ali je iz starševskih sporočil na forumih razviden avtoritarni, permissivni in dialoško-demokratski diskurz o vzgoji otrok, na kakšen način

se ti trije diskurzi kažejo ter kaj je značilno za sodobni diskurz o vzgoji otrok, neodvisno od posameznih vzgojnih stilov. Poleg tega želim preveriti veljavnost teze, ki pravi, da se sodobni starši ne nagibajo pretežno k dialoško-demokracičnemu vzgojnemu stilu, ampak so v odnosu do otrok (tudi) avtoritarni in/ali permisivni. Tezo sem postavila glede na nestrukturirane, naključne pogovore o vzgoji otrok s posamezniki. Za iskanje odgovorov na raziskovalna vprašanja in preverjanje teze bom uporabila metodo diskurzivne analize, tako da bom na dveh izbranih forumih analizirala starševska sporočila na temo vzgojnih težav oz. dilem. Pri tem bom pozorna na izbor posameznih besed in razmišljanje o določeni vzgojni dilemi, razvidno iz posameznih stavkov ali daljših delov sporočila.

Diplomsko delo je sicer razdeljeno na šest poglavij. V naslednjem, torej drugem poglavju najprej pišem o spremembah, ki jih je družina doživela od časa predindustrijske dobe do pozne moderne, v drugem podpoglavju o spremenjenem, sodobnem pogledu družbe in družine na otroka ter posledično o spremenjenih odnosih med starši in otroki, v tretjem podpoglavju o tem, kako sta se v pozni moderni spremenili starševski vlogi materinstva in očetovstva, v zadnjem podpoglavju pa o negotovostih in dilemah, ki sodobne starše spremljajo pri starševanju. V tretjem poglavju diplomskega dela naredim pregled relevantnih konceptualizacij, povezanih s starševskimi vzgojnimi praksami. V prvem podpoglavju tega poglavja skozi različne teorije pogledam na pojma zahtevnosti in odzivnosti, ki predstavljata ključni dimenziji vzgoje otrok, v drugem podpoglavju pa predstavim tri tipe vzgoje, izhajajoče iz teorije vzgojnih stilov, ki jih povežem še z relevantnimi koncepti drugih avtorjev. V četrtem poglavju opredelim pojem socialne opore in pogledam, kakšno vrsto socialne opore na internetu in drugje iščejo starši. V petem poglavju je zajet empirični del diplomske naloge. V prvem podpoglavju predstavim metodološki okvir raziskave, v naslednjih treh podpoglavjih predstavim, kako se na analiziranih forumih kažejo posamezni diskurzi o vzgoji otrok, v zadnjem podpoglavju pa navedem še nekaj primerov s forumov, iz katerih je razvidna ena od lastnosti sodobnega diskurza o vzgoji otrok, tj. ekspertnost. Šesto poglavje predstavlja zaključek, v katerem odgovorim na raziskovalna vprašanja, preverim zastavljeno tezo in pišem o ostalih ugotovitvah, izhajajočih iz opravljene raziskave.

2 IZZIVI DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA IN STARŠEVANJA V POZNI MODERNI

2.1 Spremembe družinskega življenja

Družinska skupnost se je od predindustrijske dobe do današnje pozne moderne temeljito spremenila. Predindustrijska družina je bila patriarhalna skupnost, ki se je osredotočala predvsem na delo in ekonomijo. Izrazita patriarhalnost pa je bila v zgodnji fazi modernizacije značilna tudi za moderno družino. Kazala se je v neenakosti med spoloma, kjer je imel pomembnejšo vlogo moški kot hranitelj družine, ženska vloga gospodinje pa je bila zapostavljena (Ule in Kuhar 2003, 49). Partnerski odnos je v moderni družini zaznamovala seksualna zvestoba izbranemu partnerju, heteroseksualnost in neprekinjeno trajanje odnosa od njegove vzpostavitve do smrti partnerjev (Ule 1993). Družino so sestavljali biološki starši in otroci. Vse, kar je odstopalo od takšne oblike družine, je bilo označeno kot odklonsko, negativno in zato stigmatizirano (Ule in Kuhar 2003, 55).

V zadnjih dveh do treh desetletjih, v obdobju pozne moderne, je prišlo do postopne deinstitucionalizacije družine. S tem procesom se je izgubil monopolni položaj jedrne družine in zakona, alternative pa so počasi začele izgubljati pridih stigmatizacije. Prehodi v partnersko, zakonsko skupnost ali družino postajajo vedno bolj individualizirani in diferencirani, oblike družinskega življenja pa so se močno pluralizirale. Zaradi naraščanja ločitev in ponovnih porok otroci vedno pogosteje odraščajo v več družinah, in tako njihove biološke starše vedno pogosteje nadomeščajo socialni starši. Povečuje se tudi število drugih oblik družinskih skupnosti. Nekoč močna povezava med starševstvom in zakonom se rahlja, po drugi strani pa se vedno več samskih in parov odloči za življenje brez otrok (Ule in Kuhar 2003, 54–55). Jedrna družina, ki jo sestavlja poročeni par z dvema otrokoma, tako danes predstavlja manj kot 20 % vseh družin v Evropi (Muncie in Lagan v Rener 2006, 21). Trendi takšnih družinskih sprememb pa so vidni tudi v Sloveniji (Švab 2006).

Mnogi sociologi trdijo, da je družina v moderni družbi izgubila številne funkcije, ki so jih sedaj prevzele institucije, kot so podjetja, politične stranke, šole in socialne ustanove (Haralambos in Holborn 2001, 365). Nekateri avtorji pa se s tem ne strinjajo in pravijo ravno nasprotno; družina naj bi ohranila svoje funkcije, te pa naj bi »postale bolj določene in pomembne« (Fletcher v Haralambos in Holborn 2001, 366). Parsons (v Haralambos in Holborn 2001, 365) pravi: »Družina je bolj specializirana kot prej, ni pa na splošno manj pomembna, ker je družba *bolj* izključno odvisna od nje v opravljanju *določenih* njenih življenjsko pomembnih funkcij.« Tudi Kuharjeva (2011, 71) pravi, da »se ob poznomodernih tveganjih, napetostih in tesnobnosti, ki izhajajo iz izjemno hitrih in temeljitih družbenih, ekonomskih, tehnoloških sprememb, širi in intenzivira spekter starševskih in družinskih nalog.«

2.2 Spremembe v odnosu staršev do otrok

V predindustrijskih družbah in v družbah klasične moderne so otroci staršem predstavljali delovno silo na kmetiji ter dediče posesti in družinskega imena, zato so bili – še posebej sinovi in prvorojenci – običajno zelo zaželeni. Po drugi strani pa je preveč otrok družino ekonomsko obremenjevalo, zato so starši kasneje rojene otroke pogosto obravnaval kot odvečne (Ule in Kuhar 2003, 57). Uživanje vseh prednosti enega od otrok v družini, običajno prvorojenega sina, je trajalo od 13. do 17. stoletja, ko so vzgojitelji začeli spodbijati legitimnost te prakse (Ariès 1991, 449). Na koncu 18. stoletja je neenakost med otroci postala nedopustna krivičnost, vsak posamezni otrok pa je za starše postal nenadomestljiv. Starši so vedno bolj videli otroke takšne, kot so, prinašajoč vsakdanje težave in radosti. Skozi 18. in 19. stoletje so starši vedno več energije vlagali v promocijo otrok in vedno manj v promocijo družine (Ariès 1991, 485–488). Vendar pa se odnos do otrok ni spreminjal v vseh družinah enako hitro; v največjem in najrevnejšem sloju prebivalstva se je ta proces počasi začel odvijati šele s koncem 18. stoletja in kasneje (Ariès 1991), najhitreje in najbolj intenzivno pa se je dogajal v 19. stoletju v bogatejšem sloju prebivalstva, tj. v meščanskih družinah (Puhar 1982).

V drugi polovici 20. stoletja so otroci v družini začeli izgubljeni svojo ekonomsko funkcijo, do česar je delno prišlo zaradi gospodarskih sprememb. Otroci za starše niso več predstavljali ekonomske prednosti, ampak nasprotno – vedno večji strošek (Ule in Kuhar 2003, 57). Danes v ospredje stopajo drugi motivi za starševstvo, povezani s čustvenimi potrebami staršev. Fend (v Beck in Beck Gernsheim 2006, 119) pravi, da otroci staršem prinašajo »psihološko korist«. Starši z otrokom namreč pridobijo občutek odgovornosti in pristojnosti, zaradi česar čutijo, da so za nekoga čustveno nujno potrebni. Otroci jim omogočajo tudi občutek uresničevanja v naslednji generaciji, izpolnjujejo željo po smislu življenja in jih osrečujejo (Beck Gernsheim v Ule in Kuhar 2003, 57). Poleg tega pa starši v odnosu z otrokom lahko izrazijo svojo sposobnost potrpljenja in empatije, uživajo v trenutkih umirjenosti ter v prejemanju in dajanju nežnosti in bližine, česar jim močno primanjkuje v znanstveno in tehnično usmerjeni družbi (Ule in Kuhar 2003, 58). Otrok odraslim predstavlja »naravnost« v okolju, usmerjenem v racionalno vedenje, načrtovanje, urejanje in obvladovanje (prav tam).

Münz (v Beck in Beck Gernsheim 2006, 120) celo pravi, da je današnja želja po otroku egocentrična. Starši od otrok namreč pričakujejo povračila za lasten trud; vzgoja je postala nekakšno tržno razmerje. Nekateri starši pričakujejo, da jim bo otrok pomagal doseči njihov idealni jaz (Bopp v Beck in Beck Gernsheim 2006, 121), da bo rešil njihov zakon ali uresničil njihove ambicije, ki jih v svojem življenju niso uspeli realizirati (Beck in Beck Gernsheim 2006, 120). Ali kot pravi Zinnecker (v Ule in Kuhar 2003, 57): »Odrasli so vzeli otroštvo in mladost za projekcijsko platno za svoje neizživete in utopične želje in sanje.«

Spremembe v odnosu staršev do otrok se med drugim odražajo v fenomenih, ki jih obravnavam v sledečih podpoglavjih.

2.2.1 Sodobno pojmovanje otroka

Raziskovalci otroštva opisujejo različne zgodovinske podobe otroštva, njihove ugotovitve pa se nemalokrat razhajajo. Kroflič trdi, da kljub temu o nekaterih

ugotovitvah obstaja splošen konsenz. Ena od ugotovitev predstavlja pomembno izhodišče za moje diplomsko delo, in sicer: »oblikovanje podobe otroštva je eden od osrednjih elementov diskurzivnih praks, ki zaznamujejo delovanje družbenih institucij, kot so družina, šola, socialna politika, akademske institucije itn.« (Kroflič 2011, 67). Pogled na otroka, ki se je skozi zgodovino spreminjal, je torej bistveno vplival tudi na spremembo (starševskih) vzgojnih praks.

Po Dahlbergu in Mossu (v Kroflič 2011, 67) so v današnji družbi prisotne tri ključne podobe otroštva. Prva od njih je *podoba otroka kot ranljivega bitja potreb*, ki otroka prikazuje kot čustveno odvisno ter miselno in socialno nekompetentno bitje (prav tam). Otrok naj bi za svoj optimalen razvoj potreboval strokovno nego, vzgojo in izobraževanje, sicer lahko utрпи trajne poškodbe v razvoju. Kot odgovor na ta pogled na otroka so se začele razvijati z vzgojo in nego otroka povezane vede, kot sta razvojna psihologija in pediatrija, ki sta kot najbolj razvijajoči stroki opozarjali na ustrezno skrb za otroka. Po obeh svetovnih vojnah pa se je zavedanje o nujnosti sprememb v načinu vzgoje otrok še povečalo, saj so za vzrok razvoja totalitarnih režimov obtožili patriarhalno vzgojo, ki pri otroku razvija konformizem (prav tam, 67–68).

V poznih šestdesetih letih se kot odziv na podobo ranljivega otroka začnejo razprave o otrokovih pravicah in izoblikuje se *podoba otroka kot subjekta pravic* (Kroflič 2011, 68). S tem odrasli in družbene ustanove postanejo dolžni o vsaki odločitvi, povezani z otrokom, razmisliti in ugotoviti, ali je v skladu z otrokovimi pravicami oz. koristmi (Pavlović v Kroflič 1999). Pravice otrok se formalizirajo s sprejetjem OZN-jeve Konvencije o otrokovih pravicah, vedno več pozornosti pa se začne namenjati tudi vprašanju otrokovih psiholoških pravic (Pavlović 1993). Ob otrokovi pravici do zaščite in najugodnejšega učnega okolja se izpostavi tudi »otrokova pravica, da je soudeležen pri sprejemanju odločitev o lastnem življenju« (Kroflič 2011, 68). Ta pravica predpostavlja priznavanje otrokove avtonomije, ki spada k njegovim psihološkim pravicam. Starši naj bi spoštovali otrokovo avtonomno delovanje, njegovo svobodno raziskovanje in učenje na lastnih napakah, hkrati pa naj bi mu po neuspehih nudili negovanje – nekakšno varno bazo, v katero se vrača (Pavlović 1993, 226).

Vendar starševanje v praksi prinese vprašanje, od kdaj naprej upoštevati otrokovo avtonomno vedenje. »Po Sternu je treba otroka nedvomno obravnavati od vsega začetka kot ločeno bitje z lastno avtonomno dejavnostjo in lastnim občutkom sebstva« (Pavlović 1993, 191). Po drugi strani imajo starši dolžnost varovati otroke pred slabimi odločitvami, do katerih pride zaradi otrokovega pomanjkanja izkušenj, znanja in slabega predvidevanja posledic svojih dejanj. S tem postane otrokova 'pravica' do samoodločbe močno omejena in podvržena presoji staršev (Pavlović v Kroflič 1999). Tako so tudi zaradi relativnosti otrokovih pravic starši negotovi, kdaj otroku dopustiti avtonomnost, kdaj pa ga omejiti (prav tam), otroci pa so v konstantnem konfliktu med ohranjanjem lastne integritete in podrejanjem starševski avtoriteti (Juul 2008).

Percepcija otroka kot bitja pravic se najbolj pozitivno uveljavlja tam, kjer je hkrati prisotna *podoba otroka kot bogatega, zmognega bitja* (Kroflič 2011, 68). K spremenjenemu pogledu na otroka so pripeljala poststrukturalistična gibanja (McNaughton v Kroflič 2011), etnografske raziskave otroštva (Corsaro v Kroflič 2011) in nove vzgojne paradigme (npr. Rinaldi v Kroflič 2011). Za mednarodno odmevnost ideje, da je otrok bogato ter kognitivno, emocionalno in socialno sposobno bitje, je zaslužen ustanovitelj vrtcev v Reggio Emilii, L. Malaguzzi (v Kroflič 2011). Po njegovem mnenju je otrok »že v predšolskem obdobju občutljivo, radovedno in ustvarjalno bitje, ki si skuša razložiti pojave v okolju, svoje teorije pa je pripravljen izraziti v različnih jezikih in jih deliti z drugimi« (Kroflič 2011, 69). Po smrti Malaguzzija je C. Rinaldi (v Kroflič 2011) zasnovala novo vzgojno paradigmo, t. i. pedagogiko poslušanja, ki temelji na predpostavki, da je otroku treba prisluhniti, in s tem spoštovati njegovo subjektiviteto.

K sodobnemu pogledu na otroka so prispevale tudi raziskave na področju razvojne psihologije, katerih dognanja strokovnjaki prenašajo v prakso. J. Juul, danski družinski terapevt in avtor popularnih vzgojnih priročnikov, v knjigi *Kompetentni otrok* (Juul 2008, 13) pravi, da »delamo odločilno napako, ko domnevamo, da otroci niso že od rojstva pravi ljudje«. Obravnavamo jih kot nepopolna bitja, na katere moramo vplivati in z njimi manipulirati, šele pri določeni starosti pa jim priznamo status resničnih ljudi. Podobnega mnenja je tudi Kroflič (2011, 69), ki opozarja, da »socialne reprezentacije

otroka kot egoističnega, kognitivno nezmožnega, amoralnega ali celo moralno izprijenega bitja onemogočajo uresničitev zahteve po aktivni participaciji, saj mu odrekajo status bitja, ki je zmožno sprejemanja zanj in za druge ustreznih odločitev«. Raziskave vedenja dojenčkov na primer kažejo, da je novorojenčkom prirojenih več kompetenc: rodijo se kot socialna bitja s potrebo in sposobnostjo vstopanja v medosebne odnose, sposobni so se vživeti v odrasle in se nanje smiselno odzvati ter že od rojstva so na osnovnih področjih sposobni zase prevzeti odgovornost (Stern v Juul 2009, 160–161).

2.2.2 Fenomen odgovornega starševstva in protektivnega otroštva

Posledice obravnavanja otroka kot ranljivega in nekompetentnega bitja so se začele kazati v povečani skrbi za otroka in njegovi zaščiti, kar se v pozni moderni odraža v *fenomenu odgovornega starševstva* (Ule in Kuhar 2003). Sodobni starši se soočajo z dolgim spiskom vzgojnih, socializacijskih, časovnih in finančnih zahtev, ki jih morajo izpolniti za optimalno oskrbo otroka. Intenziviranje pozornosti do blaginje otrok Švabova (2001, 135) označi s *fenomenom protektivnega otroštva*, »ki vključuje številne aktivnosti in prakse, ki izražajo vedno bolj intenzivno skrb za otroke, njihovo blaginjo, izobraževanje ipd.« (Švab 2001, 135). Zavzetost staršev za izpolnjevanje vseh teh zahtev izvira tudi iz strahu, da lahko neupoštevanje otrokovih potreb vodi do nepopravljivih poškodb, do zastoja v razvoju ali do otrokove popolne neučinkovitosti. Neučinkovitosti svojih otrok pa se današnji starši močno bojijo, saj je sodobna družba izrazito storilnostno in konkurenčno naravnana (Beck in Beck Gernsheim 2006, 148).

Materialne predpostavke starševstva so vedno bolj zahtevne, pojavljajo pa se v vseh družbenih slojih (Ule in Kuhar 2003). Trg danes za vsako stopnjo starševskega procesa ponuja produkte, ki ta proces podpirajo – že od nosečnosti naprej (Kehily 2010). Starši naj bi otrokom omogočili primerno otroško sobo, počitnice, najrazličnejše tečaje, športne dejavnosti, kot tudi podaljšano materialno skrb za otroke (Ule in Kuhar 2003, 58). Očetje in matere danes nimajo le možnosti nuditi otrokom različnih dobrin, tečajev

in dejavnosti – to danes predstavlja njihovo obveznost (Beck in Beck Gernsheim 2006, 146).

Ena od zahtev, ki temelji na predstavi o odgovornem starševstvu, je zahteva po optimalni vzgoji otrok. To je po mnenju strokovnjakov velika in zahtevna naloga, starši pa vedno lahko izboljšajo svojo prakso (Ule in Kuhar 2003, 58). Od staršev se danes zahteva, da skorajda postanejo strokovnjaki za vzgojo otrok. Z velikim napredkom na področju pedagogike, psihologije in medicine se je zgodil tudi velik porast poljudnoznanstvene literature, ki naj bi jo preštudiral vsak starš. Pedagogi ta pojav označujejo z izrazom »scientifikacija vzgoje«. To pomeni, da morajo starši pri vzgoji ravnati čim bolj »znanstveno«, kar pa od njih zopet zahteva velike energetske in finančne obremenitve (Beck in Beck Gernsheim 2006, 147). Ali kot pravita Uletova in Kuharjeva (2003, 59): »Vzgoja otrok je postala znanost, torej jo lahko študiramo, se je učimo in zato je postalo to tako zahtevno in visokokvalificirano delo«.

Starševanje terja odpovedovanje drugim interesom na račun otroka, zato ni čudno, da sodobni starši poleg želje po otrocih doživljajo tudi dvome v to, ali so pripravljeni na materinsko oz. očetovsko vlogo (Ule in Kuhar 2003, 59). Schütze (v Beck in Beck Gernsheim 2006, 153) opozarja, da »intenzivno ukvarjanje z otroki, ki terja velike čustvene in časovne investicije, vodi k zmanjšanju kakovosti partnerstva«. Partnerja v dobro otroka pogosto zmanjšata vsa lastna pričakovanja, ostane pa jima le to, kar jima 'dopusti' otrok. Najpogosteje se partnerski odnos razdre ravno v družinah, ki najbolj vestno upoštevajo pedagoške ideale (Beck in Beck Gernsheim 2006, 154).

Poleg povečanja zahtevnosti starševanja je v današnjem času moč opaziti tudi spremembe v samem odnosu med starši in otroki. Tem spremembam namenjam pozornost v naslednjem podpoglavju.

2.2.3 Demokratizacija odnosov med starši in otroki

Teoretiki pozne moderne (npr. Giddens 2000; Renner 2002) opisujejo spremembe, ki se dogajajo v sodobnih intimnih odnosih, in sicer v smeri večanja čustvene komunikacije med partnerji, nenehne refleksivnosti in splošne demokratizacije. Giddens (2000) ta proces poimenuje s pojmom *preobrazba intimnosti*, ki naj bi zajemal ljubezenske, prijateljske in tudi družinske odnose. Narava sodobnih demokratičnih intimnih odnosov je v marsičem podobna demokraciji na širši, družbeni ravni. »Demokracija v javni sferi obsega formalno enakost, individualne pravice, javno diskusijo o problemih, ki ni nasilna, in avtoriteto, o kateri se pogaja in ne izhaja iz tradicije. [...] Demokratizacija v kontekstu družine obsega enakost, vzajemno spoštovanje, avtonomijo, odločanje na podlagi komunikacije in odsotnost nasilja« (Giddens 1998, 93). Rennerjeva (2002, 89) poudarja, da imajo v politični in zasebni demokraciji osrednjo vlogo komunikacije.

Tudi odnosi med starši in otroki so se v zadnjih desetletjih močno *demokratizirali*, in sicer na račun izginjanja tradicionalne starševske avtoritete. Spremembe v družinskih odnosih so močno povezane s spremembami na družbeni ravni, npr. s splošno demokratizacijo, emancipacijo žensk itd. (Kuhar 2010a, 6). Kuharjeva (prav tam) pravi, da je slednje »olajšalo ponotranjenje samonadzora, ki je pomembno prispeval k manj formalnim, bolj odprtim odnosom med starši in otroki ter tudi k manj formalnim medgeneracijskim odnosom v celoti«. Demokratičnost komunikacije v sodobnih družinah se odraža v nenehnih dogovarjanjih in dialogu, čustva se izražajo bolj odkrito, telesni kontakti so bolj pogosti, tabu teme so manj prisotne, prav tako pa je bolj sprejemljiv začasni umik iz tesnih družinskih odnosov (prav tam). S tega vidika so današnji odnosi med starši in otroki napornejši, saj zahtevajo nenehno odnosno delo, veliko mero medsebojne tolerance in nenehno vzdrževanje zaupanja (Renner 2002, 88–89).

Giddens (2000) pravi, da se sodobni odnosi med starši in otroki približujejo t. i. *čistemu razmerju*, katerega pojav je del širše preobrazbe intimnosti. Čisto razmerje opisuje situacijo med osebama, ki stopata v odnos zaradi koristi, ki jima ga ta odnos prinaša. Tako razmerje traja le toliko časa, dokler oba partnerja menita, da jima prinaša

zadovoljstvo (prav tam, 64). Nadalje, čisto razmerje predpostavlja reflektivnost obeh/vseh udeleženih partnerjev, kar se v praksi kaže v nenehnem samospraševanju vpletenih glede lastnega počutja v odnosu. Reflektivnost v intimnih razmerjih je sicer del splošne reflektivnosti, značilne za moderno dobo. Samospraševanje pa je tesno povezano z intimnostjo, ki je prav tako eden od pomembnih elementov čistega razmerja. Intimnost torej ni samoumevna, ampak običajno od vpletenih zahteva veliko psihološkega 'dela na sebi'. Z intimnostjo je močno povezano tudi zaupanje, na katerem temelji čisto razmerje. Tudi medsebojno zaupanje ni samoumevno, saj morata obe strani delati na tem, da si ga pridobita (Giddens 1991, 89–97).

Po Gadlinovem (v Giddens 2000, 103–104) mnenju je odnos med starši in otroki čistemu razmerju podoben v pomembnosti ohranjanja kakovosti odnosa in intimnosti ter želji po občutljivosti in razumevanju. Renerjeva (2002, 88) pa pravi, da se elementi čistega razmerja v družinskih odnosih kažejo v tem, da so vanje vpleteni čustveno enako pomembni partnerji, njihovi odnosi pa so prav tako 'pogodbeni', odprti in reflektivni ter se vsakodnevno obnavljajo preko pogajanj. Da je odprtost pomemben indikator demokratizacije odnosov med starši in otroki, so v svoji kvalitativni študiji ugotovili tudi Solomon in drugi (2002, 968–970). Ugotovili so, da so staršem in njihovim otrokom – adolescentom, ki so sodelovali v raziskavi, v družini najbolj pomembni globoki, dolgi in/ali individualni pogovori, dolge čustvene razprave, iskrenost, smeh in opravljanje. 101 od 221 respondentov je družino označilo kot prostor zaupanja, prisotnosti in pogovorov, drugi pa kot prostor podpore in potrjevanja identitete. Nadalje, Jamieson (1998, 161) ugotavlja, da strokovnjaki in popularna kultura idealizirajo prijateljski odnos med starši in otroki, kar pa se odraža tudi v praksi. Rezultati študije Solomona in drugih (2002) npr. kažejo na prisotnost in zaželenost prijateljskih odnosov med starši in adolescenti. Takšen odnos so respondenti asociirali z odprtostjo, občutkom enakovrednosti, vzajemnim samorazkrivanjem, zaupanjem skrivnosti itd.

Pomemben kazalec demokratizacije odnosa med starši in otroki pa je tudi prisotnost nenehnih pogajanj, kar du Bois-Reymondova in drugi (1993) označijo kot družinsko kulturo pogajanja. Čeprav še vedno obstajajo družine, v katerih starši prakticirajo tradicionalno, restriktivno usmerjanje, se tudi ti vedno bolj nagibajo k načelu pogajanj.

Starši otroke nič več ne usmerjajo brez utemeljitev, od otrok pa nič več ne pričakujejo slepe poslušnosti (prav tam). Enako tudi raziskava Kuharjeve (2010a) med slovenskimi starši in adolescenti kaže na prisotnost intenzivnega razpravljanja, pogajanja in sklepanja kompromisov v njihovih odnosih.

Kljub intenzivni demokratizaciji družinskih odnosov pa le-teh ne gre popolnoma izenačiti s čistim razmerjem. Vzrok za to Jamieson (1998, 162–163) vidi v dejstvu, da med starši in otroki še vedno obstaja razlika v moči, pa čeprav se starši trudijo, da bi bili v odnosu do otrok čim bolj demokratični. Starši so otrokom nadrejeni, ker imajo moč pri odločanju glede praktičnih, finančnih in drugih družinskih zadev, kot tudi zaradi razlike v starosti, ki staršem daje prednost v izkušnjah, sposobnostih in modrosti. Poleg tega odnos med starši in otroki ni tako krhek kot odnos med dvema odraslima partnerjema, ki traja, dokler je vredno, da traja. Prvi običajno ostaja zanesljiv, vsaj dokler otroci ne razvijejo bazičnega zaupanja (Jamieson 1999, 488).

Tudi študije drugih avtorjev ne potrjujejo teze o čistih razmerjih v sodobnih odnosih med starši in otroki. Ti odnosi so pogosto bolj navidezno demokratični, saj se za odprto komunikacijo skrivajo boji za moč. Walkerdine in Lucey (v Jamieson 1998, 68–69) sta v odnosu med materami iz srednjega razreda in njihovimi štiriletnimi hčerkami opazili veliko psevdodemokratičnosti. Matere so svojim hčerkam dovolile, da oporekajo njihovi avtoriteti, in jim na ta način omogočile, da izrazijo svojo moč. Vendar pa je bila demokratičnost v odnosu samo navidezno prisotna, saj so matere nad hčerkami običajno izvajale prikrito obliko nadzora ali pa so se podredile in celo žrtvovale lastno avtonomijo. Prisotnost navidezne demokratičnosti so izpostavili tudi Brannen, Dodd, Oakley in Storey (v Jamieson 1999) v raziskavi med britanskimi družinami z adolescenti. Ugotovili so, da k čistemu razmerju stremijo predvsem matere, ki so belke in pripadnice srednjega razreda. Te so v odnosu do svojih otrok poudarjale predvsem empatijo, razumevanje in komunikacijo. Vendar pa je študija pokazala, da matere želijo pridobiti informacije zaradi strahu, da bi njihovi otroci zašli v težave. Pri njihovem pridobivanju informacij je šlo torej za nadzor in ne za način, preko katerega bi z otroki gradile intimnost. Do podobnih ugotovitev so v svoji študiji prišli tudi Solomon in drugi (2002), ki pravijo, da se mladostniki na tovrsten starševski nadzor običajno odzovejo s

prikrivanjem informacij. Stattin in Kerr (2000) v tem kontekstu govorita o starševskem poznavanju oz. spremljanju otrokovih aktivnosti (angl. monitoring), ki naj bi temeljilo na otrokovem prostovoljnem razkrivanju informacij o sebi. Vendar, kot med drugimi ugotavlja tudi Kuharjeva (2010a), lahko tak način komunikacije predstavlja posredno uveljavljanje starševske avtoritete.

2.3 Starševske vloge

Poleg sprememb v pogledu na otroka in sprememb v odnosih med družinskimi člani je v moderni in pozni moderni prišlo tudi do sprememb v ključnih starševskih vlogah – materinski in očetovski.

2.3.1 Intenzivno materinstvo

V naši družbi obstaja mnogo *mitov*, ki temeljijo na predpostavki, da je *materinstvo nekaj naravnega, nagonskega*. Obstaja na primer mit o materah, ki nagonsko vedo, kako ravnati z dojenčkom, in mit o materah, ki svoje otroke ves čas obožujejo, so do njih ljubeče in jim namenjajo le nežna čustva, zgolj zato ker so jih rodile (Kitzinger 1994, 156). Ženska je zaradi svoje reproduktivne funkcije subjekt, ki je ujet med naravo in kulturo. Ženska družbenost naj bi torej bila določena z biološkimi značilnostmi. Vendar je paradoksalno, kot pravi Švabova (2001, 96–97), da ženska biološkost ni naravna sama po sebi, ampak je družbeno definirana, saj je razumevanje materinske vloge vedno odvisno od zgodovinskega, kulturnega, razrednega, etničnega ... konteksta. Oliver (v Švab 2001, 96) nadalje pravi, da »če bi bil odnos mati-otrok res naraven in ne družben, potem bi moral biti definiran z živalskim instinktom in ne z ljubeznijo«.

Za mitološko sliko o materinstvu in otrocih poskrbijo tudi mediji. Dojenčki so v revijah in filmih prikazani kot nežna, dobrovoljna bitjeca, ki nadvse uživajo, kadar jih mamica neguje. Matere pa so na naslovnica prikazane, kako ob mehki svetlobi svetilke sedijo na naslonjaču z dojenčkom na prsih, edino čustvo, ki ga kažejo, pa je veselje. Ženske

imajo v današnji individualizirani družbi pred rojstvom lastnega otroka tudi malo izkušenj z drugimi otroki, zato so toliko bolj dojemljive za mite, ki jih ponujajo mediji. Mnoge od njih torej ne pričakujejo, da z materinstvom pride veliko naporov in odrekovanja ter nenehnega učenja te nove vloge (Kitzinger 1994, 155).

Ker družbene značilnosti, ki so določene z biološkimi lastnostmi, v zahodnem svetu veljajo za najbolj konstantne, tudi ženska materinska identiteta v pozni moderni ni doživela večjih sprememb in je v veliki meri ostala tipično moderna (Švab 2001, 95–96). Percepcija materinstva je bila v moderni družbi pod močnim vplivom »ideologije intenzivnega materinjenja« (Hays v Bell 2004, 48), ki je od žensk zahtevala popolno osredotočenost na otroka, čustveno involviranost in veliko porabo časa za starševanje (Arendell v Bell 2004, 48). Na ideološko percepcijo materinstva pa so močno vplivali tudi znanstveni diskurzi (Švab 2001). »V 1920-ih in 1930-ih je psihoanaliza trdila, da si 'normalne' ženske želijo otroka, tiste, ki pa zavračajo materinstvo, s tem zavračajo svojo ženskost. V 1960-ih pa so raziskovalci otroškega razvoja 'odkrili' materinsko vez. S konceptom so želeli povedati, da otrok potrebuje eno samo skrbstveno figuro, najbolje biološko mater, da razvije zdrav občutek sebstva in sposobnost vzpostavljanja odnosov z drugimi ljudmi« (Oakley v Nakano Glenn in drugi 1994, 9). Takšen pogled na materinstvo se je torej ohranil še do danes. Materinska vloga je tako v dobi pozne moderne še vedno ključni element, ki omogoča oblikovanje družine, čeprav v času vedno večje pluralizacije družinskih oblik ne predstavlja več nujnega pogoja za njeno ustanovitev (Švab 2001, 95).

2.3.2 »Novo« očetovstvo

V dobi moderne je predvsem v znanstvenih diskurzih prevladovala podoba enotne moškosti. Za predpisano podobo in vedenjski vzorec je veljal bel heteroseksualni moški iz srednjega razreda, ki je bil družinski človek, usmerjen h karieri in materialni oskrbi družine (Švab 2001, 123).

Za t. i. *novo očetovstvo* v pozni moderni pa je značilna predvsem večja angažiranost očetov v odnosih z otroki. Empirične raziskave kažejo, da si sodobni očetje bolj želijo skrbeti za otroke, da imajo z njimi tesnejše odnose kot njihovi očetje in da na sploh težijo k večji zavzetosti pri delu z otroki, še posebej, če so njihove partnerke zaposlene (Švab 2001, 125). Kljub temu, da se očetovske prakse v pozni moderni po intenzivnosti vpletenosti in načinu njenega izvajanja močno razlikujejo od praks očetov prejšnjih generacij, pa se sodobni očetje srečujejo z vprašanjem, kako očetovati (prav tam, 130). Švabova (prav tam) pravi: »Ideologija novega očetovstva je namreč pomanjkljiva v tem, da ne zagotavlja socializacije v očetovstvo, v prakse očetovanja.«

Poleg tega se sodobna očetovska vloga še vedno zelo razlikuje od materinske, saj poteka le v obliki pomoči partnerkam oz. v obliki vzporednih dejavnosti. Partnerji pomagajo svojim partnerkam tako, da na primer izvedejo manjša gospodinjstva opravila ali se igrajo z večjimi otroki. V zadnjem obdobju pa so očetje postali aktivni tudi v drugih navzven vidnih dejavnostih, in to od spočetja otroka dalje. Tako na primer 'novi očetje' spremljajo partnerkino nosečnost in ji po porodu pomagajo pri skrbi za dojenčka. Vendar vse te nove očetovske prakse še vedno predstavljajo le dopolnitev glavne družinske vloge, tj. materinstva (prav tam, 130–131).

Tako kot množični mediji pomagajo širiti mite o materinstvu, pripomorejo tudi k promociji aktivnega očetovanja. Mediji sodobnim očetom namreč nudijo mnogo nasvetov, kako sodelovati pri skrbi za otroke (Švab 2006, 79). Po drugi strani pa je kritična diskurzivna analiza slovenskih revij za starše pokazala »ambivalenco med normativno ideološkim tematiziranjem novih očetovskih praks in bolj ali manj latentnimi diskurzivnimi oz. lingvističnimi premisami, ki nakazujejo na močne elemente modernosti, tradicionalnosti in stereotipiziranja pri razumevanju družbenih vlog očetov« (Vezovnik 2007, 205–206). Za promocijo spremenjene očetovske vloge sicer skrbijo tudi znanstveni diskurzi (Švab 2006, 79).

2.4 Negotovost pri starševanju v pozni moderni

Sodobno individualizirano življenje je postalo projekt, ki ga vsak posameznik sam načrtuje in usmerja. V današnji družbi ni več trdnih napotkov, »ki bi bili institucionalno določeni in normativno predpostavljeni« (Ule in Kuhar 2003, 59). To pa s seboj prinaša mnoge negotovosti in protislovja, ki jih občutijo tudi sodobni starši, ko se lotijo starševanja oz. vzgoje svojih otrok (Ule in Kuhar 2003). Kuhar in drugi (v Kuhar 2011b, 476–478) so v anketi 'Potrebe staršev s predadolescentnimi otroki v Sloveniji' ugotovili, da negotovost pri starševanju pogosto spremlja tudi slovenske starše. Rezultati kažejo, da 20,9 % anketiranih staršev doživlja negotovost glede vzgoje otroka, 11,2 % staršev poroča o negotovosti glede izrabe prostega časa z otrokom, 2,1 % anketiranih pa zase ne ve, ali so lahko dobri starši.

Današnji starši so pod pritiskom, da se vzgoje lotijo zavestno, da so njihove odločitve in postopki osnovani na temeljitem razmisleku. V tako premišljeno starševanje jih ne vodi le pomanjkanje vsesplošno veljavnih vzorcev vzgoje, ampak tudi norma odgovornega starševstva. Pari zato pri starševanju pogosto dobijo občutek izgube spontanosti (Ule in Kuhar 2003). Tudi Lasch (v Kuhar 2011b, 475) je že v sedemdesetih letih trdil, da se matere ne čutijo več sposobne samostojno, 'po lastnem občutku' vzgajati svojih otrok.

Starši se bojijo škodljivih posledic, ki bi jih njihove starševske prakse imele na otrokov razvoj. Iz tega razloga zelo pogosto iščejo nasvete pri različnih strokovnjakih, v revijah za starše, priročnikih ipd. (Kuhar 2011b, 475). Beck in Beck Gernsheim (2006, 132) pravita, da čeprav je opaziti očitno povečanje zanimanja za vzgojnopriložniško literaturo že med bodočimi starši, še ni na razpolago obsežnih študij, ki bi pokazale, ali bodoči starši prebrane napotke in predpise dejansko upoštevajo v praksi ali ne. Kljub temu pa je dovolj podatkov, ki kažejo, da današnji starši, predvsem matere, veliko pogosteje uporabljajo pedagoške nasvete v praksi, kot so jih prejšnje generacije (Rolff, Zimmermann in drugi v Beck in Beck Gernsheim 2006, 132).

Beck in Beck Gernsheim (2006, 133–135, poudarki dodani) pravita, da pri obsedenosti z vzgojo med sodobnimi starši ne gre zgolj za njihovo zunanje obnašanje, ampak tudi za

notranje načelo oz. logiko, ki jih vodi do takega obnašanja. Današnji starši se ujemajo v »*strukturo podložnosti*«, ki jo sestavlja več elementov: starši se soočajo z »negotovostjo« in »načelom odgovornosti«, poleg tega pa tudi s problemom »*vzajemne konkurenčnosti posamičnih nasvetov*« (nasveti strokovnjakov za vzgojo se ves čas spreminjajo in si medsebojno nasprotujejo), na kar se pogosto odzovejo s »*poskusom pobega*« (starši hočejo pobegniti od najrazličnejših nasvetov, nazaj k spontanosti in samostojnemu delovanju, vendar se pobeg od znanstveno utemeljenih napotkov starševanja kmalu izkaže kot nova oblika nemoči). Avtorja kot zadnji element navedeta »*ljubezen kot ojačevalec*« – ljubezen do otroka je namreč tista, zaradi katere se starši zelo težko uprejo upoštevanju nasvetov, ki jih ponujajo priročniki, saj bi to lahko na otroku pustilo nepopravljivo škodo. Avtorja skleneta, da gre pri starševskem intenzivnem zanimanju za vzgojo za rezultat »*ciklične logike ljubezni, odgovornosti in negotovosti*«. »Ta dinamika [pa] je polna vzponov in padcev.« (Beck in Beck Gernsheim 2006, 135)

3 PREGLED IZBRANIH KONCEPTUALIZACIJ VZGOJNIH PRAKS

Starševske vzgoje prakse lahko diferenciramo na različne načine. *Dimenzije* se osredotočajo na različne elemente vzgoje otrok, kot sta npr. starševsko nadzorovanje ali starševsko sprejemanje otrok, ki se na posamezni dimenziji lahko raztezata od zadostnega do nezadostnega. Presek različno izraženih elementov na posameznih dimenzijah pa omogoča sistematično kategorizacijo starševskih praks v različne *tipe*.

V teoretičnem delu diplomske naloge bom predstavila zelo znane tipe starševanja, ki jih v okviru prominentne *teorije starševskih vzgojnih stilov* (angl. parenting styles theory) opredeli Baumrindova (npr. Baumrind 1996; Baumrind idr. 2010). Pri tem se bom osredotočila na osrednje tri tipe starševanja (avtoritarnega, permisivnega in avtoritativnega), za katere me bo v empiričnem delu diplomske naloge zanimalo, kako se diskurzivno kažejo v opisih starševskih vzgojnih praks na spletnih forumih. Baumrindova kategorizira starševske vzgojne stile glede na dve dimenziji, katerih poimenovanje prevzame od Maccobyjeve in Martina (1983) – to sta *zahtevnost* (angl.

demandingness) in *odzivnost* (angl. responsiveness). Tudi druga priročniška in znanstvena literatura pogosto izpostavlja ti dve dimenziji vzgoje otrok, pri čemer se včasih osredotoča izključno na eno (Larzelere 1998).

3.1 Starševska zahtevnost in odzivnost kot ključni dimenziji vzgoje otrok

Sodobna znanstvena literatura pogosto opozarja na pomembnost prisotnosti obeh dimenzij starševanja za otrokov najoptimalnejši razvojni rezultat, ki pa ga različni avtorji opredeljujejo z različnimi pojmi. Nekateri poudarjajo starosti primerno individualnost, neodvisnost oz. avtonomnost otroka in kasneje odraslega, drugi sposobnost asertivnega vedenja in samozavest, nekateri se osredotočajo na moralno in prosocialno vedenje ter solidarnost, na splošno duševno zdravje ter na sposobnost intimnih odnosov in empatije (npr. Baumrind 1996; Baumrind in drugi 2010; Rohner in Britner 2002; Grusec in Goodnow 1994). Kot je vidno, je koncept optimalnih razvojnih rezultatov zelo širok, različno definiran, in zato precej nejasen, na kar v svojem članku opozarja tudi Kuharjeva (2010b).

Ker priročniška in znanstvena besedila starševsko zahtevnost in odzivnost zelo pogosto izpostavljajo kot ključni dimenziji vzgoje otrok, ju bom v nadaljevanju pogledala še skozi štiri znane paradigme, in sicer dimenzijo zahtevnosti¹ skozi teorijo socialnih domen (angl. social domain theory) in teorijo nadzora (angl. control theory), dimenzijo odzivnosti pa skozi teorijo starševskega sprejemanja ali zavrnitve (angl. parental acceptance-rejection theory) in teorijo navezanosti (angl. attachment theory).

3.1.1 Starševska zahtevnost

Pojem zahtevnosti vključuje vse starševske prakse, ki na kakršen koli način omejujejo oz. usmerjajo otrokovo vedenje, da bi to postalo sprejemljivo za družinsko okolje in

¹ Pojem zahtevnosti je prevod angleškega izraza demandingness in v tem kontekstu ne pomeni starševske pretirane zahtevnosti, ampak zahtevanje oz. spodbujanje otroka k vedenju, ki ustreza njegovim sposobnostim oz. razvojnemu nivoju.

družbo. Znanstvena in poljudna literatura pri obravnavanju starševskega posredovanja vzgojnih pravil in zahtev otrokom uporabljata pojme, kot so: nadzorovanje, vodenje, omejevanje, discipliniranje, sankcioniranje, spremljanje otrokovih aktivnosti itd. Baumrindova (Baumrind in drugi 2010, 161) pravi, da se *starševska zahtevnost* »nanaša na starševsko pripravljenost, da soočijo ključnega otroka, da od njega zahtevajo zrelo vedenje in sodelovanje pri gospodinjstvih opravilih«. Nadalje, avtorica pravi, da starši zahtevnost lahko izražajo preko neposrednih ali posrednih metod vplivanja. K prvim prišteva starševske razumske pozive k primernejšemu vedenju otroka in starševsko uporabo moči, k drugim pa starševske grožnje z odvzemom ljubezni ali vzbujanje občutkov krivde (Baumrind 1966).

V nadaljevanju bom obravnavala različne koncepte, povezane s starševsko zahtevnostjo, ki jih zajemata dve najbolj razširjeni in uveljavljeni sodobni razvojnopsihološki paradigmi starševskih vzgojnih praks (poleg teorije starševskih vzgojnih stilov), to sta teorija socialnih domen in teorija nadzora. Kuharjeva (2010b) v svojem članku prikazuje povezanost v nadaljevanju obravnavanih konceptov s pojmom starševske avtoritete, ki je prvim nadrejen, vendar z njimi velikokrat nejasno povezan. K temu vprašanju se bom vrnila na koncu tega podpoglavja, sedaj pa bom obravnavala izbrane koncepte, izhajajoče iz dveh omenjenih paradigem starševskih regulativnih vzgojnih praks.

3.1.1.1 Teorija socialnih domen

Teorija socialnih domen se ukvarja z vprašanjem, kakšnim starševskim pravilom in pričakovanjem morajo otroci slediti ter za katera področja otroci/posamezniki menijo, da so oz. niso upravičeno družbeno regulirana (Smetana 2011, 65). Ta teorija razlikuje med tremi socialnimi domenami: moralno, konvencionalno in psihološko domeno. *Moralna domena* se nanaša na posameznikovo razumevanje tega, kako bi se moral vesti do drugih ljudi, in obravnavajo pravičnost, blaginjo in pravice. *Konvencionalna domena* se nanaša na posameznikovo razumevanje pravil in norm, o katerih obstaja konsenz v posameznih družbenih kontekstih ter ki strukturirajo posameznikove interakcije in

njegovo vedenje v teh kontekstih. *Psihološka domena* pa se nanaša na posameznikovo razumevanje sebe in drugih oseb kot psiholoških sistemov (prav tam, 60) ter vključuje področje *razumnih zadev* (angl. prudential issues) in *osebnih zadev* (angl. personal issues) (Smetana 2011). Na tem mestu se pojavi vprašanje, ali otroci zahteve in pravila staršev med sabo ločijo kot izhajajoča z različnih socialnih področij ali pa jih obravnavajo kot nediferencirana oz. kot enako legitimna. Teorija socialnih domen ugotavlja, da so ne samo odrasli, ampak tudi otroci aktivni pri osmišljanju svojih socialnih interakcij, in tako ločijo starševska pravila/zahteve kot izhajajoča iz različnih socialnih domen (prav tam, 44).

Za *moralne koncepte* je značilno, da predpisujejo določeno vedenje, so obligatorni, univerzalno uporabni, se ne nanašajo na posameznikove preference in so nespremenljivi. Vse to so kriteriji, po katerih ljudje označimo neko dejanje kot moralno ali nemoralno (Smetana 2011, 45–46). Kroflič (1999, 21) pravi, da otrokov moralni razvoj glede na ugotovitve sodobnih razvojnih teorij najintenzivneje poteka v obdobju zgodnjega otroštva. V tem času se razvija za moralno delovanje ključen del osebnosti, ki ga psihoanaliza imenuje nadjaz. Vanj se najintenzivneje do približno petega leta starosti zapišejo iz okolice prihajajoče zahteve, pričakovanja in moralne norme. Po avtorjevem mnenju je naloga moralne vzgoje »na eni strani otroka naučiti moralno razsojati, na drugi strani pa mu pokazati, da je v njegovo 'dolgoročno' dobro, da se ravna po sprejetih moralnih načelih, tudi če ta zahtevajo trenutno odpoved lastni potrebi oziroma želji« (prav tam, 19).

Raziskave kažejo, da majhni otroci najpogosteje pridejo v moralni konflikt z drugimi otroki, ker jih na takšen ali drugačen način izzivajo, se do njih vedejo napadalno, z njimi nočejo deliti skupnih igrač itd. S takim vedenjem kršijo moralna pravila, ker drugim povzročajo škodo ali so do njih nepravilni. Kakšne posledice je imelo otrokovo vedenje za dobrobit drugih in za njihove pravice, pa je tisto, iz česar se otroci v socialnih interakcijah naučijo moralnih konceptov. Otroci se prav tako znajdejo v situacijah, ko so sami žrtve nepravilnih ravnanj drugih ali pa opazujejo druge v vlogi povzročitelja in žrtve moralnih prestopkov (Smetana 2011, 44–45). Smetana (2011, 53) je pri opazovanju dve- in triletnih otrok, njihovih mater in sovrstnikov ugotovila, da so se

odrasli in otroci na moralne prestopke odzvali tako, da je 'druga stran' dobila sporočilo o vplivu svojih dejanj na njihove pravice oz. dobrobit. Tako se je otrokovo moralno razumevanje lahko gradilo iz samih dejanj, in ne iz pravil, ki uravnavajo ta dejanja. Hoffman (v Kroflič 2008a, 14–15) tovrstne socialne interakcije vidi kot pomembne za otrokov moralni razvoj in razvoj njegove prosocialne naravnosti ter jih poimenuje induktivni tip discipliniranja. S tem vzgojnim pristopom naj bi starši oz. drugi odrasli najprej moralno obsodili otrokovo dejanje, nato naj bi njegovo pozornost usmerili na žrtvin stres, s čimer bi pri otroku aktivirali doživljanje empatične krivde. Pozitiven vpliv induktivnega pristopa na otrokov moralni razvoj podpirajo tudi nekatere študije (npr. Krevans in Gibbs v Kroflič 2008a, 15).

Vsa socialna pravila in pričakovanja pa niso moralna. Smetana (2011, 46) s *konvencionalno domeno* označuje področje, ki zajema socialne konvencije, tj. pravila in pričakovanja, o katerih obstaja konsenz v različnih socialnih kontekstih. Turiel (v Smetana 2011, 46) označi socialne konvencije kot poljubne socialne norme, ki zajemajo običaje, predpise za vedenje in oblike naslavljanj drugih ljudi (npr. učiteljica, gospod) in so različne doma ali v šoli. Smetana (2011, 46–47) opaža, da mlajši otroci ne sledijo socialnim konvencijam zgolj zato, ker je to pomembno njihovim staršem, ampak tudi razumejo pravila in socialne kontekste, v katerih ta pravila veljajo. Otroci na primer razumejo, da se nekatera pravila nanašajo le na določeno okolje (da si morajo nekje sezuti čevlje, drugje pa ne) in po drugi strani, da nekatere socialne konvencije veljajo v različnih kontekstih (da se kjer koli reče 'prosim', če želimo piškot).

Obsežne raziskave kažejo, da so otroci že v zgodnjem otroštvu sposobni razlikovati med moralnimi in konvencionalnimi pravili. Na vprašanje, ali je narobe storiti določene prekrške doma oz. v šoli, večinoma odgovorijo, da so moralne kršitve nedopustne povsod, medtem ko so konvencionalni prestopki napačni le doma ali v šoli. Otroci moralno spornih dejanj ne vidijo kot odvisnih od pravil, zakonov ali avtoritete, nasprotno pa naj bi konvencionalni prestopki po njihovem mnenju temeljili na določenih pravilih ali zahtevah avtoritete (prav tam, 49–50).

Naslednje socialno področje, ki se razlikuje od moralnega in konvencionalnega, je *psihološko*. Psihološka domena vključuje posameznikovo razumevanje sebe, svoje identitete in osebnosti ter razumevanje vzrokov za lastno vedenje in vedenje drugih. Eno od področij, ki spada k tej domeni, je področje *razumnih zadev*. To področje je del psihološke domene, ker se nanaša na sebstvo (angl. self), bolj natančno na škodo, ki lahko prizadene posameznika oz. njegovo zdravje. Za razliko od moralnih zadev se razumne torej nanašajo na škodo, ki prizadene le posameznika samega (Smetana 2011, 48–49). Starši tako s prepovedmi, kot je: »Ne steci na cesto,« želijo preprečiti škodo, ki bi si jo otrok prizadejal z lastnim vedenjem.

Drugo od področij, ki spada k psihološki domeni, je področje *osebnih zadev*. L. Nucci (v Smetana 2011, 70) k osebnim zadevam oz. osebni domeni šteje vse, kar je stvar posameznikovega zasebnega sveta in kot tako ni predmet družbene regulacije ali moralne presoje. Osebne izbire so pomembne, ker povečajo zavedanje posameznika, da je sam pobudnik lastnega delovanja, da je oseba, ki je ločena od drugih (Smetana 2011, 71), dajejo mu tudi možnost samoizražanja, razvoja identitete in zadovoljevanja potrebe po zasebnosti (James v Smetana 2011, 71). Raziskave kažejo, da se koncepti osebnega pojavijo že v zgodnjem otroštvu. M. Killen in J. G. Smetana (v Smetana 2011, 74–75) sta izvedli raziskavo med tri-, štiri- in petletnimi ameriškimi otroki iz srednjega razreda. Otroke sta spraševali o hipotetični situaciji, v kateri je otrokova osebna zadeva prišla v konflikt z napotki učiteljice. Avtorici sta ugotovili, da ameriški otroci do petega leta starosti »konstruirajo stabilno pojmovanje osebne domene v različnih kontekstih, tako doma kot v mali šoli. Otroci identificirajo skupek dejanj (ki se primarno nanašajo na izbiro hrane, oblek in aktivnosti), ki spadajo v domeno njihovih osebnih izbir. Otroci zagovarjajo lastne izbire na podlagi svoje osebne pravice« (Smetana 2011, 75).

Kaj je stvar moralnih konvencij in kaj osebna stvar posameznika, se otroci naučijo skozi interakcije z odraslimi. Prav tako se otroci v odnosu z odraslimi naučijo, na katerih področjih se lahko pogajajo, na katerih pa ne. L. Nucci in E. Weber (v Smetana 2011, 73–74) sta v svoji študiji opazovala ameriške matere ter njihove tri- in štiriletne otroke na njihovih domovih pri različnih aktivnostih skozi dan (vstajanje, oblačenje, igra, prehranjevanje, umivanje, odhod v posteljo). Avtorja študije sta ugotovila, da obstajajo

razlike v načinu interakcije med materami in otroki pri vprašanjih, ki se tičejo osebnih zadev otrok, in pri moralnih vprašanjih. Matere so se pri vprašanju osebnih zadev z otroki pogajale in jim tudi prepuščale končno odločitev. Otroci pa niso le sprejeli ponujenega odločanja o osebnih zadevah, ampak so se o njih z materami aktivno pogajali. Na drugi strani se matere z otroki niso pogajale, ko je šlo za vprašanja moralne narave. Takšna pravila so matere sporočale neposredno in eksplicitno, od otrok pa so pričakovale, da se jim podredijo. Avtorja študije sta ugotovila, da otroci materam niso ugovarjali glede pravil, povezanih z moralnimi zadevami. Konflikti med otroki in materami so bili večinoma povezani z iskanjem meje med tem, kar je stvar osebne odločitve otroka, in tem, kar se tiče pravil v otrokovi družini in družbi.

Do konfliktov med materami in otroki je torej prišlo, ker so situacije vsebovale elemente več socialnih domen. Ko se starši znajdejo v takšni situaciji, kolebajo glede tega, kateri domeni naj dajo prednost pred drugimi, saj imajo vse vprašljive zadeve zanje določeno vrednost (Smetana 2011, 55–56). Tako se starši pogosto znajdejo v dvomih, ali so se prav odločili, ko so v neki situaciji dali prednost določeni socialni domeni pred drugimi in v skladu s svojo odločitvijo usmerili otrokovo aktivnost.

3.1.1.2 Teorija nadzora

Naslednja teorija, povezana s starševsko zahtevnostjo, je *teorija nadzora*, ki se ukvarja z različnimi oblikami starševskega nadzora nad otroki. Sprva so raziskovalci nadzor videli kot eno samo dimenzijo, ki se razteza od nezadostnega do prekomernega. V zadnjih dvajsetih letih pa so ugotovili, da količina nadzora v vzgoji ni edini dejavnik, ki vpliva na razvojne rezultate otroka. Tako se je pojavila potreba po nadaljnji diferenciaciji pojma nadzor, in sicer glede na njegovo kakovost oz. način njegovega izvajanja. Teorija nadzora razlikuje med dvema vrstama nadzora. Pozitivno obliko nadzora imenuje *vedenjski nadzor*, ki se nanaša na pravila in omejitve, s katerimi starši regulirajo vedenje svojih otrok, ter na starševsko nadzorovanje in vodenje aktivnosti otrok. S takšnim nadzorom starši zagotavljajo optimalno strukturo in trdno vodenje otrok ter poznavanje oz. spremljanje (angl. monitoring) otrokovih aktivnosti (Smetana

2011, 198). Vendar pa glede poznavanja oz. spremljanja otrokovih aktivnosti Stattin in Kerr (2000, 1082) opozarjata, da pri tem ne gre za neposreden starševski nadzor nad otroki, kot se še vedno pogosto trdi v sodobni literaturi. Avtorja sta v svoji študiji ugotovila, da gre pri spremljanju otrokovih aktivnosti bolj za dejavnost otrok, saj so v raziskavi tako otroci kot starši to dejavnost opisali kot otrokov prostovoljen opis svojih prostočasnih dejavnosti. Kljub tej ugotovitvi je njuna študija pokazala, da je odsotnost poznavanja/spremljanja otrokovih aktivnosti povezana z višjo stopnjo delinkventnega vedenja pri otrocih. Podobno tudi druge raziskave kažejo, da je splošno pomanjkanje vedenjskega nadzora povezano s problematičnim vedenjem pri otrocih ali mladostnikih, kot je agiranje (angl. acting out), uporaba drog, namerno izostajanje iz šole in antisocialno vedenje (Smetana 2011, 198).

Vrsto nadzora, ki ima bolj negativen vpliv na otrokov razvoj, je prvi identificiral Schaefer (v Smetana 2011, 199) in se imenuje *psihološki nadzor*. Ta oblika nadzora obsega starševsko intruzivnost, vzbujanje občutkov krivde, nespoštljiv odnos do otroka, grožnje z umikom ljubezni, (Smetana 2011, 199) in manipulativnost staršev (Kuhar 2010b, 226). Psihološki nadzor negativno vpliva na otrokov razvoj, in sicer mu otežuje dosego neodvisnosti ter ne omogoča razvoja zdravega občutka sebstva in identitete. Tovrstni nadzor je povezan tudi z visokimi stopnjami internalizirajočih problemov, kot so tesnoba, depresija, osamljenost in zmedenost, ter eksternalizirajočih problemov, kot sta problematično vedenje in uporaba škodljivih substanc (Smetana 2011, 199). Barber (v Smetana 2011, 199) je po dosegljivih raziskavah povzel, da o višji stopnji starševskega psihološkega nadzora pogosteje poročajo dečki kot deklice, mlajši otroci, otroci iz družin, ki pripadajo etničnim manjšinam, in otroci iz družin z nižjim socialno-ekonomskim statusom.

Nucci, Hasebe in Lins-Dyer (2005) so teorijo nadzora povezali s teorijo socialnih domen. Avtorji k vedenjskemu nadzoru štejejo uravnavanje otrokovega vedenja, ki je del moralne, konvencionalne ali razumne domene. K psihološkemu nadzoru pa je po njihovem mnenju med drugim treba prištevati tudi nadzor nad zadevami, ki jih otroci obravnavajo kot osebne, torej nadzor staršev nad osebno domeno.

V literaturi pa je moč najti tudi drugačno konceptualizacijo različnih vrst nadzora. Pomerantz in Grolnick (2009) na primer predlagata opustitev izraza nadzor za pozitivne regulativne prakse staršev in ga zamenjata s konceptom *struktura*, ki zajema starševsko vodenje oz. usmerjanje z discipliniranjem, uveljavljanjem pravil in izrekanjem pričakovanj (Grolnick in Pomerantz v Kuhar 2010b). Po njunem mnenju vzgajanje s strukturiranjem staršem še vedno podeljuje status odločilne avtoritete, vendar naj bi takšen način reguliranja pozitivno vplival na otrokov razvoj, saj naj bi povečeval otrokovo avtonomijo. Na drugi strani *nadzor*, kot ga definirata avtorici, »vključuje pritisk, intruzivnost ali dominacijo nad cilji socializacije (to so misli, čustva in vedenje)« (Pomerantz in Grolnick 2009, 176). Glede na to, kako avtorici definirata pojem nadzora, ima nadzor negativen vpliv na otrokov razvoj avtonomnosti. Avtorici sicer ne diferencirata različnih oblik nadzora, vendar priznavata smiselnost nadaljnega raziskovanja tega vprašanja.

3.1.1.3 Starševska zahtevnost in koncept avtoritete

Kot sem nakazala na začetku tega poglavja, se obravnavani koncepti, izhajajoči iz treh razvojnopsiholoških teorij, nanašajo na širši konstrukt starševske avtoritete. Kuharjeva (2010b) pravi, da kljub številnim poskusom znanstvene literature prikazati povezavo med konstruktom avtoritete in koncepti, povezanimi s starševskim reguliranjem otrokovega vedenja, ta povezava ni jasna. Tako na primer teorija socialnih domen ves čas uporablja izraz starševska avtoriteta, ampak ga eksplicitno ne definira (prav tam, 228). Kuharjeva (prav tam) ugotavlja, da je avtoriteta v okviru te teorije »pojmovana 'zgoļj' kot nosilec uveljavljanja volje staršev« oz. kot moč odločanja staršev. Nadalje, avtorica meni, da gre pri teoriji nadzora, ki razlikuje med vedenjskim in psihološkim nadzorom oz. med strukturo in nadzorom, predvsem za razliko v »stopnji otrokovega sprejemanja avtoritete staršev« ter tudi za »razliko v (komunikacijskem) načinu uveljavljanja avtoritete staršev« ter razliko v »vsebini in obsegu zahtev staršev« (prav tam, 229). Tudi teorija vzgojnih stilov pri opisovanju odnosa med starši in otroki ter različnih starševskih praks uporablja pojem starševske avtoritete, vendar ga ne konceptualizira jasno (prav tam, 228). Je pa v tej teoriji viden različen način

uveljavljanja starševske avtoritete v avtoritativnem in avtoritarnem vzgojnem stilu (prav tam, 230). Kuharjeva (prav tam, 230) pravi, da bi pri prvem tipu lahko šlo za posvetovalen in pri drugem tipu za prisilen način uveljavljanja starševske avtoritete.

Z vprašanjem avtoritete v pedagogiki se v slovenskem prostoru sicer intenzivno ukvarja R. Kroflič (npr. 1997; 1999; 2010). Avtor pravi, da avtoriteto najpogosteje označuje »neenakovreden odnos, v katerem nadrejeni pol določa vsebino odnosa in teži k temu, da bi podrejeni pol ta vsebinska določila internaliziral in jih bolj ali manj zavestno (svobodno) sprejel za svoja« (Kroflič 1997, 14). Odrasli imajo v vzgojnem odnosu večjo moč kot otroci, saj brez take razporeditve moči vzgoja sploh ne bi bila možna. Vendar pa Kroflič (prav tam, 15) poudarja, da (starševska) avtoriteta ne bi imela pravega pomena, če otroci pri njenem sprejemanju ne bi imeli aktivne vloge.

Otrokovo pripoznanje oz. legitimacija starševske avtoritete je tudi po mnenju Kuharjeve (2010b, 231) ključnega pomena za njeno delovanje. Otroci staršem delno podelijo avtoriteto že zaradi svoje potrebe po varnosti in sprejetosti (Kroflič v Kuhar 2010b, 231), deloma pa starševsko avtoriteto legitimira njihov uradni status zakonitega skrbnika, kar otroci (z odraščanjem) izvejo tudi izven družine, v družbi (Kuhar 2010b, 231).

Kuharjeva (prav tam, 232–233) poleg legitimacije starševskih pravil našteje še tri faze procesa manifestacije starševske avtoritete, ko v članku nakaže nekaj korakov k njeni bolj celostni konceptualizaciji, in sicer razvoj, uveljavljanje in implementacija pravil staršev. Prva faza se tiče vprašanja vsebine in obsega pravil ter načina sodelovanja otrok pri razvoju pravil, v drugi fazi gre za vprašanje, na kakšen način (posvetovalen/prisilen) starši uveljavljajo pravila, v tretji fazi pa za vrsto sankcij, ki jih starši uporabljajo, da implementirajo svoja pravila. Kuharjeva (prav tam, 232) pravi, da so ta vprašanja ključna pri empirični analizi manifestacije starševske avtoritete.

3.1.2 Starševska odzivnost

Druga pomembna dimenzija vzgoje otrok se nanaša na starševsko toplino, podporo in spodbujanje otroka, uglašenost na otrokove potrebe, navezanost med otrokom in staršem oz. na splošno izkazovanje starševske ljubezni otroku. Podobno kot na področju starševske zahtevnosti lahko tudi na področju odzivnosti pri različnih avtorjih zasledimo različno uporabo konceptov za opis enakih ali zelo podobnih starševskih praks oz. odnosa staršev do otrok. Tako Rohner in Britner (2002, 17) dimenzijo starševske odzivnosti imenujeta dimenzija *starševske topline*, Barber in drugi (2005, 6) pa za tovrsten odnos staršev do otrok uporabljajo izraz *starševska podpora*. Baumrindova (v Baumrind in drugi 2010, 161) pravi, da se *starševska odzivnost* »nanaša na čustveno podporo, toplino in dejanja, ki namenoma razvijajo individualnost ter so v skladu z otrokovimi potrebami in zahtevami«. Avtorica poleg tega pravi, da se starševska odzivnost na pomemben način kaže tudi skozi starševsko recipročnost v odnosu do otroka oz. skozi *starševsko uglašenost* (angl. attunement) na otroka (Baumrind 1996, 410). Uglašenost je po Erskinovem (1998) mnenju več kot empatija. »Gre za dvodelni proces, ki se začne z empatijo – biti senzitiven in identificirati se z občutki, potrebami ali čustvi druge osebe; in vključuje sporočanje te senzitivnosti drugi osebi.« (prav tam) Uglašenost vključuje sporočanje recipročnega čustva in primeren odziv na čustveno stanje druge osebe (prav tam).

V sledečih podpoglavjih bom predstavila še nekaj konceptov, povezanih s starševsko odzivnostjo, ki izhajajo iz dveh znanstveno priznanih teorij, povezanih s starševskimi vzgojnimi praksami, to sta teorija starševskega sprejemanja ali zavrnitve in teorija navezanosti.

3.1.2.1 Teorija starševskega sprejemanja ali zavrnitve

Z vprašanjem prisotnosti oz. odsotnosti starševske topline in odzivnosti na otrokove potrebe se ukvarja tudi *teorija starševskega sprejemanja ali zavrnitve*. Starševsko sprejemanje in zavračanje predstavljata skrajni točki dimenzije starševske topline

(Rohner in Britner 2002). Za starševsko sprejemanje je značilen topel in ljubezniv odnos staršev do otrok, ki se kaže preko fizičnega, verbalnega in simbolnega vedenja staršev. Starši lahko fizično izražajo svojo naklonjenost do otrok z objemi, poljubi, ljubkovanjem ali tolažbo; verbalno so lahko ljubeznivi s pohvalo, komplimenti in izrekanjem drugih lepih stvari otroku; pogosto pa se starševska ljubezen izraža tudi simbolno, na kulturno specifičen način.

Na drugi strani se starševska zavrnitev nanaša na odsotnost podpornih čustev in vedenj (hladni, neljubeči, indiferentni, zanemarjajoči starši) in/ali prisotnost škodljivih čustev in vedenj (sovražni oz. agresivni starši) (Rohner, Khaleque in Cournoyer 2007, 5–6). Rohner in drugi (prav tam, 7) opozarjajo, da je pri raziskovanju starševskega sprejemanja ali zavrnitve pomembno upoštevati tako vedenjski vidik (sprejemanje ali zavračanje, ki je razvidno iz starševskega vedenja) kot tudi fenomenološki vidik (otrokovo doživljanje starševskega sprejemanja ali zavrnitve, čeprav to ni nujno razvidno iz starševskega vedenja).

3.1.2.2 Teorija navezanosti

Za pozitivne razvojne rezultate pri otroku pa je odločilna tudi kakovost njegove navezanosti na starše oz. glavnega skrbnika (v naši kulturi je to največkrat mama), ki se oblikuje v prvih letih otrokovega življenja. Avtorja *teorije navezanosti* sta Bowlby in Ainsworthova s kolegi (v Hooper 2007), ki so ugotovili, da funkcionalen in zdrav vseživljenjski razvoj temelji ravno na kakovostni navezanosti. Cugmasova (1998, 13) pravi, da se po prvih dveh mesecih otrokovega življenja med materjo in njim razvije simbioza, ki pomeni »zlivanje v eno na spoznavnem, čustvenem in fiziološkem področju. [...] Simbioza z materjo daje otroku občutek varnosti, ki pa je temelj kasnejšega zaupanja v ljudi in vase«. Ustrezna simbioza pa je tudi pogoj, da otrok razvije zdravo navezanost (Praper v Cugmas 1998, 13). Berk (v Cugmas 1998, 13) za navezanost pravi, da »je močna čustvena vez, ki jo občutimo do določenih oseb v našem življenju. Če smo v interakciji s temi osebami, občutimo zadovoljstvo in veselje. Če doživljamo stres, nam bližina teh oseb daje podporo in tolažbo«.

Berkov opis pojma navezanosti se nanaša na varno navezane otroke. To je ena od treh kategorij, v katere je Ainsworthova (v Kobal 2001, 338) uvrstila otroke, stare od dvanajst do osemnajst mesecev, ki so v eksperimentu, imenovanem 'tuja situacija', kazali različno kakovost navezanosti na mater. Za *varno navezane otroke* je značilno, da v novih situacijah precej samostojno raziskujejo okolico, mater pa uporabljajo predvsem kot varno bazo, kamor se vračajo. Za *tesnobno izogibajoče se navezane otroke* je značilno, da se izogibajo stiku z materjo ob ponovnem srečanju z njo. Ko so poleg matere, z njo nimajo telesnega stika, če pa jih mati dvigne v naročje, v telesnem stiku ostanejo napeti. V tretjo kategorijo avtorica uvršča *tesnobno ambivalentno navezane otroke*, ki ob ponovnem srečanju z materjo po eni strani iščejo stik z njo, po drugi pa jo odklanjajo. Ko je mati prisotna, se ne morejo oddaljiti od nje, če pa jih spodbudi, da se igrajo stran od nje, jezno protestirajo. Kasnejše raziskave so pokazale še eno obliko navezanosti, tj. *dezorganizirani-dezorientirani tip nevarne navezanosti*. V to kategorijo spadajo otroci, ki se vedejo enkrat izogibajoče, drugič ambivalentno. Ti otroci imajo običajno izkušnje hudega zanemarjanja ali različnih zlorab (Kobal 2001, 338–339).

Opravljenе so bile tudi raziskave glede tega, kakšna materina skrb omogoča razvoj občutka varnosti pri otroku. Rezultati kažejo, da so matere varno navezanih otrok bolj pozorne na otrokove pozive, jih bolje razumejo ter se nanje hitreje in ustrezno odzivajo. Te matere otroka na splošno bolj sprejemajo, z njim sodelujejo, otroku so bolj dostopne in izkazujejo več topline. Če otrok joka, ga pogosteje dvignejo in pri tem izrazijo več čustev (Belsky, Rovine in Taylor; Smith in Pederson; vsi v Cugmas 1998, 44). Občutljiva skrb matere oz. druge odrasle osebe je izredno pomembna v prvih letih otrokovega življenja (Cugmas 1998, 126), kljub temu pa otrok pozitivne ali negativne izkušnje v odnosih s pomembnimi odraslimi osebami nabira še v nadaljnjih letih otroštva in tudi v adolescenci (Bolby v Kobal 2001, 339).

Na splošno starševska odzivnost, toplina, podpora, sprejemanje oz. uglašenost na otrokova čustvena stanja in potrebe pomembno zaznamujejo otrokov razvoj. Raziskave kažejo, da starševska toplina pri otroku spodbuja razvoj empatije in sočutja (Eisenberg; Staub; oba v Carlo in drugi 2010) ter prosocialnega moralnega mišljenja (npr. razumevanje situacij in upoštevanje drugih oseb) (Eisenberg v Carlo in drugi 2010;

Baumrind 1996). Nadalje, visoka starševska odzivnost omogoča razvoj občutka varnosti pri otroku, kar prispeva k otrokovemu duševnemu zdravju in razvoju avtonomije (Greenberg, Speltz in DeKlyen; Simons, Johnson in Conger; vsi v Baumrind in drugi 2010). Barber in Thomas (1986) sta ugotovila, da starševska podpora pomembno napoveduje razvoj otrokove samozavesti. Nekateri avtorji (npr. Benda in Whiteside; Sokol-Katz, Dunham in Zimmerman; vsi v Stattin in Kerr 2000) pa ugotavljajo, da kakovostna navezanost otroka na starša preprečuje pojav delinkventnega vedenja pri otroku.

Na drugi strani sta starševska neodzivnost ali zavračanje povezana z mnogimi psihičnimi in vedenjskimi problemi. Pri otrocih, adolescentih ali odraslih, ki so kot otroci doživljali starševsko zavračanje, je pogosto prisotna različna psihopatologija, zloraba substanc, motnje navezanosti in težave v bližnjih odnosih, akademski problemi in psihosomatske reakcije. Prav tako imajo pogosto težave z nadzorom sovražnosti, agresije in pasivne agresije, z odvisnostjo od drugih oseb ali obrambno neodvisnostjo, z nizko samozavestjo in občutkom neprimernosti, s čustveno otopelostjo ali nestabilnostjo in s splošnim negativnim pogledom na svet (Rohner in Britner 2002; Baumrind 1996).

Starši so torej do otrok lahko bolj ali manj zahtevni ter bolj ali manj odzivni, kar se odraža v njihovih vzgojnih praksah, ki skupaj tvorijo določen starševski vzgojni stil. V naslednjem podpoglavju v okviru teorije vzgojnih stilov natančneje predstavim tri izbrane starševske vzgojne stile, ki jih tudi povežem s teorijo nadzora, teorijo socialnih domen, z različnimi oblikami avtoritete po Krofliču (1997) in različnimi modeli moralne vzgoje (Kroflič 1999).

3.2 Teorija vzgojnih stilov

Baumrindova (npr. Baumrind 1966; v Baumrind in drugi 2010), avtorica teorije vzgojnih stilov, ugotavlja, da je starševske vzgoje prakse mogoče razvrstiti v različne stile, in sicer glede na način, na katerega starši uveljavljajo svojo avtoriteto (zahtevnost), in glede na stopnjo odzivnosti na otrokove potrebe (odzivnost). Avtorica

je v začetku identificirala tri različne starševske stile: *avtoritarnega* (angl. authoritarian) (visoka starševska zahtevnost in nizka odzivnost), *permisivnega* (angl. permissive) (nizka zahtevnost in visoka odzivnost) ter *avtoritativnega* (angl. authoritative) (visoka zahtevnost in visoka odzivnost) (Baumrind 1966). Kasneje je obstoječe tri kategorije razširila v sedem tipov starševanja, in sicer glede na stopnjo (1) starševske zahtevnosti, (2) odzivnosti in (3) podpore pri razvoju otrokove avtonomnosti (v nasprotju z izvajanjem psihološkega nadzora) (Baumrind in drugi 2010). Kljub avtoričini nadaljnji delitvi starševskih stilov bom v diplomskem delu podrobneje obravnavala le prve tri, saj ti ne vsebujejo le določenih psihološko-interpersonalnih fenomenov, ampak predstavljajo tudi družbeno-historično distinktivne tipe. Poleg tega bom vsak posamezni vzgojni stil povezala s koncepti teorije nadzora, teorije socialnih domen ter s Krofličevim (1997) razumevanjem avtoritete in njegovimi tremi modeli moralne vzgoje (Kroflič 1999).

3.2.1 Avtoritarni stil vzgoje

Sindrom avtoritarne osebnosti je kot psihološki koncept prvi uvedel Fromm (v Baumrind 1966, 887), nanaša pa se na posameznika, ki v medosebnih odnosih uveljavlja inhibirajočo/zaviralno, in ne razumsko avtoriteto. Prav na takšen način naj bi svojo avtoriteto v odnosu do otrok uveljavljali tudi avtoritarni starši, zato se je pojem avtoritarnosti začel povezovati z njihovim načinom vzgoje. Avtoritarna vzgoja je prevladovala v časih, ko je bila za družino značilna patriarhalna ureditev. Kroflič (1997, 145–146) pravi, da se v obdobjih moralne krize (o katerem bi lahko govorili tudi v današnjem času, op. a.) o patriarhalni družini oz. vzgoji pogosto govori na idealiziran način, saj naj bi ta otroku nudila »tako potrebno varnost ter trden moralni red«. Vendar pa se idealizacija takratnega obdobja hitro razblini, če si pogledamo etnološke raziskave npr. Arièsa (1991) ali na slovenskem Puharjeve (1982), ki patriarhalno družino in takratno vzgojo prikažeta v popolnoma drugačni, ne tako svetli luči. Kroflič (1997, 146) nadalje pravi, da je v naši kulturi sicer prevladoval krščanski tip patriarhalne vzgoje, vendar pa tovrstna vzgoja ni vedno temeljila na katoliški ideologiji. Očetovska strogost

je bila namreč pogosto podprta s kantovskim načinom razmišljanja, da je discipliniranje otroka nujno zaradi njegove »divje narave«.

O samih značilnostih avtoritarnega vzgojnega stila v okviru teorije vzgojnih stilov piše Baumrindova (1966; 1991). Po njenem mnenju avtoritarni starši oblikujejo in nadzirajo otrokovo vedenje in stališča v skladu z vnaprej določenim in standardiziranim vodstvom, ki je absolutno in temelji na višji (teološko osnovani) avtoriteti. Svoje moči torej nikoli ne podprejo z argumentacijo oz. razumsko razlago, niti ne spodbujajo dvosmerne komunikacije z otrokom, ampak imajo vedno zadnjo besedo, ki je po njihovem mnenju edina pravilna. Pri discipliniranju so nepredvidljivi, nekonsistentni ter ne upoštevajo otrokovega mišljenja ali njegove osebnosti. Avtoritarni starši od otroka pričakujejo ubogljivost, ob njegovih poskusih uveljavitve lastne volje pa posežejo po strogih kaznovanih sredstvih, kot je npr. sovražno verbalno kritiziranje – kričanje, podcenjevanje, sarkazem, nesmiselno neodobravanje (Patterson v Baumrind in drugi 2010, 161) – ali pa močno fizično kaznovanje. Slednje ima za razliko od normativnega fizičnega kaznovanja ('šeškanja') po mnenju Baumrindove (Baumrind 1966, 896) za otroka nesporno škodljive posledice. Za avtoritarni vzgojni stil je značilno tudi visoko vrednotenje ohranitve reda in tradicionalne hierarhične strukture odnosov v družini (Baumrind in drugi 2010, 184).

Po teoriji nadzora je za avtoritarne starše značilno, da se pogosto poslužujejo psihološkega nadzora, ki je ne samo dosleden in trden, ampak tudi intruziven, prisilen, brezpogojen in oblasten. Prav tako ti starši, po teoriji socialnih domen, pogosto in izrazito nadzirajo otrokovo osebno domeno (Baumrind in drugi 2010). Smetana (2011, 195) v povezavi s teorijo socialnih domen ugotavlja, da avtoritarni starši ne razlikujejo med moralnimi in konvencionalnimi zadevami, torej da obravnavajo konvencionalne zadeve kot moralne. Poleg tega ti starši obravnavajo tudi razumne in osebne zadeve ter vprašanja, ki se dotikajo več domen hkrati, kot moralna.

Ugotavljam, da avtoritarna starševska avtoriteta po Baumrindovi (npr. 1991) sovпада s Krofličevim (1997) konceptom *apostolske avtoritete*. Slednja izhaja iz Boga, ki naj bi predstavljal absolutno in vrhovno avtoriteto. Bog je svojo avtoriteto namreč podelil

apostolom, ki so bili pred tem običajni smrtniki, brez posebnih osebnostnih lastnosti. Po tem apostoli torej niso posedovali avtoritete zaradi svojih posebnih lastnosti, ampak izključno zaradi božjega pooblastila. Kot nosilec avtoritete je bil apostol tako postavljen v položaj, ki ga njemu podrejena oseba ni mogla preveriti. Apostolska avtoriteta se v avtoritarni vzgoji manifestira tako, da avtoriteta odraslega ne temelji na njegovih posebnih osebnostnih lastnostih ali racionalnosti njegovih zahtev, ampak izhaja iz njegovega položaja. Tako otrok nima pravice do dvoma ali kritike vzgojiteljevega, učiteljevega ali starševskega sporočila, ampak se mora njegovim zahtevam popolnoma podrediti. Otroci, ki so vzgajani s tovrstno avtoriteto, odrastejo v podredljive osebe, ki so agresivne do šibkejših, nestrpne do drugačnih in na sploh cenijo tradicionalizem (prav tam).

Avtoritarni stil vzgoje pa ima tudi več stičnih točk s *kulturno-transmisijskim modelom moralne vzgoje* (Kroflič 1999), ki je bil prisoten v klasični pedagogiki do pojava reformskega gibanja v 20. stoletju. Osnovna naloga moralne vzgoje v okviru tega modela je »na otroka prenesti sistem moralnih pravil, ki so uveljavljena v kulturi« (prav tam, 25). Pravila moralnega vedenja so predstavljena kot trdna in večna, včasih kot neizpodbitne norme. Otrok nima možnosti pritožbe, saj je obravnavan kot nesposoben kritične sodbe zahtev in pravil odraslega, ki je »zastopniki družbenega reda in ve, kaj je prav in resnično« (prav tam, 26). »Med vzgojnimi metodami in sredstvi je najbolj cenjen direktivni stil vzgajanja in poučevanja, za katerega je značilno, da se otrokova vloga omeji na poslušno sledenje vzgojiteljevim napotkom, kritično razsojanje pa je ovrednoteno kot 'neracionalno trošenje časa'« (prav tam, 26–27). Vzgojitelji se poleg tega poslužujejo še 'moraliziranja', vsakodnevnih rutine ter prisilnih oblik nadziranja in kaznovanja (prav tam, 27).

3.2.2 Permisivni stil vzgoje

Model permisivne vzgoje se je začel uveljavljati s pojavom reformskega gibanja v 20. stoletju, in sicer kot odgovor na avtoritarno oz. patriarhalno vzgojo. Preobrat v pogledu na vzgojo (in otroka) se je zgodil, ko so humanisti začeli poudarjati pomen upoštevanja

otrokovih razvojnih potreb in pravic pri vzgojnem delovanju in ko je prišlo do spoznanja, da je uporaba represivnih metod vzgojno precej neuspešna (Kroflič 1999). Še več, po drugi svetovni vojni so avtoritarno vzgojo celo obtožili za vzrok vzpona nacizma in fašizma (Kroflič 2011, 68). Tako so se v tem obdobju začele uveljavljati različne pedagoške smeri, kot sta waldorfska pedagogika in pedagogika Montessorri, Neillov šolski eksperiment 'Summerhill' (šola, ki otrok ni omejevala z nadzorom) in druga proti avtoritarnosti usmerjena gibanja. Tem pedagoškim usmeritvam pa se je pridružilo še duhovno gibanje 'new agea', ki je še okrepilo zavzemanje za otrokov čim bolj spontan in naraven razvoj (Kroflič 1999 28–29).

Slovenski psihoterapevt B. Žorž (2002, 20) pravi, da bi permissivni vzgojni stil poenostavljeno lahko označili kot idejo, »da se bo otrok idealno razvijal, če mu bo okolje nudilo vse, da bo doživljal čim manj frustracij. Takšno okolje naj bi mu omogočilo, da se čim bolj spontano odziva na dogajanje v sebi in okolju, da doživlja tako čim manj konfliktov«. Baumrindova (1966; 1991) pa za permissivne starše pravi, da na splošno od otroka ne zahtevajo njegovi zrelosti primerne vedenja. Otrokovih impulzov, želja in vedenja ne uravnavajo, temveč so do njih sprejemajoči in reguliranje prepuščajo otroku. Permissivni starši se izogibajo nadziranju otrokovega vedenja, ga ne spodbujajo, da sledi pravilom, ki veljajo v določenem kontekstu, in ga ne soočijo ob kršenju teh pravil. Od otroka ne zahtevajo, da se drži določenega reda. Če pa permissivni starši želijo doseči določene svoje cilje, se poslužujejo različnih načinov manipulacije, ne pa odkrite moči.

Visoko starševsko odzivnost, toplino oz. sprejemanje Baumrindova (npr. 1991; Baumrind in drugi 2010) in drugi avtorji obravnavajo kot faktor, ki sicer pozitivno vpliva na otrokov razvoj, vendar le ko je v vzgoji v veliki meri prisotna tudi zahtevnost. Baumrindova (v Baumrind in drugi 2010, 161) opozarja, da ker je odzivnost permissivnih staršev prisotna tudi takrat, ko bi bila potrebna starševska zahtevnost, otroci starševsko toplino doživljajo kot nerealno in preveč vpleteno, ne pa podporno. Tudi Žorž (2002) trdi, da sta varnost in čustveno toplo okolje del zdrave vzgoje, vendar mnogi starši te elemente vzgoje zagotavljajo na nek navidezen način: »Varnost je

nekako zamenjana z odvisnostjo, ljubezen s posesivnostjo, brezskrbnost na neko zelo omejeno okolje in kontrolirane pogoje, ki jih določajo starši« (prav tam, 26).

Po teoriji nadzora permisivni starši vedenjski nadzor nad otroki izvajajo v majhni meri oz. nedosledno in popustljivo (Baumrind in drugi 2010). V manjši meri ti starši izvajajo tudi psihološki nadzor, saj se včasih poslužujejo manipulacije. O povezavi med teorijo vzgojnih stilov in teorijo socialnih domen pa Smetana (2011, 195) ugotavlja, da permisivni starši v vzgojnih situacijah, ki se tičejo več domen hkrati, pogosto dajejo prednost otrokovim osebnim zadevam. Nadalje, ti starši moralne zadeve pogosto obravnavajo kot konvencionalne, torej ne izvajajo zadostnega nadzora nad moralnimi zadevami. Poleg tega pa razumne zadeve pogosto obravnavajo kot moralne. Kljub temu da je njihov nadzor nad razumnimi zadevami ohlapen, pa je običajno še vedno zadosten, tako da zdravje in varnost njihovih otrok nista ogrožena (Baumrind v Smetana 2011, 195).

Za permisivni vzgojni stil je značilna *skrita avtoriteta*, ki jo je odobraval J. J. Rousseau (v Kroflič 1997). Rousseau je bil zagovornik t. i. naravne vzgoje, ki temelji na novem obravnavanju otroka kot dobrega po naravi. Poleg tega je Rousseau trdil, da je otrokovo telo nagnjeno k svobodi, da otrok po naravi deluje po načelu ugodja, je odvisen od starševske ljubezni in ima vrojen nagon za posnemanje podob. Vzgojitelji in starši naj bi se torej ves čas vzgajanja ozirali na otrokovo naravo in v skladu z njo tudi delovali. Rousseau je vpeljal tudi koncept negativne oz. svobodne vzgoje, ki temelji na prepričanju, da otroka ni treba disciplinirati, saj bi to omejevalo njegovo svobodo. Od otroka niti ni treba ničesar zahtevati ali ga kaznovati, saj je bolje, da otrok občuti, da je posledica njegovega slabega ravnanja prišla iz narave (okolja). Rousseau je svetoval, naj se iz okolja izloči vse, kar bi otroka lahko zaneslo v dejanje, ki ni v skladu z starševskim pričakovanjem. Prav tako naj bi odrasli ustvarjali takšne vzgojne situacije, v katerih bo otrok lahko obdržal vso svobodo. Avtoriteta je v Rousseaujevi svobodni vzgoji na prvi pogled odsotna, vendar je v resnici po svojem značaju prikrita. Kroflič (prav tam) opozarja na škodljivost prikrivanja avtoritete, saj naj bi se s skrivanjem starševska avtoriteta le še okrepila.

Nadalje, Kroflič (1999, 28) govori o negativnih posledicah *permisivnega modela moralne vzgoje* za otrokov razvoj. V poznih petdesetih letih 20. stoletja so se namreč pokazali prvi problemi, povezani s permisivnim načinom vzgajanja. Otroci, ki so bili vzgajani na tak način, niso razvili samostojnosti, niti avtonomne moralnosti, ampak »potrošniško egoistično miselnost in bolešno narcistično odvisnost od zunanjih potrditev, ki jim jih posreduje socialno okolje, kadar uspešno igrajo družbeno primerne vloge« (prav tam, 29). Pri spoštovanju moralnih pravil so bili ti otroci še bolj konformistični kot tisti, ki so bili vzgajani avtoritarno, saj niso spoštovali pravil, ker bi bila pravična, ampak ker so si na ta način pridobili naklonjenost okolice.

3.2.3 Avtoritativni stil vzgoje

Ker so opažanja v praksi pokazala, da tako avtoritarni kot permisivni vzgojni stil negativno vplivata na otrokov razvoj, so strokovnjaki začeli podpirati nov tip vzgoje, ki temelji na soobstoju starševske zahtevnosti in odzivnosti. Baumrindova (1966) takšen pristop k vzgoji imenuje avtoritativni vzgojni stil. Avtorica pravi, da avtoritativni starši usmerjajo otroka na razumen način, pri tem pa so usmerjeni k reševanju problemov. Njihov nadzor je trden, neposreden in konsistenten, vendar ne prisilen. Na splošno spodbujajo dvosmerno komunikacijo z otrokom, svoje zahteve otroku razumno in jasno obrazložijo, če pa otrok ne sprejme njihovih zahtev, ga spodbudijo, da z njimi deli svoje zadržke. Avtoritativni starši torej cenijo otrokovo avtonomno izražanje volje, kot tudi njegovo prilagojenost. V odnosu do otroka uveljavljajo svoj pogled na situacijo, vendar ob tem upoštevajo tudi otrokove interese in druge posebnosti. Avtorica pravi, da avtoritativni starši otrokovo neprimerno vedenje občasno omejujejo tudi s 'šeškanjem', vendar v okviru toplega in zavzetega odnosa do otroka (Baumrind 1966; 1971; 1991; 1996; Baumrind in drugi 2010).

Če avtoritativni vzgojni stil povežem s koncepti teorije nadzora, se avtoritativni starši poslužujejo vedenjskega nadzora, ne uporabljajo pa psiholoških nadzornih praks. Sklicujoč se na teorijo socialnih domen, Smetana (2011, 195) pravi, da edino avtoritativni starši vzdržujejo jasno mejo med moralnimi, konvencionalnimi in osebnimi

zadevami. Otroku dovolijo nekaj odločanja glede osebnih zadev, ne pa glede vprašanj, ki se tičejo več socialnih domen, ali glede samih razumnih zadev. Avtorica poudarja, da je za primeren otrokov razvoj pomembno, da meje med socialnimi domenami niso določene niti rigidno niti permissivno.

Kroflič (1997; 1999) sodobno obliko avtoritete, ki se ji po mojem mnenju približa avtoriteta avtoritativnih staršev po Baumrindovi (npr. 1966), poimenuje *samoomejitvena avtoriteta*. Zanja je značilno postopno (samo)ukinjanje moči osebe, ki poseduje avtoriteto, in hkratno upoštevanje otrokove subjektivnosti. Takšna avtoriteta torej sprva zahteva podrejanje, vendar postopoma omogoča tudi osvobajanje. Avtor pravi, da je samoukinjanje avtoritete pomembno, ker reflektirana moralnost od posameznika zahteva sposobnost ustreznega moralnega ravnanja v vsaki novi situaciji, in ne ravnanja po točno določenih in vnaprej predpostavljenih moralnih pravilih. Razvoj moralne avtonomije pa je možen samo, če se je posameznik skozi proces odraščanja osvobodil zunanje avtoritete in jo ponotranjil. Kroflič (1997, 337) pravi, da so naloge vzgoje, ki temelji na samoomejitveni avtoriteti: vzpostaviti čustveno stabilen in pozitiven odnos med otrokom in odraslim ter otroku nuditi primarni objekt identifikacije; skladno z otrokovim razvojem avtoriteto imaginarnega lika zamenjati z avtoriteto simbolne zahteve in slednjo racionalno utemeljiti; spodbujati širitev otrokovih socialnih stikov; otroka spodbujati k samostojnemu reševanju etičnih dilem in omejevati vpliv lastnih načinov reševanja; otroka vključevati v dogovarjanje o pravilih in aktivno reševanje problemov; otroka učiti zagotoviti si svojo svobodo – vendar ne na račun omejevanja svobode drugega.

Kroflič (1999, 31) pristop k vzgoji, ki se pojavlja v zadnjih štiridesetih letih, imenuje *procesno-razvojni model moralne vzgoje*. Avtor poudarja, da pri tem modelu ne gre le za iskanje sredine med že omenjenima skrajnima vzgojnima stiloma, torej za uravnoteženje starševske zahtevnosti in odzivnosti, ampak za preseganje slabosti predhodnih modelov na bolj kompleksen način. Model temelji na ključnih moralnih vrednotah in etičnih načelih v pozni moderni (odgovorno in strpno dogovarjanje), zaščititi otrokovih človeških in psiholoških pravic, na temeljiti analizi fenomena avtoritete in humanističnem pogledu na otrokovo naravo (prav tam 31–34).

Ravno zato, ker ima pojmovanje otrokove narave ključen vpliv na način vzgoje, se je s spremenjenim obravnavanjem otroka kot kompetentnega naredil premik v smeri procesno-razvojnega modela (Kroflič 1999, 32). Prva od pedagoških paradigem, ki vidi otroka kot sposobnega, je *odnosna pedagogika*. Ta poudarja pomembnost primernega odnosa med vzgojiteljem in otrokom, kar naj bi bilo bistvo dobre vzgoje (Kroflič 2008b, 3). Kroflič (prav tam, 4) pravi, da se odgovoren vzgojitelj, ki deluje po načelih odnosne pedagogike, zaveda, da je osebno vpleten v vzgojni proces, kar od njega zahteva nenehno samorefleksijo. Poleg tega vzgojitelj ve, da nikoli ne bo popolnoma razumel posameznih vzgojnih situacij, kot tudi nikoli ne bo dokončno doumel lastnega in otrokovega prispevka v njih. Zanesse se torej lahko le na konstantno refleksijo.

Pomemben koncept, ki se je razvil znotraj odnosne pedagogike, je koncept *pripoznanja* (angl. recognition). Z njim se poudarja pomen pripoznavanja drugega kot drugačnega, ki je kljub svoji drugačnosti v dialogu in odnosu enakovreden (prav tam, 10). Pogosto se v okviru sodobnih vzgojnih teorij izpostavlja tudi koncept *dialoga* – sodobni vzgojitelji in starši naj bi pri vzgoji stremeli k t. i. *dialogski avtoriteti*. Kuharjeva (2011a, 73) pravi, da bi se morali truditi z otroki skozi dialog vzpostaviti pristen stik, »kar pomeni, da zares zavestno, odprto in spoštljivo komuniciramo o svojih potrebah in občutkih ter resnično slišimo drugo plat ter pokažemo razumevanje brez obsojanja, kritiziranja, nujenja nasvetov ipd.«.

4 POTREBE STARŠEV PO SOCIALNI OPORI

Kot sem problematiko osvetlila že v drugem poglavju, sodobni starši zaradi različnih dejavnikov pri starševanju pogosto občutijo negotovost, zmedenost, strah, jezo, osamljenost ipd. Suzuki (2010, 45) stopnjo stresa, ki ga starši po lastni oceni iz dneva v dan doživljajo pri starševanju, označi s pojmom starševskih težav (angl. parenting hassles), ki so del vsega starševskega stresa (tudi tistega, ki izvira npr. iz negotove finančne situacije). Razumljivo je, da starši zaradi težav, povezanih s starševanjem, v svoji ožji in širši socialni mreži iščejo podporo. Znanstvena literatura (npr. Hlebec in

Kogovšek 2003) različne oblike pomoči, ki jih posameznik ob potrebi išče v svojem okolju, opredeljuje kot socialno oporo (angl. social support).

4.1 Opredelitev in vrste socialne opore

Zgodnje opredelitve socialne opore so poudarjale predvsem njeno emocionalno komponento, tj. občutek posameznika, da nekam pripada, da je sprejet in da druge skrbi zanj (Hlebec in Kogovšek 2003, 103). Cassel (v Hlebec in Kogovšek 2003, 103) je videl socialno oporo kot ključno pri zaščiti posameznika pred stresom ter posameznikove bližnje osebe kot glavni vir opore. Caplan (v Hlebec in Kogovšek 2003, 104) je kot pomembne za zagotavljanje socialne opore označil tudi »bolj oddaljene vezi, kot so skupine za pomoč, sosedski odnosi ter 'skrbniki skupnosti' (npr. lokalni duhovniki ali osebni zdravniki)«. Cobb (v Hlebec in Kogovšek 2003, 104) pa je natančneje socialno oporo »opredelil kot informacijo, ki posamezniku omogoča, da se zaveda, da je ljubljen, sprejet in spoštovan in da pripada sistemu komuniciranja in vzajemnih obveznosti«. Sodobnejše opredelitve socialne opore pa poudarjajo »tudi kompleksen interakcijski in komunikacijski proces med ljudmi« (npr. House v Hlebec in Kogovšek 2003, 105).

Sodobna literatura socialno oporo razvršča v štiri skupine:

- *instrumentalna (tudi materialna) opora se nanaša na pomoč v materialnem smislu (posojanje denarja, orodja, pomoč pri hišnih opravilih ipd.);*
- *informacijska opora se nanaša na informacije, ki jih anketiranec po navadi potrebuje ob kakšni večji življenjski spremembi (npr. ob selitvi, iskanju nove službe);*
- *emocionalna opora je pomoč ob večjih ali manjših življenjskih krizah (smrti bližnjega, ločitvi, težavah v družini ali na delovnem mestu ipd.) in*
- *druženje, ki predstavlja socialno oporo v obliki neformalnega občasnega druženja (izleti, obiskovanje, kino ipd.)* (Hlebec in Kogovšek 2003, 106–107).

4.2 Starševsko iskanje socialne opore

Starši iščejo socialno oporo pri različnih virih: pri neprofesionalnih oz. profesionalnih, v ožji oz. širši socialni mreži in v množičnih medijih. Neprofesionalne vire opore lahko predstavljajo njihovi starši, sorodniki, prijatelji in drugi starši. Poleg tega je za starše pomemben tudi profesionalen vir opore, kot so predavanja oz. delavnice na temo starševstva, otrokovi vzgojitelji oz. učitelji in drugi strokovnjaki (Radey in Randolph 2009). Vendar pa raziskave kažejo, da starši pogosteje poiščejo neprofesionalno pomoč v svoji ožji socialni mreži, manj pogosto pa profesionalno ali neprofesionalno pomoč v širši socialni mreži (Cipot Mal 2004; Radey in Randolph 2009). Zelo pomemben vir opore so tudi množični mediji, in sicer knjige, revije, časopisi, televizijske in radijske oddaje ter spletne strani (Radey in Randolph 2009). Starši pri različnih virih iščejo različne vrste socialne opore: instrumentalno (finančna pomoč, sposoja artiklov za otroke, varstvo otrok ipd.), informacijsko (informacije in nasveti o negi in zdravju otrok, vzgoji otrok ipd.), emocionalno oporo (čustvena opora pri težavah, povezanih s starševanjem) in oporo v obliki družabništva (druženje z drugimi starši, da ne bi prišlo do občutkov izoliranosti) (Cipot Mal 2004).

Rezultati raziskave 'Potrebe staršev s predadolescentnimi otroki v Sloveniji' (Kuhar 2011b, 482–483) kažejo, da se starši po instrumentalno pomoč (tj. materialno pomoč in varstvo otroka v večernem času) daleč najpogosteje obrnejo na svoje starše/sorodnike, sledi iskanje tovrstne pomoči pri partnerju/-ki. Če starši potrebujejo emocionalno oporo oz. družabništvo (ob nekoliko depresivnem razpoloženju), se najpogosteje obrnejo na prijatelje, nato na partnerja/-ko in šele nato na svoje starše. Starši v tej raziskavi interneta ne vidijo kot zelo pomemben vir emocionalne opore oz. družabništva. Tudi avtorica Cipot Mal (2004, 69) v svojem diplomskem delu ugotavlja, da starši – uporabniki spletnega foruma Starši staršem slednjega ne vidijo kot zelo pomemben vir emocionalne opore, še malo manj pa kot vir družabništva. Avtorica sklepa, da se starši po tovrstno oporo verjetno raje obrnejo na svojo »realno socialno mrežo«. Če se vrnem na rezultate raziskave 'Potrebe staršev s predadolescentnimi otroki v Sloveniji' (Kuhar 2011b, 482–483), pa starši informacijsko oporo v primerjavi z drugimi vrstami pogosteje iščejo na internetu. Raziskava je namreč pokazala, da se starši po nasvete v

zvezi z nego in hranjenjem otroka najpogosteje obrnejo na internet, nato na prijatelje, strokovnjake ter knjige in časopise, sledijo partner/-ka, starši/sorodniki in nato drugi starši. Precej blizu so rezultati glede iskanja nasvetov v zvezi z vzgojo otrok: straši se najpogosteje obrnejo na prijatelje in partnerja/-ko, nato na internet, knjige in časopise, strokovnjake, nato pa na svoje starše/sorodnike in druge starše. Starši torej svojim partnerjem na področju vzgoje zaupajo bolj kot na področju nege in hranjenja otroka.

Z raziskovanjem različnih potreb staršev predšolskih otrok, osnovno- in srednješolcev se je ukvarjala tudi 'Raziskava o potrebah družin po različnih oblikah storitev' (Rakar in drugi 2010). Rezultati raziskave kažejo, da se je v zadnjem letu 34,1 % staršev informiralo in izobraževalo o temah, povezanih z družinskimi odnosi in vzgojo otrok. Starši, ki teh storitev v zadnjem letu niso uporabili, so za razlog najpogosteje navedli, da jih ne potrebujejo. Od staršev, ki se informirajo o teh temah, jih največ informacije pridobi v šoli/vrtcu (okoli 70 %), nato sami in nato pri prijateljih/znancih/sorodnikih. 8,3 % staršev predšolskih otrok informacije pridobi drugje, 6,9 % pa pri zaposlenih v nevladnih organizacijah. Starši v anketi niso imeli možnosti izbrati odgovora 'na internetu', vendar bi se ta odgovor lahko skrival tudi v odgovorih 'sam sem jih pridobil' (drugi najpogostejši odgovor) in 'drugo'.

4.2.1 Iskanje opore na internetu

Glede na raziskave (Elliott v Radey in Randolph 2009, 538) so spletne strani, namenjene staršem, na drugem mestu po priljubljenosti od vseh strani, namenjenih družinskemu življenjskemu izobraževanju (na prvem mestu so strani, povezane z razvojem človeka in spolnostjo). Mnoge raziskave so se ukvarjale tudi z vprašanjem, kakšne so prednosti in koristi spletnih forumov oz. podpornih skupin za starše v primerjavi s skupinami za starše, ki se sestajajo v živo. Izkazalo se je, da je prednost spletnih podpornih skupin prostorska in časovna neomejenost (Scott v Brady in Guerin 2010, 15), da starši lahko preberejo sporočila drugih in pošljejo svoja takrat, ko jim to ustreza (Ferguson v Brady in Guerin 2010, 15) in da na forumih lahko pridobijo informacije, ne da bi na njih tudi aktivno sodelovali (pošiljali sporočila) (Broom v

Brady in Guerin 2010, 15). Poleg tega spletne podporne skupnosti omogočajo komunikacijo velikemu številu zelo različnih posameznikov, ki si med seboj izmenjujejo vsak svoje izkušnje, poglede, nasvete in informacije (Mendleson v Brady in Guerin 2010, 15).

Madge in O'Connor (2006) ugotavljata, da internet služi tudi kot pomemben vir opore in nasvetov za matere s prvim otrokom. Zanje internet predstavlja anonimno, varno in neobsojajoče okolje, v katerem lahko izmenjujejo svoje izkušnje, se učijo o primernih starševskih praksah in dobijo podporo drugih staršev. Dunham in kolegi (v Brady in Guerin 2010, 15) pa pravijo, da matere s prvim otrokom, ki na spletnem forumu redno dobivajo socialno oporo, kažejo manj znakov starševskega stresa.

Demografski podatki kažejo, da na internetu pogosteje iščejo informacije, povezane s starševanjem, mlajši, neporočeni starši in tisti z višjo izobrazbo. Prav tako so veliko pogostejše uporabnice tovrstnih spletnih strani ženske kot moški (Radey in Randolph 2009, 543). Sarkadi in Bremberg (2005, 47) sta na primer pri analizi največje švedske spletne strani za starše FöräldraNätet (slov. Starševska mreža) ugotovila, da je 86,5 % registriranih članov ženskega spola, le 13,5 % pa moškega.

5 DISKURZIVNA ANALIZA SPLETNIH FORUMOV NA PORTALIH MED.OVER.NET IN RINGARAJA.NET

5.1 Metodološki okvir raziskave

5.1.1 Raziskovalna vprašanja in teza

Namen empiričnega dela diplomske naloge je odgovoriti na raziskovalna vprašanja in ugotoviti veljavnost navedene teze. Raziskovalna vprašanja in teza se nanašajo na tri diskurze o vzgoji otrok, ki sovpadajo s posameznimi starševskimi stili, to so:

avtoritarni, permisivni in dialoško-demokratski diskurz o vzgoji otrok. Raziskovalna vprašanja in tezo sem postavila na podlagi študija teorije in nestrukturiranih, bolj ali manj naključnih pogovorov o vzgoji otrok s posamezniki, ki so tudi pomembno vplivali na izbor teme za diplomsko delo.

Raziskovalna vprašanja:

Ali se v opisih starševskih praks na forumih kažejo vsi trije diskurzi o vzgoji otrok? Jih lahko prepoznamo? Na kakšen način se kažejo?

Kaj je značilno za sodobni diskurz o vzgoji otrok, ne glede na stil starševanja?

Teza:

Sodobni starši se ne nagibajo pretežno k dialoško-demokratskemu vzgojnemu stilu, ampak so v odnosu do otrok (tudi) avtoritarni in/ali permisivni.

5.1.2 Opis spletnih forumov

Prvi forum, ki sem ga izbrala za analizo, je eden od mnogih forumov na portalu Med.over.net. Portal je bil ustanovljen leta 2000 in predstavlja spletno mesto, kjer se povezujejo strokovne zdravstvene, socialne, pravne in pedagoške organizacije (Med.over.net 2012b). Celoten portal sicer obsega forume, ki so razvrščeni po sklopih glede na tematiko: ABC Med.over.net, Zdravstvene posvetovalnice, Starševstvo in odnosi, Zdravo življenje in alternativa, Sociala, delo in pravo, Društva, združenja in skupine, Dom, tehnika in prosti čas, Lepota, nega in stil, Počitnice in potovanja, Avtomobilizem, Mali oglasi ter Zavarovanja in finance. Nekateri forumi so moderirani – to delo običajno opravljajo zdravniki oz. drugi strokovnjaki – drugi niso. Branje, kot tudi pisanje sporočil na forumu je možno brez registracije oz. prijave z uporabniškim imenom. Prijava uporabniku omogoča le več načinov komuniciranja in uporabo različnih funkcij (pisanje zasebnih sporočil, sledenje temi, citiranje sporočila ...) (Med.over.net 2012a).

Izbrani forum na portalu Med.over.net se imenuje *Vzgoja otrok in družine*. Pred približno štirimi leti so z moderiranjem foruma zaključili strokovnjaki iz Vrtca Pod Gradom, v začetku leta 2011 pa je to vlogo prevzela Alenka Orešnik, soc. pedagoginja, psihoterapevtka, ki je tudi mama. Forum je namenjen vprašanjem in razmišljanju o vzgoji otrok in odnosih v družini. Starši – v veliki večini matere – na forumu najpogosteje zastavljajo vprašanja, povezana z otrokovim agresivnim vedenjem, trmo, težavami v vrtcu, nerazumljivim jokom in s težavami pri vsakodnevnih dogodkih, kot je hranjenje, oblačenje, uspavanje ipd. Starši včasih za nasvet prosijo strokovnjaka, včasih pa vprašanje naslovijo na vse starše, ker si želijo izvedeti njihove izkušnje (Med.over.net 2012c). S strani odgovornih na portalu sem dobila podatek, da je bilo na forumu *Vzgoja otrok in družine* v septembru 2012 objavljeno 101 novo sporočilo.

Drugi izbrani forum se nahaja na najboljšežnejšem slovenskem spletnem portalu za bodoče in mlade starše – Ringaraja.net. Portal je začel delovati leta 2002 in je v tistem času predstavljal prvo spletno skupnost za starše v Sloveniji. Danes je vsebina spletne strani razdeljena na štiri ključna področja: zanositev, nosečnost, dojenček in otrok. (Bodoči) starši si v okviru teh rubrik lahko preberejo poljudne članke o načrtovanju rojstev, nosečnosti, zdravju ter o razvoju in vzgoji otrok, uporabljajo interaktivna orodja ter postavljajo vprašanja in pišejo svoja mnenja na spletnih forumih, ki niso moderirani. Strokovnjaki na forumih ne odgovarjajo, saj je temu namenjena posebna rubrika na portalu. Obiskovalci portala lahko pregledujejo tudi naslednje rubrike: Prehrana in recepti, Eko družina, Družinske finance, Izleti in počitnice, Lepota in moda, Dnevniki, Ankete, Albumi, Mali oglasi itd. (Ringaraja.net 2010; Ringaraja.net 2012b).

Drugi izbrani forum se nahaja v sklopu forumov z naslovom *Otrok* in ima naslov *Vzgoja*. Tudi ta forum je namenjen postavljanju vprašanj in izražanju mnenj o vzgoji otrok in odnosih v družini. Za razliko od foruma *Vzgoja otrok in družine* na portalu Med.over.net na tem forumu staršem ne odgovarja strokovnjak, ampak drugi starši – uporabniki forumov. Tudi na tem forumu starši najpogosteje iščejo nasvete v zvezi z otrokovimi čustvi, nezaželenim ali nerazumljivim vedenjem, problemi pri vsakodnevnih opravilih ipd. (Ringaraja.net, *Vzgoja*). S strani odgovornih na portalu sem dobila podatek, da je bilo na forumu *Vzgoja* v septembru 2012 objavljenih 228 novih sporočil.

5.1.3 Opis izbrane metode

Da bi odgovorila na raziskovalna vprašanja in preverila zastavljeno tezo, v empiričnem delu diplomske naloge uporabljam metodo diskurzivne analize. Burrova (1998, 48) pravi, da se diskurz »nanaša na sklop pomenov, metafor, reprezentacij, podob, zgodb, trditev in tako naprej, ki na nek način skupaj tvorijo določeno različico dogodkov«. Če želimo analizirati diskurz o določeni temi, moramo, kot pravi Foucault (v Fairclough 2003, 123), analizirati izjave oz. besedila o tej temi in sam način podajanja teh izjav. Različna besedila iste dogodke ali socialne prakse namreč opisujejo skozi različne diskurze (Fairclough 2003, 127).

Pri analizi starševskih besedil me bo zanimala izbira posameznih besed, kot tudi način razmišljanja o določeni vzgojni dilemi ali vprašanju, ki je razviden iz oblikovanja celotnih stavkov oz. celotnega sporočila. Na ta način bom poskušala ugotoviti, skozi kateri vzgojni stil starši gledajo na določeno vzgojno težavo v izbranem sporočilu. Prav tako bom pri analizi sporočil pozorna na razmišljanje sodobnih staršev o vzgoji otrok, ki ni povezano z izbiro posameznega vzgojnega stila. Na ta način bom razbrala različne splošne značilnosti sodobnega diskurza o vzgoji otrok. Ker diskurzivna analiza omogoča tako proučevanje prisotnih elementov v besedilu kot tudi odsotnih (Erjavec in Poler Kovačič 2007, 44), bom pri analizi starševskih besedil pozorna tudi na to, kar je v sporočilih odsotno oz. manj prisotno.

Za metodo diskurzivne analize velja, da je po svoji naravi kvalitativna in interpretativna, rezultati raziskave pa so »bistveno avtorsko delo« (Kuhar 2006, 121). Tudi diskurzivna analiza, ki jo predstavljam v nadaljevanju diplomske naloge, je moje 'avtorsko delo', kar pomeni, da so nanjo vplivali mnogi subjektivni faktorji (moje znanje, izkušnje, osebnost ...). Pri razvrščanju starševskih vzgojnih praks k določenim vzgojnim stilom in pri interpretaciji starševskih sporočil gre torej za *mojo subjektivno oceno*. Poleg tega ni nujno, da starš, čigar vzgojno dejanje uvrščam k določenemu vzgojnemu stilu, v praksi dejansko vzgaja svojega otroka pretežno na ta način. Za tovrstno oceno bi bilo treba analizirati več vzgojnih situacij. Na moje razumevanje starševskih besedil lahko vpliva

tudi nepoznavanje relevantnih informacij (kontekst situacije, osebnost starša/otroka, neverbalna komunikacija v opisani situaciji itd.).

Navedena sporočila staršev niso lektorirana, da se s tem ne bi izgubil njihov pomen in pristnost. Prav tako večine sporočil nisem navedla v celoti, ampak le za predstavitev teme relevantne odseke. Pri tem sem pazila, da navedeni deli sporočila niso bistveno spremenili pomena celotnega sporočila. Dele navedenega besedila, ki so še posebej pomembni za predstavitev teme, sem odebelila. Poleg tega sem iz starševskih sporočil odstranila čustvene simbole (angl. emoticons), saj sem ocenila, da ne vplivajo pomembno na pomen sporočila.

5.2 Avtoritarni diskurz o vzgoji otrok

Kljub temu da naj bi se avtoritarni pristop k vzgoji otrok, ki ga je zagovarjala tradicionalna pedagogika, končal v 20. stoletju (Kroflič 1999), mnogi komentarji staršev na izbranih forumih dajejo vtis, da je ta vzgojni stil med uporabniki analiziranih forumih še vedno zelo prisoten. Avtoritarni elementi se v starševski vzgoji kažejo v različnih fenomenih, med katerimi sem izbrala najbolj očitne, ki jih predstavljam v nadaljevanju. Začenjam z izseki iz starševskih besedil, iz katerih je razviden njihov dominanten in nespoštljiv odnos do otroka, v nadaljevanju predstavim v sporočilih opisana starševska razmišljanja in prakse, ki kažejo na avtoritaren način razmišljanja o vzgoji, ter nato še kaznovanje in nagrajevanje kot avtoritarni metodi, ki služita reguliranju otrokovega nezaželenega vedenja.

Dominanten in nespoštljiv odnos do otroka

Na izbranih forumih je iz mnogih besedil staršev moč razbrati avtoritaren oz. nadrejen odnos staršev do otroka. Ti starši od otroka pričakujejo poslušnost, slepo sledenje njihovim pravilom, odgovornost za težave v odnosu pa večinoma pripisujejo otroku. Če se otrok neprimerno vede, starši menijo, da to počne zato, ker 'uveljavlja svojo voljo', 'preizkuša njihove meje' oz. jim hoče nasprotovati, ne pa zato, ker bi hotel s svojim

vedenjem nekaj sporočiti. Ti starši otroka pogosto označijo kot 'trmastega', kar pa je – po mnenju danskega psihoterapevta Juula (2008, 24) – »tipična taktika, po kakršni posegajo ljudje na položaju moči – namenjeno je temu, da ohranja otroke v podrejenem položaju«. Na izbranih forumih se nadrejen, obtožujoč oz. nespoštljiv odnos staršev do otroka kaže v besedah, kot so: »težaven«, »trmoglav«, »nemogoč«, »poreden«, »hiperaktiven«, »mulc«, »smrkavec«, »jokica«, »mazica«, »egoist« ipd. Za ilustracijo tovrstnega odnosa do otrok navajam še nekaj izsekov iz starševskih sporočil na forumih:

težaven otrok – utrujena starša – 29. 8. 2006

*Naš fantek bo star 4 leta. Že kot dojenček je bil zelo zahteven. Poreboval je vso pozornost, spal je zelo malo in ves čas smo ga morali imeti na rokah, ker je drugače zelo **tulil**, [...]. (Med.Over.Net)*

Problematičen mulc.. – naja78 – 3. 8. 2010

*Ojla. Drage dame,rabim nasvet [...] naš skoraj 4 letnik je ZELO TEMPERAMENTNEGA karakterja [...] vse lepo in prav,če mi blazno ne bi šlo na jetra njegovo razbijanje,metanje stvari,brcanje v vrata,mizo,kar pač ima pred nosom. samo stojiš in gledaš. in to takrat,ko itak ni po njegovo.že od malega je zelo **trmast**, [...] zadnji mesec pa se obnaša tako čudno,da **včasih mislim da se mu 1 kolo vrti narobe**. [...] tolk ga imam rada,pa mu ne znam pomagat.ko ga vprašam zakaj je jezen,mi ne odgovori.samo pači se in se mi reži v glavo.kako naj napišem: **prav jebe nas u mozak. (pardon!)**. [...] (Ringaraja.net)*

neposlušen 4 letnik – ganodermana – 5. 7. 2011

*Pozdravljeni! Zelo rada berem vaše odgovore [odgovore moderatorke, op. a.]! Tudi sama sva se z možem znašla v stiski. Nagaja nama naš 4-letnik, bister fantek. Ampak zelo **trmast, svojeglav, neposlušen**. Vsako stvar morava reči po tisočkrat. In potem še **nalašč naredi kontra**. [...] (Med.over.net)*

histeričen otrok – neverjetno – 13. 3. 2010

Sem mama 1 letne deklice, ki jo omam v privat varstvu. Varstvo je kombinirano 1-4 leta in v varstvu je 6 otrok. [...] Problem pa je ta, da je hčerka doma, pri babici, in pri

varuški **histerična**, če jo ne nosimo, ker še no hodi. Če varuška pestva drugega otroka ali ga hrani, preoblači, če ga pelje na wc, se z njim pogovarja, moja hčerka vrže dudo, igračo in histerično kriči tudi po 20 min, [...] (Ringaraja.net)

Doma imamo **cmero** – Raho – 25. 10. 2010

Naša skoraj triletnica je postala taka **cmera**, da nam s **tuljenjem** in **izsiljevanjem** že vsem pošteno načenja živce. Sicer jo vsi imamo na off in ne "padamo" na njene **izpade**, ampak **damica tuli** tudi 10x na dan, kar je naporno za naša ušesa. Ne pomaga preusmerjanje pozornosti, ne pomaga osamitev, ma popolnoma nič, kar so "kaoda" preizkušene metode. Vsi, ki ste imeli doma take **jokavčke** - kako dolgo traja ta faza? [...] (Ringaraja.net)

Avtoritaren način razmišljanja o vzgoji otrok

Starši, katerih vzgoja vsebuje avtoritarne elemente, v vzgoji pogosto iščejo neko *vzgojno metodo*, s katero bi svojega otroka pripravili do določenega vedenja. To je na forumu razvidno že iz nekaterih naslovov starševskih sporočil: »Kako otroka pripraviti, da sedi pri miru?«, »Kako pripraviti 3-letno punčko in 2-letnega fantka pojesti, kar je na krožniku?«, »Kako doseči, da te uboga?«, »Kakšne vzgojne metode uporabljate, dajte mi prosim napisat primere«, »Metoda vzgoje z rdečimi in črnimi pikami«, ... Pričakovanje otrokove ubogljivosti, namera staršev, da pripravijo otroka do česa, in iskanje 'uporabne' metode, ki bi jim pri tem pomagala, nakazujejo na starševsko obravnavanje otroka kot objekta. Juul (2008, 23) razlaga, da potreba po uporabi vzgojnih metod izhaja iz obdobja, ko smo otroke obravnavali kot asocialna bitja, ki se vedejo 'živalsko'. Vendar danes vemo, da se otroci rodijo kot socialna, odzivna bitja, ki za optimalen razvoj potrebujejo starše, ki z njimi vzpostavljajo stik kot s subjekti, ne pa predmeti (prav tam).

V sodobnih laičnih, kot tudi znanstvenih debatah o vzgoji otrok pogosto slišimo, da je *otroku* za zdrav razvoj *treba postavljati meje*. Juul (2008, 25–26) je do tega vzgojnega napotka kritičen – pa ne zato, ker otroci ne bi potrebovali mej, ampak zaradi problematične formulacije te trditve. Postavljanje mej *otroku* namreč vzdržuje

družinsko strukturo moči, tj. starševsko nadvlado nad otrokom, in otroku ne priznava enakovrednega statusa v odnosu z odraslim. Avtor predlaga drugačno rešitev, in sicer naj bi starši in otroci, namesto da postavljajo meje drug drugemu, postavljali *vsak svoje meje*. Starši morajo torej »vzpostaviti osebno avtoriteto in ne avtoritarne moči« (prav tam, 164). Ali kot pravi moderatorka foruma Vzgoja otrok in družine, A. Orešnik, v enem od odgovorov staršem: »Dobri odnosi so to, da držiš svoje meje in skrbiš za svoje meje in za to, da drugemu ne prestopaš meje ... postavljanje meja drugim je agresija do drugih« (Med.over.net, 3. 3. 2011).

V nadaljevanju navajam primere sporočil, v katerih starši podpirajo vzgojno načelo, da je *otroku* treba postaviti meje. V zadnjem primeru mati tudi trdi, da mora otrok na koncu vedeti, kdo je zmagovalec. Iz te izjave je bolj eksplicitno razviden avtoritaren odnos do otroka, s katerim mati otroka postavlja v podrejen položaj.

Re: 2 letnik in njegov neee – stroga mama – 11. 3. 2012

*Mi imamo takega, pa tudi veliko drugih poznam. Nas se je malo umiril s tem ko **smo mu jasno postavili meje**-realno-ce ti npr. dela sceno v trgpvini, pojdi naslednjic sama. [...]*
(Med.over.net)

kakšne meje postavljate otroku? – beli – 4. 6. 2008

Zanima me kakšen red in pravila imate pri svojih otrocih? Se tega potem držite ali popuščate? Se zdite sami sebi kdaj prestrogi? [...] (Ringaraja.net)

Re: kakšne meje postavljate otroku? – Anuška79 – 4. 6. 2008

*Kot rečeno: **meje, ki si jih postavila hčerki** niso prav nič prestroge, [...]* (Ringaraja.net)

Re: kakšne meje postavljate otroku? – honey – 4. 6. 2008

*Če mene vprašaš, so to **meje, ki jih postavi otroku** vsak skrben starš. [...]*
(Ringaraja.net)

Re: Ekstremna trma in histerija – trmarjenje – 23. 11. 2008

[...] Skratka, da ne bom dolgovezila. Ne popuščajte mu, **postavite mu meje** in se jih seveda držite. Prva meja naj bo mehkejša in ko pride do rdeče cone, **mora vedeti, kdo je zmagovalec**. na primer - pri odhodu v posteljo lahko 1x,2x popustite za nekaj minut, vendar ko se vi odločite, da je čas za v posteljo, potem ni dileme. [...] (Med.over.net)

Kaznovanje po nezaželenem vedenju

Starši, ki vzdržujejo avtoritarne odnose v družini, menijo, da mora otroka po prestopu meje doleteti *posledica* oz. *kazen*. Otrok naj bi se iz tega naučil, da je takšno vedenje zanje nesprejemljivo, neprijetnost posledice pa naj bi ga naslednjič odvrnila od tega vedenja. Juul (2011, 79) meni, da je takšno razmišljanje problematično – otrok se zaradi kaznovanosti ne nauči spoštovati starševskih mej, ampak se kvečjemu nauči bati posledic svojega vedenja. Avtor nadalje opozarja, da »se odrasli vztrajno trudijo uvajati nove in vse bolj radikalne posledice, da bi izničili otrokovo naraščajoče pomanjkanje samospoštovanja. To se razvije v začarani krog ali pa so rezultati tako resni, da odnosi med otroki in odraslimi pozneje trpijo zaradi nepopravljivih posledic« (Juul 2011, 79–80).

Pregled forumov kaže, da se starši ob otrokovem neprimernem vedenju precej pogosto zatečejo h kaznovanju. Pri tem otroku grozijo z umikom ljubezni, nanj kričijo ali ga na različne načine fizično kaznujejo. Mnogo staršev trdi, da so se na otrokovo vedenje odzvali tako, ker so v jezi ali nemoči izgubili nadzor nad svojim vedenjem, pri drugih starših pa je zaznati bolj odkrito zagovarjanje tovrstnega načina reguliranja otrokovega vedenja. Precej slednjih meni, da je 'ena po riti' legitimen starševski ukrep, ki otroku ne povzroči nobene škode.

V naslednjih primerih se starši vrtijo v začaranem krogu svojih ponavljajočih dejanj in otrokovih reakcij na ta dejanja, zaradi česar se začnejo počutiti jezne, obupane in nemočne. Ravno ta čustva pa porodijo strah, da se bodo v neki situaciji spozabili in otroka fizično kaznovali. Iz teh starševskih sporočil je torej moč razbrati, da si starši ne

želijo fizično kaznovati svojega otroka, se bojijo, da bodo to enkrat storili, ne vedo pa, kako bi ukrepali drugače.

hčerka pr 9ih letih !!! – obupana mamica – 15. 11. 2011

*Pozdravljeni! Ja sem mati treh otrok..punca najstarejša ima 9 let, fanta pa 7 in 5 let. Puncu očitno že daje puberteta..misli da je ne vem kaj..odgovarja se na vsako besedo..in zmerja...in temu ni konec! [...] **Bojim se da bom izgubila nadzor in jo bom namlatla po riti ..pa nooooočeemm!** [...] (Med.over.net)*

Re: kako kaznovati 20-mesečnika? – klupko – 29. 12. 2011

*Hm.. Ne vem kako vam jih rata umirit, ker svojemu če rečem lepo potih, me ne sliši, če se zaderem pa še manj. [...] Saj se trudim vsakič ostati kolikor toliko mirna, ampak **kdaj pa kdaj mi pa za las zmanjka potrpljenja da mu ne dam gat dol, pa po ritki. Sem proti nasilju, ampak se bojim da mi bo enkrat res pisker odneslo.** [...] (Ringaraja.net)*

V naslednjih sporočilih pa starši opisujejo situacije, v katerih se na otrokovo nezaželeno vedenje dejansko odzovejo s telesnim kaznovanjem, in sicer z udarcem po zadnjici oz. z drugimi oblikami telesnega kaznovanja. Iz nekaterih sporočil na forumih je moč razbrati, da se starši takrat, ko otroka fizično kaznujejo, znajdejo v stiski in da v tisti situaciji ne vedo, kako bi se drugače odzvali. Mnogi od njih tudi ugotavljajo, da kaznovanje ne prispeva k primernejšemu vedenju otroka oz. da se otrokovo vedenje po kaznovanju še poslabša, ne vejo pa, kako na drugačen način pristopiti k problemu.

otroku sem rekla, da ne bom več imela rada – slaba mama – 20. 3. 2010

*imamo napornega 6-letnika. Že nekaj časa, konkretnije odkar je šel v šolo, je začel z jezikanjem in nesramnostjo. [...] Potem smo imeli na obisku stare starše (moje) in se je še do njih začel arogantno obnašati. [...] Ko so odšli, smo imeli hudo razpravo, pa **celo ena čez rit je padla. Spet kazni...** Danes pa spet... ko mu rečeš, naj nekaj naredi.ne, ne bom, se ti smeji v faco... [...] **ne vem, kaj, kako sploh vzgajat...** Kaj, ko 'kazni' ne zaležejo...da bi se otrok spoštljivo obnašal... kaj ko **pogovor sploh ne zaleže...???** res ne vem? (Med.over.net)*

Re: katastrofa za v vrtec – dami – 7. 12. 2005

*Ja, res je zelo težko, če otrok trmari. Ko je bila moja hči stara 3 leta, sva imeli podobno težavo, pa ne zaradi vrtca, ampak preprosto zaradi trmarjenja. [...] Zjutraj je ponavadi cel blok poslušal histerično otrokovo kričanje in vpitje. **Ni pomagalo ne zlepa, ne zgrda, priznam, tudi po ritki jih je dobila, pa nič, le še slabše je bilo.** [...] (Med.over.net)*

Izpad v trgovini – pekica – 20. 9. 2007

*Moj 4 letnik ima kar ene izpade. Mu nisem hotela kupiti traktorja v trgovini ker sem rekla da nimam denarja, me je začel brcati, govoriti da sem nesramna, hudobna itd. [...] Groza vam povem, **sem ga malo za ušeska povlekla, pa za roko zvelkla do izhoda,** ker nesti ga tudi slučajno nebi mogla ven. [...] (Ringaraja.net)*

Zaušnica – bajla – 28. 2. 2007

*Včeraj so mi popustili živci in sem malemu primazala zaušnico. Ajjoooj...kako je realnost drugačna kot teorija. Težka je vzgoja. [...] Popljuvajte me ali me pomilujte, jaz sem samo nekomu morala povedat!! Sem samo človek!" [...] p.s. Ko sem brala knjigo *Eksplozivni otrok*, sem v njej našla mojega sina. **Kako vzgajati takšega otroka?** (Med.over.net)*

tepem ga – kaja 111 – 7. 1. 2006

*Ne vem kako naj se uprem. Sem mati dveh sinov(7 mesečnega in 2,5 letnega). Sem še na porodniški in oba imam doma v varstvu. Zadnje čase pa sem mi dogaja, da me starejši sin zjezi in **ga v trenutku počim po licu ali po riti, odvehem ga kot mačka v drugo sobo.** Skratka **ne zmorem več.** Do pred nekaj meseci nazaj se mi je to zdelo grozno da mati prtetepa otroke, no sedaj sem pa sama na istem. [...] (Med.over.net)*

V naslednjem sporočilu pa mati otroka ne kaznuje s telesno kaznijo, ampak s kričanjem, zaradi česar se kasneje počuti krivo in nesposobno v vlogi matere.

sovražim se, ko vpijem na otroka – živa – 4. 10. 2007

*... in se počutim krivo in obupna, nesposobna mama. Danes sem tulila kot žival, ker se je mali (star 20 mesecev), namesto da bi spal, metal po meni, uhajal iz postelje, se mi navihano smejal (in bil pri tem še neverjetno cortkan), skratka, ni me upošteval 1 %. [...] **A vam tudi kdaj film počí? [...]** (Ringaraja.net)*

Če nekateri starši telesno kaznujejo otroka v trenutku nemoči ali ker se ne znajo drugače odzvati, se pri nekaterih starših zdi, da bolj zavestno zagovarjajo telesno kaznovanje. Verjetno bi tudi ti starši ravnali drugače, če bi bili poučeni o škodljivih posledicah, ki jih telesno kaznovanje pušča na otroku. Za primer navajam izsek iz sporočila matere, ki meni, da je otroku treba postaviti meje, vendar to stori na način, ki poškoduje otrokovo integriteto.

Re: otroku sem rekla, da ne bom več imela rada – no-ja – 23. 3. 2010

*[...] Vsi otroci, eni prej, eni kasneje, gredo skozi obdobje trme, neposlušnosti, vendar, če **znaš postaviti meje in pri teh mejah vztrajati, jih slej ko prej mine. Saj vem, da je banalen primer, ampak moj mali je dobil enkrat ves lonček jogurta na glavo (ker je vztrajal, da ga bo jedel, čeprav sva oba vedela, da ga ne bo). Obljubila sem mu, da mu ga bom stresla na glavo in res sem mu ga (saj sem imela jaz več dela potem s čiščenjem in pranjem), ampak je zaleglo.** (Med.over.net)*

V naslednjem sporočilu pa mati potoži, da je otrok ne uboga. Pravi, da ga ne želi kaznovati z udarcem, zato se odloči za drugačno obliko kazni, ki pa je še vedno telesna in prav tako prizadene otrokovo telesno in psihično integriteto.

Kako doseči da te uboga? – simonalokar – 20. 11. 2009

*3 letnik in 9m **Jaz bom znorela prosim kako ve rešujete meni zmanjkalo idej. nič me ne sliši, nagaja, ko pa dam ukrep pa se naredi da ni nič kriv. [...]** ko mu kaj rečem se mi samo semji. - jaz se tudi dret ne morem več - udarit ga pa ne želim. kajti to ne reši ničesar. včasih pomaga da ga bom dala pod mrzu tuš - to sem enkrat že naredila. [...]* (Ringaraja.net)

Juul (2008, 27–28) pravi, da je večini staršev težko telesno kaznovati otroka, da se po izpeljani kazni običajno počutijo krive in se dejanja sramujejo. Da bi se oddaljili od teh čustev, se pogosto zatečejo k opravičevanju svojih dejanj s prelaganjem odgovornosti na otroka in z razmišljanjem, da hočejo otroku le dobro, da se bo le tako naučil prilagajanja in da bo v odraslosti razumel, zakaj je bilo dobro, da so se starši tako odzvali. Avtor opozarja, da so neprijetni občutki staršev ob tem upravičeni, saj s (telesnim) kaznovanjem »postopoma uničujejo razmerje z otrokom« (prav tam, 28).

Tudi Novkovičeva (2009) je kritična do telesnega kaznovanja otrok, vendar obenem opozarja na škodljivost 'mehkejšega' kaznovanja oz. t. i. blage prisile. S takšnim načinom kaznovanja starši otroku ne zadajejo bolečih posledic (udarci, kričanje, žaljenje itd.), ampak mu odvzamejo neko dobrino, s katero bi ga sicer nagradili (prav tam, 5). H kazni, ki ne vključuje fizičnega ali verbalnega nasilja, lahko štejemo tudi t. i. *time-out* oz. *odmor*. Kazen se izvede tako, da se po neprimernem vedenju od otroka zahteva, naj se usede na določen prostor, kjer mora sedeti določen čas ali dokler se ne umiri. Starši se med tem časom z otrokom ne pogovarjajo; edino če otrok hoče zapustiti prostor, kjer mora sedeti, vztrajajo, naj se usede nazaj. S tem je otroku za določen čas odvzeta možnost, da se ukvarja z dejavnostmi, ki jih ima rad, poleg tega pa je za čas kazni izključen iz odnosa s staršem. Nekateri starši otroka tudi zaprejo v ločen prostor, s čimer mu popolnoma onemogočijo kakršen koli kontakt z njimi. Z uporabo odmora naj bi starši dosegli, da se otrok v prihodnosti ne bo več vedel neprimerno.

A. Solter (2000), razvojna psihologinja in zagovornica vzgoje brez kaznovanja, svari o negativnih posledicah metode odmora za otroka. Otrok ima v času 'time-outa' lahko občutek, da je izgubil naklonjenost staršev in se počuti zapuščenega. Poleg tega v tem času doživlja boleča čustva, kot so strah, tesnoba, jeza, in občutek, da je slaba oseba. Če pa starši od otroka zahtevajo, da je med prestajanjem kazni tiho, otrok lahko začne potlačevati svoja čustva, kar negativno vpliva na njegov čustveni razvoj.

Opažam, da je omenjena vzgojna metoda med starši na forumih zelo popularna. Večina druge starše opozarja, da je metoda 'uspešna' samo ob veliki vztrajnosti, doslednosti in potrpežljivosti; torej da morajo starši vztrajati, da otrok kazen vsakič prestane do konca.

Nekateri od njih imajo pri izvajanju te kazni težave (npr. da se otrok kaznovanju vztrajno upira) ali pa ugotavljajo, da z njo ne dosežejo otrokovega lepšega vedenja. Večinoma se starši trudijo spregledati otrokovo stisko, ki jo doživlja med prestajanjem kazni, in svoj vzgojni ukrep opravičujejo z njegovim domnevnim vzgojnim učinkom.

Re: Kako kaznovati 20-mesečnika? – sireneta – 1. 1. 2012

[...] *Moje mnenje je, da meje morajo biti jasno postavljene in če otrok ne upošteva kljub opozorilu, **mora slediti kazen**. Seveda primerna otrokovi starosti. **Mi prakticiramo sedenje. Za približno toliko minut kot je star otrok - torej če ima otrok 2 leti, sedi 2 minuti, če 3 leta sedi 3 minute. Ko mu dovolim da ustane, mu prej še enkrat povem, zakaj je sedel. Ko ustane, gre SAM pobrat kar je vrgel po tleh oz. pospravi kar je razmetal.*** [...] (Ringaraja.net)

Re: Kako kaznovati 20-mesečnika? – klupko – 2. 1. 2012

To sedenje pri nas žal ne gre. Razen da ga zvežem. Smo probali tudi to, ampak ne bo sedel pri miru, pa če se na glavo postavim. Kako vam rata obdržat otroka v sedečem položaju? [...] (Ringaraja.net)

Re: Kako kaznovati 20-mesečnika? – sireneta – 2. 1. 2012

*Ja koliko kil pa ima tvoj otrok, da ga ne uspeš obdržat v sedečem položaju? Pa saj ja ni fizično močnejši od tebe! Valjda da se upira in ne bi sedel. **Pač če ustane, ga pelješ nazaj sedet. In če je treba to tolikokrat ponoviš, da bo dojel, da mora sedet! In odsedet! To pomeni, da vsakič ko ustane, začneš šteti čas od začetka in mu to tudi poveš!** Tudi če se vrti na stolu ipd. mu poveš, da mora sedet pri miru in to celo minuto in toliko. Če začene motovilit, ga opozoriš, da to ne gre. **Kolikokrat je treba in kolikor strogo je pač treba.** Otrok mora vedet, da se mama ne heca in da sedenje je sedenje.* [...] (Ringaraja.net)

Re: Kako kaznovati 20-mesečnika? – Pašetka – 2. 1. 2012

Sedenje otroka.... Zame edino učinkovita kazen in najbolj primeren vzgojni ukrep. Kako zadržati otroka sede? Žal samo s potrpljenjem in mirnimi živci ter s precejšnjo vrečo ali celo dve potrpežljivosti. [...] ***Mene več ne gane dretje ob sedenju,***

protestiranje, kričanje, kot če bi ga kdo iz kože dajal, isiljevanje. Sam se je odločil, da bo sedel z določeno svojo nepravilno odločitvijo. Seveda pa je otroku potrebo prej dati vedeti oz. ga opozoriti, da če bo še 1x ugriznil/vrgel/uščipnil/ neubogal bo šel sedet. (Ringaraja.net)

Re: Kako kaznovati 20-mesečnika? – Otika – 28. 12. 2011

*[...] Če se je začela metat ob tla in trmarit, **sem jo odnesla v kot**, od koder me je dobro videla in nadaljevala z delom ... **ko se je umirila sva se pa pomenili**. Pri nas je kar delovalo, samo je res da **je treba biti zelo zelo dosleden**. (Ringaraja.net)*

Re: kakšen vzgojni ukrep? – mateyka – 28. 4. 2011

*jaz ne vem zakaj ga ne **odstraniš iz sobe**, ko vas maltretira. **mi smo našo že pri dveh letih dali na ohlajanje v kopalnico, dokler se ni umirila**. ker pri nas ni sprejemljivo, da se dereš tako, da drugi ne more govorit niti nič počet zaradi tega. [...] **ko je vedenje sprejemljivo** (npr. tudi ko utihne v koplancici sirena), **greš do njega in mu daš vedet, da je dobrodošel nazaj**. če spet začne - nazaj. [...] (Ringaraja.net)*

Nagrajevanje po zaželenem vedenju

Novkovičeva (2009, 4–5) k enemu od petih modelov avtoritarne vzgoje, ki jih opisuje v knjigi *Družinski priročnik*, šteje tudi pozitivno pogojevanje oz. nagrajevanje. Ta model naj bi bil za razliko od kaznovanja v družbi veliko bolj sprejet in naj bi veljal za manj oz. neškodljivega. Vendar pa avtorica opozarja, da pozitivno pogojevanje v vzgoji še bolj negativno vpliva na otrokov razvoj kot kaznovanje. Po njenem mnenju se otrok s tem, ko se odloči za nagrado, odreče zadovoljitvi svojih izvornih potreb, in tako postopoma izgubi stik s sabo. Poleg tega starševsko nagrajevanje v otroku spodbuja pohlep, kar avtorica označuje za veliko zlo današnje družbe (prav tam, 31–32). Tudi Juul (2010) piše o tem, kako vedenjska psihologija dandanes priporoča, naj vzgoja temelji na nagrajevanju 'dobrega' vedenja (in ignoriranju 'slabega'). Starši naj bi otroka nagradili z neko dobrino, s svojo pozornostjo, pohvalo ali čim podobnim. Vendar avtor meni, da se nagrajevanje oz. hvaljenje otroka ne razlikuje od kaznovanja, saj še vedno pomeni ocenjevanje otrokovega vedenja, pri čemer ni upoštevano otrokovo doživljanje.

Poleg tega Juul (prav tam) svari: »Pohvala ne krepi otrokovega samospoštovanja, ampak samo njegov ego«.

Na forumih se nekateri starši pri nadzorovanju otrokovega vedenja zatekajo tako h kaznovanju kot k nagrajevanju. V sporočilih nekaterih staršev pa je zaznati odklonilen odnos do kaznovanja, zaradi česar raje posežejo po nagrajevanju otrokovega zaželenega vedenja. To storijo s pohvalo, nakupom igrače ali kakšne druge dobrine, z dovoljenjem za otroku priljubljeno aktivnost in tudi z denarjem. Nekateri starši razvijejo cel sistem nagrajevanja, tako da otrok z zaželenim vedenjem zbira simbole (nalepke, stampiljke ...) in šele po zadostnem številu zbranih simbolov dobi nagrado. Kot ugotavljajo nekateri starši glede kaznovanja, ugotavljajo tudi nekateri starši glede nagrajevanja, in sicer da ne deluje. V nadaljevanju navajam nekaj primerov s forumov.

Re: triletnica naju bo čisto uničila – NjenjaT – 27. 10. 2008

[...] *Otroku moramo najprej postaviti jasne ZAHTEVE IN PRIČAKOVANJA. **Pozitivno vedenje je potrebno NAGRAJEVATI** (s pohvalo, ne z kupovanjem igrač!), **neupoštevanje dogovorov pa KAZNOVATI** (s kritiko vedenja, z jasno in v naprej napovedano sankcijo - s tem pa seveda ne mislim na fizično kaznovanje).* [...] (Med.over.net)

Re: Kako vzgajate na javnih mestih – v trgovini? – marta82 – 19. 9. 2009

*To ni slaba taktika, spremenila bi edino zadnji del (boš kaznovan). **Bolje je nagrajevati, kot kaznovati.** Torej: "...če boš upošteval, kar sva se dogovorila, boš lahko...npr. zvečer gledal risanko". **Torej ponuditi kar ima rad, namesto "groziti", da mu bomo to vzeli.** In se potem tega dosledno držati.* (Ringaraja.net)

Re: ne-obvladovanje 3-letnika – ronja – 5. 9. 2011

[...] *Otroci so različni. **jaz si Ronje ne upam kaznovat, ker bi jo po moje kar ubilo!** Ona je tak občutljivček, da jo prizadane že, če jo malo grše pogledaš. **Vse lahko dosežem s pohvalo in nagrado: če boš to, dobiš to ali gremo delat ono** (kar ima pač rada)...* [...] (Ringaraja.net)

Re: Sistem nagrajevanja – piščanc – 13. 4. 2008

[...] **pri ans je sedaj pri 6 letih nagrada denar oz. centi.** in potem si igrače, nalepke in vse (meni) nepotrebne stvari kupuje sama. **denar dobi za temeljito pospravljanje, temeljito umivanje zob...** če pospravlja samo za sab, ni nagrade (to je nuja) če pa še za ostalimi (predvsem bratcem) pa je nagrada. [...] (Ringaraja.net)

Re: Pokaka se v hlače – simabo – 17. 4. 2012

Pozdravljeni! Tudi jaz imam težave s svojo hčerkico, ki je stara 2. leti in 4 mesece. Od decembra ko je bila stara 2. leti je brez pleničk. [...] Januarja pa je začela spet lulat in kakat v hlačke [...] **Vedno ji obljubim da bo dobila kašno nagrado, če bo lepo šla na WC ali kahlico. Sedaj smo pri otroških štampiljkah, ko gre lepo lulat (več ali majn na mojo spodbudo sama malokdaj pove) dobi štampiljko na seznam, ki smo ga naredili. A vseeno se še dvakrat dnevno polula včasih tudi trikrat** [...] (Med.over.net)

Re: Sistem nagrajevanja – Maxica – 13. 4. 2008

To sva se šla samo pri odvajanju od pleničk. Vendar sva imela časovno omejeno. **Eno tako veliko ribo sva narisala in potem vsak dan, ko je bila plenica suha, sva pobarvala eno lusko. Ko so bile vse luske pobarvane, pa je dobil nagrado.** [...] (Ringaraja.net)

Nekateri avtorji (npr. Solter v Orešnik 2010; Kroflič 1999) nagrajevanje zaželenega vedenja opredeljujejo za permisivno vzgojno metodo, še posebej če starši obenem opustijo reguliranje otrokovega nezaželenega vedenja. Nagrajevanje vedenja se tako prelevi v podkupovanje, s čimer se otrok nauči manipuliranja, ne pa odgovornega vedenja.

Na tem mestu bi opozorila še na nasprotujoče nasvete sodobnih vzgojnih priročnikov. Če nekateri avtorji (npr. Juul 2008; Juul 2010; Novković 2009; Solter 2000) nasprotujejo uporabi kaznovanja in nagrajevanja v vzgoji, na drugi strani najdemo vzgojne priročnike, ki staršem takšne vzgojne metode priporočajo. Tako na primer Pantleyjeva (2007) v knjigi *Z otrokom lahko sodelujete* staršem priporoča metodo odmora oz. 'time-outa', pri kateri po njenem mnenju ne gre za kaznovanje, ampak za discipliniranje otroka (ki naj bi v nasprotju s kaznovanjem spodbujalo otrokov zdrav

razvoj). Avtorica pa ne zagovarja podkupovanja in nagrajevanja, saj naj bi imelo slab vpliv na otrokov razvoj. Tudi Milivojević in drugi (2008) v priročniku *Mala knjiga za velike starše* zagovarjajo uporabo kaznovanja – celo udarca po zadnjici, če je ta storjen v okviru ljubečega odnosa med staršem in otrokom. V nasprotju s Pantleyjevo (2007) pa Milivojević in drugi (2008) zagovarjajo tudi nagrajevanje otrokovega zaželenega vedenja.

5.3 Permisivni diskurz o vzgoji otrok

Haim G. Ginott (2011, 131), avtor vzgojnega priročnika *Med staršem in otrokom*, loči med permisivnostjo in čezmerno permisivnostjo. Za permisivnost pravi, da je »načelno pristajanje na otročjost otrok«, kar pomeni, »da otroke sprejmemo kot osebe, ki imajo ustavno pravico do vseh mogočih čustev in želj« (prav tam). Vendar pa je ob tem pomembno ločiti med otrokovimi čustvi in željami na eni strani ter otrokovim vedenjem na drugi strani. Ginott (prav tam) v nadaljevanju opozarja: »Če dopuščate in sprejemate vsakršno čustvo, boste otroka navdali z novim zaupanjem, obenem pa bo znal vedno bolje izražati čustva in misli. Če pa mu boste popuščali glede ravnanj, ga boste navdali s tesnobo, obenem pa bo od vas terjal vse večje privilegije, ki jih ni mogoče podeliti.« Slednje avtor označi s čezmerno permisivnostjo, ki jo obravnavam v tem podpoglavju. Sama v nadaljevanju za poimenovanje čezmerne, škodljive permisivnosti uporabljam izraz permisivnost.

Ginott (prav tam, 129–130) vidi razlog za starševsko permisivnost v potrebi staršev, da jih otrok ves čas ljubi. Zaradi strahu pred izgubo otrokove ljubezni ti starši nezadostno nadzorujejo njegovo vedenje in nekritično izpolnjujejo njegove želje. Ker otrok začuti starševsko lakoto po ljubezni, jo začne izkoriščati in se spremeni v pravega tirana.

V nadaljevanju predstavljam primere sporočil, v katerih starši (med drugim) opisujejo svoje permisivne reakcije. Na različne vzgojne situacije bom pogledala skozi prizmo *teorije socialnih domen*. V štirih podpoglavjih bom predstavila starševsko pomanjkljivo omejevanje otrokovega moralno spornega vedenja, nezahtevnost glede upoštevanja

socialnih pravil, nekritično izpolnjevanje otrokovih želja in nezadostno omejevanje zdravju škodljivega vedenja.

Pomanjkljivo omejevanje moralnih prestopkov

Najprej navajam primere sporočil s forumov, v katerih starši nezadostno regulirajo otrokovo moralno sporno vedenje oz. tega sploh ne počnejo. Iz sporočil nekaterih staršev je moč razbrati, da ne vedo, kako bi ustavili takšno vedenje, ali pa način, na katerega so to počeli do zdaj, ne prinese zaželenih rezultatov. Tako se začnejo spraševati, ali naj moralno sporno vedenje začnejo kar ignorirati, kot na primer materi v spodnjih dveh sporočilih.

ti si pa grd-a – Spark – 6. 6. 2008

Moja 3,5 letnica ima zdej neko grdo modno muho, in vsem po vrsti govori da so grdi. Ampak čisto vsem. Ko pridem k mojim na obisk, jim reče da so grdi. Ko pridem ponjo v vrtec reče, da je kaka punčka grda, ko srečam kako kolegico in se pogovarjam ji reče ti si grda. [...] Sploh ne vem kako naj pristopim, da bo nehala s tem. Ali bi jo zdaj začela ignorirati, al kaj? Da bi kar preslišala njeno izjavo, ne vem kaj naj. (Ringaraja.net)

ko otrok grdo govori – biga – 24. 5. 2011

Moj štiriletni sin dostikrat, ko ima izpad trme, grdo govori meni ali drugim okoli sebe. Če kaj ni po njegovem, npr. reče: "ti si kakica, ti si grda". [...] Ko pa meni reče, ali naj ga ignoriram, glede na to, da sem mu že tolikokrat povedala, da je grdo tako govoriti? Ali naj še kar vztrajno ponavljam, da so to grde besede? [...] (Ringaraja.net)

Nekateri starši pa se ne le sprašujejo, ali otrokovo moralno sporno vedenje ignorirati ali ne, ampak to v praksi iz različnih razlogov tudi počnejo. Obiskovalka foruma z uporabniškim imenom 'Obupana mama' pravi, da otroka tudi kaznuje, vendar takšen pristop ne ustavi nezaželenega vedenja. Iz sporočila te mame (kot iz sporočil mnogih drugih staršev) je razvidna negotovost glede uporabe različnih vzgojnih praks. K vzgoji namreč pristopa avtoritarno ali permissivno, vendar ugotavlja, da nobeden od pristopov

ne prinaša ugodnih rezultatov. Navajam še nekaj drugih primerov, v katerih starši ne ustavljajo otrokovega moralno spornega vedenja.

težave s 6,5 letnikom – štručka – 19. 6. 2004

[...] Ko se npr. znajdemo v skupini odraslih, s katerimi se jaz moram ali pač samo želim kaj pogovoriti, se mu [6,5-letnemu sinu] včasih prav "utrga" in začne **fizično obdelovati nepoznane babice itd., tako da se zaletava v njih in da jih dobessedno tepe**. Če imam jaz v rokah manjšega in ob sebi sogovornika, je zelo težko umiriti večjega. Gre, če sem samo z njim. Potem se mu posvetim, ga odvrnem, se z njim pogovorim, **včasih pojasni, da želi 100% mojo pozornost. Saj razumem in mu rečem, glej, samo tole se pomenim pa greva, pa nič ne pomaga. Niti sekunde ni pripravljen ali sposoben počakati.** [...] Zjutraj je babi sporočila, da so umrle tri mlade mucke, ki jih imel moj šestletnik zelo rad. Malo žalostno je pogledal, potem pa nič. Ampak ves dopoldan je bil izrazito nemogoč, tako da je celo s palico varuško udaril do krvi. Dokler ni meni naekrat kanilo, da je to morda zaradi muc. **Omenila sem mu muce (zelo previdno), pa je znorel in hotel pretepsti celo mene.** [...] (Med.over.net)

Re: »Težaven« otrok – Obupana mama – 7. 11. 2009

[...] Imam zelo težavnega in celo agresivnega sina...imam dva sina 9 in 12 let, ta 12. letnik **me zmerja tudi pred drugimi ljudi, pošilja me nekam ne bom dala teh grdih izrazov, kaže sredinca, celo dvigne roko nad mene in me udari, govori naj izginem iz hiše...**danes ok je star 12. let in se lahko ubranim, kaj bo, če bo tak čez 5 ali celo 10. let. [...] **Začel me je tudi zmerjat drugi sin, bojim se, da bo začel biti tudi on agresiven.** [...] Svetujte mi kaj naj storim z njim, **najbolj mi je uspelo, če sem ga ignorirala, ko je bil nesramen in zmerjal, kasneje, ko je hotel normalno govoriti, sem se delala, kot, da ga ne vidim. Kazni, kot so odvzem najljubših stvari - ne pomagajo.** [...] (Med.over.net)

Re: ko otrok grdo govori – kristinaj – 24. 5. 2011

ja.. tudi naša 4 letnica ima podobne izpade trme,kruljenja, kričanja..... [...] **ko pa grdo govori.. jo pustim, ignoriram in mine.... to slišijo in potem ponavljajo itak ne vejo kaj rečejo.. zadnjič je tamali 2,5 leti izjavil.. ubil bom vse ljudje... ma kaj mu čem razlagat... sem tiho in je...** (Ringaraja.net)

Zmerjanje – Abby – 6. 3. 2009

*Problem imam s svojim štiriletnikom. **Ko je jezen, ker je utrujen, lačen, zaspan etc. in kaj ni po njegovem, me ozmerja z besedo "kurba". To reče tudi moji mami. [...]** Ima mogoče kdo izkušnje s takšnimi rečmi? [...]* (Ringaraja.net)

Re: Zmerjanje – Anonimen – 6. 3. 2009

*eh, to je pobral nekje in pojma nima kaj govori, otrok vidi samo tvoj odziv in to pač s pridom uporablja, ko je jezen ali pač kaj podobnega. **ignoriraj. kot da ni nič reku.*** (Ringaraja.net)

Marsikateri starš se pri vzgoji ujame tudi v zanko dialoščnosti, in sicer tako da poskuša otrokovo neprimerno vedenje ustavljati s pogovorom in razlaganjem, ko bi bilo treba tovrstno vedenje odločno ustaviti. Takšno postopanje je neučinkovito in permisivno, saj starši z njim svoje vodstvo prepustijo otroku. Poleg tega se otrok ob vdoru močnih čustev nima priložnosti naučiti obvladati svojega vedenja, če mu pri tem ne pomagajo starši. Takšen problem je zaznati v naslednjih dveh primerih, s tem da uporabnica foruma 'noseca3' opisuje, kako otroku med drugim tudi zagrozi s kaznijo (odvzemom igrače).

Agresija – mami99 – 8. 5. 2012

*[...] Imam hči staro 8 let. Vesela, dobrosrčna punca. Težavo imama midve z njenimi izbruhi jeze. **Takrat se ji dobesedno "utruga": grize, tepe, kriči, mi nesramno govori. Z mozem ne delava kaj velikega iz tega. Poveva ji, da se tako ne obnaša, da to boli, da me prizadane, da pa jo imama vseeno rada. Vse njene težave poizkušamo reševati s pogovorom.*** [...]

Metanje predmetov – noseca3 – 14. 5. 2012

*Pozdrav! Sin je star 22 mesecev in zadnji mesec čedalje bolj spreminja svoje vedenje. [...] Se pa velikokrat dogaja, da **doma začne metati stvari in sicer kar na lepem. Poiskujem mu lepo razložiti, da se ne sme, mu povem, da mu bom igračo vzela, če jo bo metal, da naj meče žogo, pa se zasmеji in meče naprej. Ko igračo vzamem se niti ne obremenjuje preveč. Poleg tega, da meče stvari, občasno razbija po vratih, mizi - mi***

takšna stvar niti ni moteče, bolj me moti to, ko ga prosim, da se to ne sme, ker se lahko razbije itd. se zasmije in akcija - z večjo močjo. [...] (Med.over.net)

Nezahtevnost glede upoštevanja socialnih pravil

Starši, ki vzgajajo permisivno, pa običajno nimajo pomanjkljivega nadzora le nad moralnimi zadevami, ampak nezadostno regulirajo tudi vedenje, s katerim otrok krši pravila v nekem socialnem okolju. Če so otrokove želje in vzgibi v navzkrižju z določenimi socialnimi normami, starši, ki se nagibajo k permisivnemu vzgojnemu stilu, pogosto dajo prednost prvim (Smetana 2011, 195).

Starši od otrok v družinskem okolju običajno pričakujejo spoštovanje določenih pravil, največkrat povezanih z gospodinjskimi opravili (pospravljanje, priprava obrokov ...) in tudi z otrokovimi osnovnimi življenjskimi opravili (oblačenje, vzdrževanje osebne higiene ...). Seveda naj bi starši zahtevnost opravil prilagodili otrokovi starosti in njegovim sposobnostim, vendar naj bi ga hkrati spodbujali k vedno bolj avtonomnemu opravljanju različnih dejavnosti. Starši, ki vzgajajo permisivno, od otroka ne zahtevajo spoštovanja družinskih pravil oz. samostojnosti, primerne njegovi starosti. V nadaljevanju navajam nekaj sporočil staršev, v katerih se sprašujejo, ali so preveč zahtevni, če od otroka pričakujejo, da pospravi svoje stvari, napiše domačo nalogo ali da se obleče. Nekateri starši pa opažajo, da so preveč popustljivi, zaradi česar na forumu iščejo nasvet.

kako ga naučit pospravljat? – biga – 23. 7. 2009

Ne vem, ali preveč pričakujem od mojega dveletnika, ali je enostavno prezgodaj, ampak nikoli noče za sabo pospraviti nobene igrače ali knjige. Tudi ko sam vrže stvar na tla, me samo gleda, kaj bom naredila in noče pospraviti. A naj zaenkrat še jaz pospravim, če noče skupaj z mano ali sam ali je dovolj star, da bi že lahko sam? [...] (Ringaraja.net)

Osemletnica – Tanata – 8. 9. 2005

[...] Ali je prevec od osemletnika zahtevati, da pospravi posteljo in vcasih tudi sobo? In naj naloge napravi takoj po prihodu iz sole oz.domov?Pa da si sam natoci pijaco in pospravi z mize (za seboj) po obroku? [...] Po vseh tezavah, nimam vec občutka , kaj je prav in kaj ne. [...] (Med.over.net)

Imamo 4-letnika – treza – 4. 2. 2005

Lep pozdrav! Moje teoretično znanje o vzgoji je kar na zavidljivi ravni (ob veliki pomoči vaših odgovorov). Praksa pa je saj pri nas en velik problem. Pa ko se malo študiram, je pravzaprav problem v meni, ker sem preveč popustljiva (velikokrat ali pa večinoma zaradi ljubega miru). [...] Poleg tega gre letos prvič v vrtec in ne vem, kako bo s pospravljanjem igrač in disciplino, saj se temu doma zelo upira, čeprav mu vedno pomagam in na spodbujam. [...] Njegove besede za vse, kar ni po njegovem "sem še mali", čeprav mu midva z možem tega nikoli ne govoriva (malo sumim babico). (Med.over.net)

Re: ali ne znam ? – Saška – 22. 5. 2004

Moj sin je star 7 let,in še kar naprej zahteva od mene da ga oblačim,vem da me zna obrnit,ko se mi mudi ga na koncu vedno oblečem jaz.Imate zame kak nasvet? (Med.over.net)

Nekateri starši razmišljajo v skladu z glavnimi načeli permisivne vzgoje: otrok naj v vzgojnih odnosih ne doživlja omejitev svojega vedenja, omogočiti mu je treba, da neovirano izraža svojo spontanost. Tako včasih niso prepričani, ali naj določeno otrokovo vedenje regulirajo ali ne – kot je razvidno iz sporočila uporabnice 'lenčica'. Avtorja sledečih dveh sporočil pa bolj prepričano zagovarjata načelo, na katerem temelji permisivna vzgoja: otroci naj čim dlje ostanejo otroci!

živahnost – lenčica – 22. 10. 2007

mi imamo prvošolca in danes mi je učiteljica spotoma rekla, da je na bila prvi mesec prepričana, da je otrok miren fantek sedaj pa je postal tako živahen. Poudarila je , da ni pobudnik traparij, se pa pusti voditi vanje. [...] Je sploh prav, da bi ga želela

prepričati naj ne bo tako živ, če je takšen po temperamentu, ni hudoben in nikomur ne želi nič slabega. (Ringaraja.net)

Re: živahnost – Anonimen – 23. 10. 2007

Počakat, s potpljenjem. Ježš, kaj bi pa radi od šestletnikov, pa saj bi morali biti še brezskrbni v igri, ne pa v šolski zgradbi, že tako, jim je po moje ukrden del otroštva. [...] Še vseh devet let imajo časa, da se seznaajo z resničnim svetom. Pustite jim, da so še malčki, za odraslost imajo še časa. (Ringaraja.net)

Re: radožive ali razvajene? – Nalin – 15. 9. 2009

ja taki otroci morjo bit, če pomislim nase kolk sem se mela fino kot otrok, ko sem lahko norela, ... ni ga bilo lepšega otroštva. Pa najbolj sem uživala, kadar sva z bratom kako skupi ušpičila, da so tastari pizdili, zato se pa jaz s tem ne obremenjujem, naj otroci uživajo v otroštvu, kmalu jim bo vzeto. (Ringaraja.net)

H konvencionalni domeni spadajo tudi pravila vedenja, ki veljajo v širši družbi, ne samo v družini. Permisivni starši so neodločni in popustljivi tudi pri učenju družbeno sprejemljivega vedenja. V naslednjem primeru uporabnica '*alja*' na forumu druge starše prosi za nasvet, kako naj hčerko nauči upoštevati bonton, uporabnica 'zvesta' pa ji svetuje, naj ne omejuje takšnega vedenja, naj mogoče le poda kakšen komentar na licu mesta.

en vzgojni nasvet glede hrane prosim – *alja* – 20. 8. 2009

Pa še jaz rabim en nasvet glede moje pupe. Stara bo 4 leta. Ko pridemo kam na obisk (vseeno kam), ona prosi hrano. Gremo v nedeljo od kosila, pridemo na obisk ona čez pol ure dajte mi nekaj za jest ker sem lačna. [...] Kako to razložiti da se ne dela, na kak način ji naj dopovem. [...] Res je včasih zeeloo nerodno ko kaj takega reče vsepovsod. (Ringaraja.net)

Re: en vzgojni nasvet glede hrane prosim – zvesta – 20. 8. 2009

Jaz bi pustila in sploh nič ji prepovedovala.... Mogoče samo na licu mesta kak komentar, če ne more počakat do doma, ampak samo to... (Ringaraja.net)

Tudi naslednja mati ne ve, kako naj sina uči spoštovati bonton. Sprašuje se, ali so vzrok za sinovo neprimerno vedenje njegove prirojene lastnosti ali mu v družini česa primanjkuje – ne regulira pa otrokovega vedenja.

posesiven? – TISA – 11. 4. 2011

*[...] Sprašujem za sina starega 2,5let. [...] Zanima me vaše mnenje o njegovem obnašanju ob prihodov obiskov,pa naj bodo to znani ali njemu popolnoma neznani obiski. [...] Potem pa, ko kdorkoli pride,mu dobesedno ne da dihati.Jaz popolnoma odpadem.Kar naprej pleza po njih,jim kaže igračke,hoče se z njimi igrat,skoz skače v besedo,v glavnem tudi minute ne da mira. Pa ga vključimo v pitje kavice,pa mu dam zaposlitev,da za obiske kaj nariše.... Ma nič od tega mu ni zanimivo,pač pa 100% pozornost. Saj ne rečem,ko pride babi,ali teta,ali sestrične,itak se mu čist predajo,ampak kakšni sosedi pa verjamem da ta posesivnost malo preseda. [...] **Zakaj želi toliko pozornosti? A je pač samo tak fantek,ali mu kaj primankuje v našem vsakdanjem življenju.** [...] (Med.over.net)*

Nekritično izpolnjevanje otrokovih želja

Kot permisivno vzgojno prakso lahko označimo tudi starševsko nekritično izpolnjevanje otrokovih želja. Posameznikove želje po mojem mnenju lahko prištevamo k osebni domeni, saj posameznik preko njih izraža svojo osebnost in individualnost. Starši, ki vzgajajo permisivno, nekritično izpolnjujejo otrokove želje – tudi če so te v nasprotju z drugimi socialnimi domenami ali s starševskimi željami oz. potrebami. Vzrok za takšno ravnanje staršev je pogosto neločevanje med otrokovimi potrebami in željami. Za otrokov zdrav razvoj je namreč pomembno, da se starši dovolj pogosto odzovejo na njegove potrebe, ne pa tudi na njegove želje. Juul (2011, 76) pravi, »da otroci sami ne vedo, kaj potrebujejo. Vedo le, kaj jih razveseli«. Zato je naloga staršev, da razločujejo med otrokovimi potrebami in željami ter slednje včasih (iz različnih razumnih razlogov) tudi zavrnejo.

V naslednjem sporočilu mati ne ve, kako naj se odziva na sinove želje.

6 letni otrok gnjavi do onemoglosti – Nia30 – 1. 8. 2011

[...] Sin je star 6 let in je postal grozno neučakan. Vse se mora zgoditi takoj. Npr. zaželi si čaj in če ne vstanem takoj, bo tako dolgo ponavljal, da si želi čaj, dokler ne bom pristavila vode [...] Včeraj npr., ko se je kopal, je vsakih 15 sekund klical naj ga pridem pogledat kako se potaplja, čeprav sem mu že prvič rekla, da takoj pridem in do takrat, ko sem prišla v kopalnico, nista minili niti 2 minuti. Močno upm, da je to zgolj neumno obdobje in da se bo čim prej končalo, ker nimam pojma kako ravnati v taki situaciji. [...] (Ringaraja.net)

Uporabnica foruma 'pupa_b' pa opisuje situacijo, v kateri je otrokova želja oz. osebna zadeva (gledanje televizije) v nasprotju z razumno domeno (škodljivost gledanja televizije za otrokov razvoj). Iz sporočila je moč razbrati, da mati kljub pomislekom daje prednost osebni zadevi pred razumno domeno.

koliko je normalno? – pupa_b – 3. 12. 2010

Mene pa zanima, koliko vaši malčki gledajo risanke (televizijo na splošno!). Namreč naša pupa, stara 16 mesecev, bi lahko gledala risanke - predvsem Nodija - tudi ves dan, če bi bilo po njeno. [...] Pustimo ji kako urco, morda včasih ve[č] čez cel dan, a njej to ni dovolj ... Je žalostna in začne jokati, ko ugasnemo TV. Pa me kar skrbi, če je to ok in če je normalno in koliko je še sprejemljivo, da gleda TV pri taki starosti. [...] Zakaj pa vsi pravijo, da risanke škodijo in TV na splošno sploh!?!? (Ringaraja.net)

V naslednjih dveh sporočilih materi opisujeta svojo negotovost glede tega, ali naj izpolnita določeno otrokovo željo ali ne. Iz obeh sporočil je razvidno, da se materi zavedata škodljivosti nekritičnega izpolnjevanja otrokovih želja, vendar se zdi, da prva mati ne loči med otrokovimi potrebami in željami, druga mati pa ne ve, na kakšen način naj zavrne otrokovo željo.

Kako reagirati na izpad? – filip0509 – 24. 8. 2011

[...] Trgovina - Ko greš z otrokom nakupovat ima 1001 željo. [...] Meni sicer ni problem kupiti tistega kinderjajca ali kake revije, samo se mi zdi, da ima potem kar občutek, da če se gre v trgovino pa on mora nekaj dobiti. Po drugi strani sem pa

ravno zadnjič premišljevala, da so otročki eni revčki, ker so skoraj v vsaki svoji želji odvisni od volje drugi ali so jim odrasli pripravljene ugoditi ali ne... [...] mene skrbi, da ne najdem prave meje med »zatiranjem« njegovih želja in spodbujanjem potreb in razvoja. [...] (Med.over.net)

Re: ZALJUBLJENOST – MARTA12 – 6. 5. 2011

[...] Prosim če mi na kratko svetujete tudi, kako ravnati pri uvajanju oz. pripravi otroka na šolo in kako naj ga stimuliramo da na aktivnosti hodi sam. Ali je pravilno, da mu rečemo, da če ne bo hodil sam, da pa ne bo hodil. To smo omenili, ampak je začel jokati, ker aktivnost obožuje. Ker smo edini od staršev, ki celo uro sedimo s sinom v telovadnici, ni vredno. Verjetno iskorišča, ker ve, da bo tako. [...] (Med.over.net)

Če se materi v prejšnjih dveh sporočilih zavedata škodljivosti izpolnjevanja vseh otrokovih želja, se zdi, da se avtorici naslednjih dveh sporočil tega ne zavedata.

Re: otrok noče sam zaspati – Marika – 27. 11. 2007

[...] Jaz sem z mojo hčerjo hodila spat do dvanajstega leta! Pa tudi mi kdaj ni najbolj bilo, a sva se sploh v teh prvih najstniških letih tako zblížale in si zaupale, da do danes, ko je stara 17 let ni bilo nobenih težav. Otrok je končno star komaj pet let in mislim, da je prav, da če ima to željo, da mu jo izpolnite. (Med.over.net)

Re: neuspešno vzgajanje 2 letnika – živka – 12. 1. 2010

[...] Jaz sem že prišla v tisto fazo, ko sem raje z otrokom, da njemu ugajam in se potem vse odvija, tako kot se mora. Spusti se na njun nivo, naj te oni vodita. Naj povesta kaj bi radi počeli in jima ustreži. To dela čudeže, tako kot pri odraslih, tudi pri otrocih. Včasih smo res preveč zategnjeni. (Ringaraja.net)

Uporabnica foruma 'zebrica' pa se zaveda, da svojo hčerko vzgaja permissivno in da je to vzrok za hčerino nezaželeno vedenje, in se na druge uporabnike foruma obrača z vprašanjem, kaj naj stori.

Scrkljala sem otroka - preveč – zebrica – 5. 9. 2008

*Scrkljala sem 6 letno hčerko do nezavesti - vzgojena je zelo permissivno (take vzgoje sem bila tudi jaz deležna), zdaj je pa hudo. Stalno izsiljuje, vse mora biti po njeno če ne joka, cmerava je na splošno, nesamostojna, nič ne bi sama naredila ... **Kaj naj naredim?** (Med.over.net)*

Pomanjkljivo omejevanje zdravju škodljivega vedenja

Kot ugotavlja Smetana (2011, 195), permissivni starši kljub svoji popustljivosti običajno v zadostni meri nadzirajo otrokovo vedenje, ki ogroža njegovo zdravje ali varnost – torej vedenje, ki spada k razumni domeni. Po pregledu sporočil na obeh izbranih forumih prihajam do podobnih ugotovitev, saj nisem zasledila veliko sporočil, v katerih bi starši opisovali nezadostno reguliranje tovrstnega vedenja.

V nadaljevanju navajam dva primera sporočil; v prvem starši otroku dovolijo piti alkohol, kar ogroža njegovo zdravje, v drugem pa mati ne ustavlja otrokovega vedenja, ki ogroža njegovo varnost. Avtorica prvega sporočila sprašuje, kako naj otroku razloži, kaj je prav, avtorica drugega sporočila pa poskuša ustaviti otrokovo vedenje, vendar neuspešno – obenem pa se sprašuje, ali naj otroku pusti več samostojnosti. Včasih se zdi, da starši zaradi zmedenosti ob mnogih nasprotujočih vzgojnih smernicah in zaradi zahtev po otrokovi optimalni socializacijski izkušnji ne zaupajo več niti lastni 'zdрави pameti' (ki bi v primeru, da otrok s svojim vedenjem ogroža svojo varnost ali zdravje, staršem velela, naj brez pomislekov ustavijo takšno vedenje).

sin želi piti vino – greta1 – 15. 2. 2005

*Imam sina starega 10 let. V zadnjem času sem opazila, da kadar imamo kakšno praznovanje, vedno prosi, ko nazdravimo, da bi rad tudi on malo vina. In smo mu ga malo dali. Pravi, da mu je zelo dober in bi ga pil, kolikor bi mu ga dali. Zalotili smo ga tudi, ko npr. nekdo ni popil do konca, je želel on popiti. **Sem zaskrbljena, saj ko pomislim, da so bo nekdo v šoli pojavil s pijačo, bo prvi zraven ali pa celo pobudnik. Kako mu razložiti, kaj je prav?** [...] (Med.over.net)*

ne poslušša in ne deli igrač – biga – 26. 10. 2011

- sin je še vedno v fazi "ne". [...] Skrbi me za nevarne stvari. Naj razložim: ko gremo ven, se obleče in obuže, jaz še oblačim malo, **on me ne počaka, čeprav mu pravim, da ne sme sam ven. Lahko bi namreč stekel na cesto, kar je že parkrat naredil, ko sem bila zraven.** Zadnjič smo šli v dolino k potoku, ko smo nameravali domov, je sin stekel po hribu gor, ni naju počakal, sem kričala za njim, počakaj, gremo skupaj, pa nič. Izginil. Sem pohitela z malo gor in naju je smeje čakal na dvorišču. **Sam stekel čez cesto, s tem, da je potka od potoka k nam nevarna, ker je direktno navezana na glavno cesto, kjer bi voznik zelo težko ustavil, saj je strma cesta, pa še iz ovinka pripelje.** Skratka, **ali pretiravam, ali naj otroku pustim več samostojnosti ali kaj? [...] Kako bi reagirali oz. kak vzgojni ukrep bi bil primeren?** (Ringaraja.net)

5.4 Dialoško-demokratski diskurz o vzgoji otrok

Kot že rečeno v teoretičnem delu diplomske naloge, sta se tako avtoritarni kot permisivni vzgojni stil v praksi izkazala za neustrezna, saj imata zelo negativen vpliv na otrokov razvoj. Zato se je pred dobrimi tremi desetletji začel razvijati nov pogled na otroka in s tem nov pogled na vzgojo in odnose v družini (Juul 2008; Kroflič 1999). Sodobni strokovnjaki, ki se srečujejo z vzgojnimi vprašanji staršev, so začeli poudarjati pomen demokratičnosti v medsebojnih družinskih odnosih. To pomeni, da imajo vsi člani družine – tudi otroci – pravico do sodelovanja pri družinskih odločitvah (Juul 2008), da družinski odnosi temeljijo na medsebojnem spoštovanju (Hoefle 2010), otroci pa so obravnavani kot enakovredni člani družine, ki imajo pravico do zanje primernih razvojnih izzivov in razvojnega napredovanja v lastnem tempu (Stein v Hoefle 2010). Nadalje, Gatewoodova (2009) pravi, da je ključna značilnost demokratičnega vzgojnega stila starševska usmerjenost v to, da otroku na različnih področjih dajejo možnost izbire ter med drugim da otroku razložijo, zakaj od njega nekaj pričakujejo, in ga vključujejo v določanje družinskih pravil.

Sodobne družine pa so začele težiti tudi k dialoškosti, kar se kaže v pogostih pogovorih, dogovarjanjih in argumentiranju posameznikovih stališč. Juul (2009, 148) pravi, da se je

današnjih družin oprijel izraz pogovorne družine. Do tega je deloma kritičen, saj naj bi s pogovori v določenih trenutkih celo pretiravali. Pravi, da »nam ni treba z otroki razglablјati prav vsake podrobnosti le zato, da bi ohranili vtis demokratičnosti«. Po drugi strani pa je dialog med člani družine pomemben, še posebej takrat, ko se v družini sprejemajo pomembne odločitve. Dialog namreč omogoča, da se sprejme odločitev, ki je čim boljša za vse posameznike, vpletene v konflikt, in celotno družino. Poleg tega pogovor daje vsakemu članu družine »občutek, da je bil slišan in da ga jemljemo resno« (prav tam, 149). Staršem pogovor z otrokom koristi, saj na ta način spoznavajo njegove misli, čustva, želje in potrebe, ki jih potem lahko upoštevajo pri svoji odločitvi (prav tam, 150–151).

Iz demokratičnosti in dialoščnosti izhajajo mnogi fenomeni, ki so v večji ali manjši meri prisotni v sodobnih družinah: starši obravnavajo otroka kot enakovrednega družinskega člana, do njegovih čustev, misli, želja, potreb, fantazij, ciljev itd. imajo spoštlјiv in sprejemajoč odnos, usmerjeni so na razumevanje vzrokov za otrokovo neprimerno vedenje in na njihovo reševanje, uglašeni so na otrokove razvojne potrebe, ob vsem tem pa upoštevajo tudi lastne meje, želje in potrebe (Juul 2008, 2009, 2011; Ginott 2011; Sears in Sears 2008). Dialoško-demokratični diskurz o vzgoji, kot ga imenujem v svojem diplomskem delu, temelji na enakovrednem spoštovanju in upoštevanju *vseh* družinskih članov – tako otrok (na katere pozabljajo starši, ki vzgajajo pretežno avtoritarno) kot staršev (ti pogosto pozabijo nase, če otroke vzgajajo pretežno permisivno).

V nadaljevanju ugotavlјam, v kolikšni meri so fenomeni, izhajajoči iz dialoško-demokratičnega diskurza, prisotni v sporočilih staršev na izbranih forumih.

Usmerjenost k dialogu

Odmik od ukazovalnega odnosa do otroka k bolj enakovrednemu, temelječemu na dialogu, je zaznati v marsikaterem sporočilu staršev na analiziranih forumih. Nekateri starši visoko vrednotijo odprtost v odnosu do otroka in medsebojno zaupanje, zato se z

njim pogosto pogovarjajo o vsakdanjih dogodkih, pa tudi o njegovem globljem čustvenem doživljanju.

koliko se pogovarjate? – biga – 29. 3. 2012

*Zanima me, koliko se pogovarjate s svojim otrokom/otroci? In ali vam zaupajo? Namreč, z možem se veliko ukvarjava s 4,5-letnim sinom in 2-letno hčerko, **veliko se pogovarjamo**, crkljamo in si vsak dan govorimo, da se imamo radi in se objemamo. [...]*
(Ringaraja.net)

noče zaspati – tikipiki79 – 20. 1. 2012

Pozdravljena, Doma imamo 2,5 letno punco in dojenčico staro 5 mesecev. Naša težava se je začela s prihodom dojenčka domov. Starejša hči ni hotela več spati v svoji sobici, kar smo pač povezovali s tem, da mlajša spi z nami v sobi (v svoji postelji). [...] **Sicer si skušam vzeti čim več časa zanjo, pa naj bo to samo skupni nakup v trgovini. Tudi pogovarjati se skušam čim več z njo, sprašujem kako je bilo v vrtcu in podobno. [...]**
(Med.over.net)

Noče k babici – LittleSun – 23. 5. 2012

Naš 4 letnik že od 2 leta naprej skoraj vsak teden en dan prespi pri babici [...] **sedaj pa je začel govoriti, da babice ne mara, da noče več tja. Ko sem ga vprašala zakaj, je rekel, da se babi hoče nekaj igrat, on pa reče da se noče tega igrat, pa se potem babi vseeno začne to igrat. In ko sem ga vprašala naslednjič je rekel, da mi je že zadnjič povedal. [...]** (Ringaraja.net)

Re: Strah pred temo – tlb – 8. 12. 2009

*[...] Je pa trenutno v neki "fazi", ker zdaj prvič dva dni zapored ni hotela v vrtec-ko smo bili že tam, je pritekla iz igralnice in skoraj jokala, da ne bi šla v vrtec....Tako, da **nekaj jo muči, bomo poskusli s pogovorom ugotoviti, kaj...** [...]* (Ringaraja.net)

Re: otrok kriči – tehnofil – 23. 5. 2012

[...] vsakič ko pride do "situacije" **SI VZEMI ČAS** takoj. Usedi se z njim **in se pogovori** takoj. **Poslušaj ga, naj pove zakaj tako misli in zakaj tako hoče. Pa tudi z dodatnimi vprašanji, če emni da je tako prav.** [...] (Ringaraja.net)

Vendar pa iz nekaterih sporočil ni razviden le dialoško-demokratični diskurz, ampak tudi avtoritarni ali permisivni. Tako uporabnica 'InaM' poudarja, da se z možem z otroki veliko pogovarjata in jim namenjata veliko časa (dialoško-demokratični diskurz), v istem sporočilu pa svojega sina označi za trmastega, njegova dva brata pa 'gofljasta' (avtoritarni diskurz).

Samotarček, introvertiran otrok – InaM – 20. 10. 2009

*Naš fantek je doma lepo komunikativen, **ni goflja**, ampak komunicira ne dosti manj kot njegova **gofljasta brata**. Se igra z drugimi (smo velika družina), dobiva pozornost staršev, očka jim vsak dan veliko bere, mamica dela na domu, nikoli ga nismo kaznovali ali z njim verbalno manipulirali, **pogovor in igra z otroci imata pri nas prednost pred televizijo in gospodinjskimi opravili**. [...] Z možem veva, da tukaj ne moreva več kot **vlagati svoj čas, pogovor**, ga pohvaliti, ko naredi dobro in vlaga veliko truda, to delata tudi učiteljici. Na silo ne gre nič. **Ne samo, ker je trmast in ne prenaša ukazovanja**, ampak ker to pač ni način, da se otrok odpre. [...]* (Med.over.net)

Spoštovanje otrokovega doživljanja in njegove integritete

Starši, ki se pri vzgoji držijo dialoško-demokratičnega stila, stremijo k spoštovanju otrokovih čustev, mišljenja in tudi telesa. V naslednjih sporočilih starši poudarjajo, kako pomembno jim je, da člani družine iskreno izražajo čustva – tudi manj prijetna, kot sta jeza in žalost – eden pred drugim.

Čustvena vzgoja otrok – ZARA – 12. 10. 2009

[...] Zara je tip otroka, ki zelo in **močno izraža čustva**. **In nočem, da jih skriva pred mano, ker rada vem kaj se dogaja z njo.** [...] (Ringaraja.net)

Re: Čustvena vzgoja otrok – ronja – 12. 10. 2009

[...] **Pri nas si kažemo čustva, vsa. Objemamo in poljubljamo se veliko, itak. Tudi zjokam se pred njima, če mi je težko** - ker se to zgodi redko in ker potem odpravimo razlog, se mi to zdi čisto ok. Naj otroci vedo, da smo tudi starši ljudje... kričim pa ne nanjiju, ampak saj se da jezo tudi drugače pokazat... **In to bi jima tudi rada pokazala - da ni nič narobe, če si jezen, samo moraš to na nek "kulturen" način pokazat.** [...]
(Ringaraja.net)

Re: Čustvena vzgoja otrok – pety78 – 12. 10. 2009

Mislim, da je pomembno se **odprto pogovarjamo, ne skrivamo in zatiramo čustev vseh članov družine.** Tudi mamica in očka imata slab dan in sta žalostna, prav tako so lahko otroci žalostni, jezni,... [...]
(Ringaraja.net)

V zadnjem sporočilu uporabnica foruma 'pety78' izpostavlja pomembnost odkritih pogovorov in odkritega izražanja čustev v družini (dialoško-demokratični vzgojni stil). V spodnjem sporočilu pa ista uporabnica opisuje, kako je želela otrokovo nezaželeno vedenje odpraviti s posledico oz. kaznijo, in sprašuje druge starše za predlog o kakšni drugačni obliki kaznovanja (avtoritarni vzgojni stil). Iz teh dveh sporočil je razvidno, kako je starševska vzgoja večkrat obarvana z različnimi vzgojnimi stili.

Naš mulc grize nohte – pety78 – 10. 6. 2009

[...] Stvar je taka...**naš mali grize nohte.** Star bo 4 leta konec septembra. Sem mu namazala nohte s tistim grenkim sranjem, nič ne pomaga, ga opozarjamo, nič ne pomaga, ga pustimo, vse nohte pogloda. [...] **A mislite, da kaka kazen pomaga, recimo brez risank? Ker takrat jih ima tudi v ustih. Enkrat sem mu jih že namazala z rdečim lakom, ko je spal.** Pred tem sem ga opozarjala, da bodo rdeči, če jih bo grizel. Pa se je zjutraj zbudil in v jok. [...]
(Ringaraja.net)

V naslednjih dveh sporočilih pa materi opazita strah svoje hčere, ga upoštevata in hčere ne silita v situacije, v katerih bi se njen strah še povečal. Materi pokazeta sprejemajoč odnos do otrokovega strahu ter se hkrati odzoveta pomirjajoče in spodbujajoče. Takšen starševski pristop bi zopet lahko označili kot dialoško-demokratični.

pretiran strah pred tujci – valentinovo – 29. 9. 2011

[...] **Hči se zelo boji neznanih pa tudi znanih ljudi.** Doma je živahna, klepetava, igriva... cuker v katerega se z lahkoto zaljubiš. Ko pa gremo drugam, ali pride kdo na obisk pa se stvari obrnejo. Sili v naročje, govori potih, če jo kdo kaj vpraša, se stisne k meni in njen obraz je preplašen. **Jaz je ne silim, da odgovarja, je ne silim za vsako ceno, da se igra z drugimi otroki, če hoče biti pri meni, je pač pri meni.** Seveda iščem poti, preko igre, knjigic, da bi se vključila in čez čas se počasi omehča in se priključi ostalim, a ne pokaže svojega pravega obraza, no, razen, če pozabi, da so drugi zraven. [...]

(Med.over.net)

Strah pred zapustitvijo – 'mami' – 11. 2. 2010

[...] Imam hči staro 3 leta in pol. Pred dobrim letom se je v vrtcu zgodil neljubi dogodek. Med sprehodom so namreč mojo hči izgubili. [...] V zadnjem času opažam, da v primeru, ko se ne želi odpraviti z nami ali v vrtec ali iz igrišča in rečem.... 'no, pojdimo.... pa pa gremo....' in **dobi občutek, da bomo odšli brez nje** (kar mi na kraj pameti ne pride), **jo pograbi panični strah in začne krčevito jokati in med jokom govori... 'ne pusti me same'....** [...] Govorim ji, da jo imam rada, da je moja punčka, da je ne bom zapustila in da ne bo nikoli sama. [...] **Želim, da ta občutek varnosti, ljubezni premaga njen strah.** Ali delam prav? (Med.over.net)

Vendar pa starši, ki vzgajajo v dialoško-demokratičnem stilu, ne ustrezajo otrokovi želji, če ocenijo, da ji ni mogoče ali ji niso pripravljeni ustreči (kar pa storijo starši, ki vzgajajo permissivno). V tem primeru z otrokom še vedno ostanejo v dialogu, sprejemajo njegova čustva in mu dajo prostor, da jih izrazi, vendar na koncu kljub temu sprejmejo odločitev, ki morda ni v skladu z otrokovo trenutno željo. Pri tem se do otroka vedejo spodbudno in sprejemajoče. Tak odnos do otroka je razviden iz sledečega sporočila matere.

Re: strah pred sošolcem iz vrtca – Smrketa – 3. 11. 2011

[...] Sedaj je bil [sin]2 tedna zaradi bolezni doma, včeraj pa je šel ponovno v vrtec. **Danes zjutraj pa jok, tiste velike krokodilje solze, zgledal je kot da ga v notranjosti**

duši, rekel "prosim ne pusti me tukaj" **Sem vprašala kaj je zakaj ne bi bil tukaj in je rekel:**

- skrbi me, da bo Žan z nami, ker nas je malo v vrtcu ta teden
- skrbi me, da bodo kričali in me bodo bolela ušesa (doma je bil zaradi vnetja ušes)
- nočem biti tukaj, doma je tako lepo.

Obrazložila sem, da tako je on vrtec, jaz služba. Da se bova popoldne igrala in obva doma in skupaj. [...] (Med.over.net)

Juul (2008, 48) s pojmom integriteta opisuje »celovitost in nedotakljivost našega telesnega in psihičnega obstoja«. Tako odrasli kot otroci imamo pravico pričakovati, da drugi ljudje spoštujejo našo integriteto, vendar mnogo staršev te pravice otroku ne priznava oz. je ne spoštuje. To so v sporočilih drugih staršev zaznale tudi matere, katerih odgovore navajam v nadaljevanju. Te matere svetujejo spremembo odnosa do otroka ter spoštovanje njegovih psihičnih in telesnih mej, kar je značilno za dialoško-demokratični vzgojni stil.

Re: "Ne bom!" faza – ronja – 26. 5. 2010

Aja, ali pa kadar je treba kam it, kaj naredit, mu kakih 10 min prej povej, da bo čez 10 minut treba it/naredit/se oblečt,... in potem spet čez 5 min. in potem 3 min do akcije in potem akcija. Čez čas ti ne bo treba več tolikokrat rečt, boš lahko samo enkrat povedala, da čez nekaj časa bo treba pa to in to in bo to dovolj. Na začetku je pa lažje, če ga spominjaš. Se otrok lahko pripravi in mu ni treba ves čas samo ubogat na besedo. Lahko zaključi svojo igro ali karkoli pač razmišlja... [...] (Ringaraja.net)

Re: 2,5 letnik in težave z hrano – Moj nasvet – 29. 1. 2012

Ker niste napisali, da je otrok podhranjen (če je podhranjen, pa ste itak najbrž vodeni v gastroenterološki ambulanti), vam predlagam, da se nehate ubadati s tem. Pripravite enotno kosilo za celotno družino in naj poje, kolikor hoče. Potem pospravite in do malice nič (oz. samo sadje (celo, ne zmiksano) oz. kos kruh. Počasi se bo v njem prebudil naravni instinkt, ki ga ima vsak človek (če ni bolan) in bo jedel, zato ker je lačen, ne zato, ker vi tako hočete. [...] (Med.over.net)

Re: nasvet – Ena.mamica – 13. 8. 2011

Pozdravljena! Tudi sama sem mamica 3 letnice in povem ti pac, da pride taksno obdobje in potrebno je najti kompromis. Od tebe pa je odvisno koliko bos iz tega delala problem...saj ce se hoce sama obleci, pa naj se...malo ji le pomagaj, naceloma pa naj sama in potem jo pohvali, tako se bo zdela strasno pomembna. [...] Moja se ze dolgo sama oblaci, s tem da imava zmenjeno, da ji jaz pripravim stvari, oblece se pa ona, ampak sem zraven. Ce ji ne gre dobro, se zmenita, da si da ona npr. majeko cez glavo, ti pa ji pomagas en rokav, drugega bo pa sama. [...] (Med.over.net)

Iskanje vzrokov za otrokovo nezaželeno vedenje

Če se pri otroku pojavi določeno moteče oz. nezaželeno vedenje, se avtoritarni starši začnejo ukvarjati z njegovim preoblikovanjem. Lahko bi rekli, da je njihov cilj zgolj spremeniti otrokovo vedenje, ne da bi se ob tem spraševali, zakaj se je začel vesti na tak način. 'Lepše' vedenje dosežejo s kaznovanjem, nagrajevanjem, moraliziranjem itd. Na drugi strani pa starši, katerih pristop k vzgoji je dialoško-demokratičen, poskušajo ugotoviti, kaj je otroka pripeljalo do takšnega vedenja. Usmerjeni so na razumevanje in reševanje problema, ne pa na sam simptom – vedenje (Hoefle 2012).

Po pregledu sporočil na forumih Vzgoja ter Vzgoja otrok in družine otrokovo nezaželeno vedenje razvrščam v dve skupini. V prvo štejem agresivno vedenje otroka, ki je lahko usmerjeno proti drugim osebam ali pa proti otroku samemu in se pojavi, ko je otrok preplavljen z močnimi čustvi. Ker otrok v tistem trenutku svojih čustev ne zmore izraziti z besedami, je naloga staršev, da mu pri tem pomagajo (Sunderland 2009, 118–119). Starši naj bi najprej zaustavili otrokovo agresivno vedenje, ko se otrok pomiri, pa naj bi se posvetili odkrivanju in reševanju povoda za tovrstno vedenje. V nadaljevanju navajam nekaj primerov z izbranih forumov.

kaj delava prav in kaj ne – soncno – 6. 4. 2012

*[...] Sina učiva, da se tepsti ne sme, vsakič ko ga preplavi val močnih čustev se odzove drugače, včasih pa tudi z udarcem, kogarkoli. **Ko to naredi nama z možem, mu rečeva, da ne dovoliva, da naju tepe, da to boli in neha, naju poboža, včasih prej, včasih***

*kasneje, odvisno od tega kako hudo se počuti. **Potem skušava z možem razumeti kaj ga je do tega pripeljalo in vedno nekaj je.** [...] (Med.over.net)*

Re: Otrok tepe starše – ronja – 5. 4. 2012

*[...] ko vidiš tiste hudičke v otrokovih očeh, ga ne spustiš z oči, da te ne more nepričakovano treščiti. **Potem ujameš njegovo roko, jo trdno primeš, da čuti, da je ne more premakniti, kamor bi hotel** [...] **Potem ga tako držiš** [...] **in mu poveš, da ga imaš rada, vendar pa se ne boš pustila tepst, da to ni prav in pika.** [...] **In ko začutiš, da se je otrok nekak vdal v to, ga stisneš k sebi in potolažiš, ker je seveda frustriran, ker ni po njegovo in rabi objem. Ampak seveda to ne gre, dokler te hoče treščiti. POvej mu, da ga razumeš, da je jezen,** [...] Če ga dovolj trdno držiš in ga ne spustiš in mu poveš, da ga imaš rada, **se bo prej ali slej umiril. In takrat se potem pogovoriš.** [...] (Ringaraja.net)*

Re: grize, tepe, buta z glavo – zinkazi – 27. 12. 2009

*[...] **Ko začne tepst ali vlečt za lase, ga primite odločno, ampak ne grobo, povejte mu, da tega ne marate, da se imate radi. Nobene kazni potem. Ko se umiri se mu posvetite, pestujte ga, božajte, pokažite mu na medvedku ali drugi igrači, kako jo imate radi, predvsem pa njemu pokažite komunikacijo, kakršno želite imeti z njim.** [...] (Ringaraja.net)*

V drugo skupino pa uvrščam otrokovo različno nezaželeno vedenje (močenje postelje, grizenje nohtov, nočno prebujanje ...), ob katerem otrok ni v izrazito močnem čustvenem stanju. Tudi v tem primeru se starši, ki vzgajajo v dialoško-demokratskem stilu, odzovejo z iskanjem vzroka za tovrstno vedenje in se ne osredotočajo na samo vedenje.

spanje 2 letnika – nejanejc – 19. 4. 2012

*pozdravljeni, **imamo probleme s spanjem ponoči.** Fantek je star 2 leti. Zbudi se skoraj vsako noc in ne more zaspat. Cisto se razbudi in se hoče igrat. Kdaj se tudi slece cist do nagega, nevem al se hoče oblect al kaj, **tplo mu ni, mrzlo pa tud ne. Lacen ni in zejen ni,** vsaj ne daje tega vtisa. **Cez dan spi 2 uri, po novem ga zbujam na uro in pol, on bi***

*podnevi spal in spal. Redkokdaj se sam od sebe zbudi. [...] Res smo obupani. **Rabimo se kak nasvet.*** (Med.over.net)

Re: močenje postelje – Gromska – 12. 8. 2011

Voda, ki gre ponoči v posteljo je enaka solzam, ki so skrite podnevi, pa tu ni mišljeno solz, kadar otrok ne dobi lizike itd., ampak solze zaradi nekih večjih zadev, ki jih čuti; morda nesoglasje med staršema, razni strahovi in druge težave, o katerih se nam morda niti sanja ne, so pa v otrokovi podzavesti. [...] (Ringaraja.net)

Re: Lulanje 4. letnice – ledenaa – 8. 5. 2010

*Mnogi starši govorijo, saj naš ima pa pozornosti dovolj **Očitno za otroka ni dovolj in mu nekaj manjka, zato tudi lulanje v hlačke*** (Ringaraja.net)

V naslednjem primeru pa lahko opazimo kar vse tri vzgojne stile. Mati namreč razmišlja o vzroku za hčerino nezaželeno vedenje, se z njo pogovarja (dialoško-demokratični vzgojni stil), vendar jo v drugih situacijah tudi ošteva (avtoritarni vzgojni stil) ali pa se na njeno vedenje ne odzove (permisivni vzgojni stil).

Ljubosumje ali kaj drugega? – mama s problemi – 31. 5. 2012

*Pozdravljeni, tudi pri nas imamo problem, v glavnem pa ga s svojim vedenjem povzroča 8 letna hči. **Stalno mi prigovarja, da je nimam rada, da imam rada samo njene tri sestre (10 let, 5 let in 3 leta), da njim trem vse dovolim, njej pa nič, skratka ... ljubosumna je na vse okoli nje. Ker ima očitno res tak občutek, hoče stalno vzbujati pozornost z naganjem, provociranjem, grdim govorjenjem, žaljenjem tako mene, moža kot sester....*** [...] *če pa mi že na en način uspe pridobiti njeno pozornost in čas za pogovor, pa vidim, da deklica trpi, saj mi je sama rekla, da se ob tem njenem vedenju ne počuti dobro. Glede na njene stalne izbruhe ne vem več, kako odreagirati. Takega vedenja v družini z možem ne moreva dopustiti, če jo kregam, spet izbruhne s stavkom "sej vem, da me nimaš rada", če pa nič ne odreagiram, pa stalno poslušam njene sestre v stilu "spet mi nagaja...itd". [...]* *Zanima me, kaj bi bil lahko razlog takšemu obnašanju, in kako postopati v takem primeru. [...]* (Med.over.net)

Če se starši, ki vzgajajo v dialoško-demokratskem stilu, že usmerijo na otrokovo nezaželeno vedenje, ne poudarjajo, česa otrok ne sme oz. kako ne sme, ampak učijo otroka, kaj lahko oz. na kakšen način lahko nekaj počne. Na drugi strani avtoritarni starši v takšni situaciji otroku zgolj prepovedujejo nezaželeno vedenje, permissivni starši pa vedenja ne regulirajo.

Re: grize, tepe, buta z glavo – zinkazi – 27. 12. 2009

[...] Naj tudi on boža vas ali koga drugega. **Ne govorite kaj naj ne dela. Povejte in pokažite mu, kako naj dela.** To je tisto kar moramo otrokom pokazati. Ko pridete v novo službo vam lahko vsi sporočajo česa ne smete delati. Ali na osnovi tega vi veste, kaj je tisto kar morate delati, če vam tega do sedaj še nihče ni povedal. (Ringaraja.net)

Re: kako ukrepati? – Jarna Kalina – 21. 4. 2005

Pri nas se obnese, da ji pozornost preusmerimo drugam. **Da ji namesto vztrajanja pri NE v nedogled, rečemo kaj lahko naredi.** Ponavadi hočejo le pozornost in v tej starosti hitro ugotovijo, kdaj jo dobijo. **"Ne" je pri nas redko na tapeti. Seveda vedno povemo: "To je nevarno, tega ne dovolim." Nato pa: "Pridi bova nekaj narisali,..."** [...] (Med.over.net)

Zadovoljevanje otrokove potrebe po varni navezanosti in bližini

Starši, ki sledijo načelom dialoško-demokratskega vzgojnega stila, se zavedajo, da je njihova naloga graditi kakovosten, zaupljiv odnos z otrokom. Za vzpostavitev in vzdrževanje takšnega odnosa naj bi se starši trudili vse od otrokovega rojstva, saj kakovost otrokove navezanosti na odraslo osebo v zgodnjem otroštvu močno zaznamuje otrokov nadaljnji psihosocialni razvoj. Današnji strokovnjaki priznavajo pomembnost razvoja varne navezanosti otroka na starše, prav tako se tej temi posveča velik del sodobne vzgojne literature. V slovenskem prostoru je med starši v zadnjih letih zelo popularen priročnik *Povezovalno starševstvo* (Sears in Sears 2008), v katerem avtorja svetujeta staršem, kako v praksi zgraditi tesen odnos z otrokom.

Tudi na izbranih forumih je iz nekaterih sporočil staršev moč razbrati, da se zavedajo, kako pomembno je, da otrok v zgodnjem otroštvu razvije varno navezanost. Starši opisujejo, kako gradijo blizek odnos z otrokom preko telesnega stika, s svojo čustveno dostopnostjo in odzivnostjo na otrokove potrebe. Nekaterim staršem pa se zastavljajo vprašanja glede tega, ali je vez med njimi in otrokom dovolj kakovostna, ali bi jo določena situacija lahko poškodovala itd. Ta tema se največkrat pojavlja pri starših najmlajših otrok.

vrtec in moja hči – naja1986 – 13. 3. 2012

*Pozdravljeni, pišem Vam, ker potrebujem nasvet oziroma mnenje, **kako se sprijazniti, da mora hči v vrtec...** [...] Sedaj pa se je porodniška iztekla, aktivno iščem novo zaposlitev, hči (1 leto) pa je na uvajanju v privat varstvu, ker smo bili tako dogovorjeni in dlje kot sem, je nemorem več zadrževati doma, ker me je tudi strah, da zaradi velikega povpraševanja ostane brez varstva. Naj povem, da sva s hčerko zelo navezani druga na drugo, ves čas posvetim le njej, časa zase pravzaprav od njenega rojstva nimam in ga tudi ne potrebujem, kajti vsaka preživeta minuta z njo mi je prečudovita. [...]* (Med.over.net)

posesiven? – TISA – 11. 4. 2011

*[...] Sprašujem za sina starega 2,5let.Trenutno še edinec (še par tednov :). **Je pravi crkljivc,dojil se je do 18 meseca in moram reči da je ta mamina navezanost še vedno ostala.** Kljub zadnjemu mesecu nosečnosti,ko sem res že malo okorna,**mu nisem nikoli odrekla pestovanja,edino kar kakih zadnjih 14 dni ga pa res ne nosim več.** [...]* (Med.over.net)

prvič v vrtec- kaj lahko pričakujemo – stellaa – 11. 4. 2011

*[...] Zadnje tedne pa opažam, **da se me hči drži kot klop, tudi na wc mi sledi, zajoka če me ne vidi, občasno zavrača tudi crkljanje z očetom, kar ga seveda zelo prizadane** (če sta zunaj stanovanja brez mene, ni nikoli težav). **Za spanje čez dan želi dojenje, prej je zaspala tudi brez tega. Zvečer jo uspavam s petjem. Spremljam njene reakcije in se odzivam na njene želje po bližini, dotikih, pestovanju. Je to normalna stopnja razvoja ali je preveč navezana na mojo bližino?** [...]* (Med.over.net)

Čustvena in telesna bližina pa ni pomembna le v prvih letih otrokovega življenja. To zavedanje je razvidno tudi iz nekaterih starševskih sporočil na analiziranih forumih, v katerih opisujejo, kako si z otroki izkazujejo vzajemno naklonjenost. Tudi mnogi avtorji sodobnih vzgojnih priročnikov staršem priporočajo, naj otrokom za zdrav razvoj nudijo dovolj telesne in čustvene bližine (npr. Sears in Sears 2008; Sunderland 2008).

uspavanje in spanje otrok – razbojnica – 22. 6. 2011

*[...] Ugotavljam, da imam težave z uspavanjem svojih punc. Doma imamo dve punčki, stari 3 in 1,5 leta. **Že od malega jih uspavam tako, da sem zraven, ko zaspita. Ko sta bili še dojenčici, sta večinoma zaspali na rokah, medtem ko sem se sprehajala po stanovanju ali zatemnjeni sobi [...]. Ko sta bili večji, pa sem se ulegla med njiju, jih stisnila k sebi in čakala, da se umirita in zaspita. [...]*** (Med.over.net)

Čustvena vzgoja otrok – ZARA – 12. 10. 2009

*[...] **Pri nas doma se drugače veliko objemamo, dotikamo in poljubljam.** Sama sem bila pa vzgajana popolnoma drugače. [...]* (Ringaraja.net)

Re: Čustvena vzgoja otrok – Anonimen – 12. 10. 2009

*[...] **Doma se veliko stiskamo in lubčkamo, meni se zdi nujno, da članom družine povem, da jih imam rada, da se vsak dan objamemo, polubčkamo in poslovimo, preden gremo zjutraj vsak po svoje. Na otroka skušam gledat ne samo kot njuna učiteljica temveč tudi kot učenka.*** (Ringaraja.net)

Mami, rad te imam, veliko – Anonimen – 16. 7. 2007

*Evo pa sem dočakala, če se še spominjate, sem pred mesecem pisala kako mi fantek govori ves čas, da me ne mara. No ne vem sicer kaj se je spremenilo, je pa res, da sem upoštevala vaše nasvete, **večkrat ga objamem, mu dam lupčka, včasih se žogava ali pa gledava telebajske, potem ga malo žgečkam da se smejiva in se valjava po postelji in rezultat.... večkrat na dan pride k meni in mi reče: mami, rad te imam, velikooooo in pokaže z roko kako veliko [...]*** (Ringaraja.net)

5.5 Ekspertnost – ključna značilnost sodobnega diskurza o vzgoji otrok

Po analizi forumov Vzgoja ter Vzgoja otrok in družine ugotavljam, da starši ne glede na prevladujoči vzgojni stil ob težavah v vzgoji zelo pogosto iščejo strokovne nasvete. V sporočilih na forumih starši namreč komentirajo prebrane vzgojne priročnike, različne članke o vzgoji, televizijske oddaje, pri opisu vzgojnih dilem uporabljajo strokovne izraze, včasih pa se z vprašanji obrnejo tudi na različne strokovnjake. Menim, da gre pri tem za pojav »scientifikacije vzgoje«, o katerem sem pisala v teoretičnem delu diplomske naloge (Beck in Beck Gernsheim 2006, 147).

Iskanje strokovnih nasvetov v vzgojnih priročnikih in množičnih medijih

Današnji starši vzgoje ne prepuščajo naključju, ampak aktivno iščejo strokovne nasvete pri različnih virih. Analiza izbranih forumov kaže, da starši tam precej pogosto iščejo priporočila o kakovostnih vzgojnih priročnikih; včasih sprašujejo druge starše, v katerih knjigah so našli uporabno znanje, včasih pa izpostavijo naslov določenega vzgojnega priročnika in prosijo druge starše za kritično oceno. Nekateri starši kot vir vzgojnih nasvetov izpostavljajo tudi televizijske oddaje, v katerih strokovnjaki staršem na domu svetujejo glede vzgoje njihovih otrok. Poleg tega strokovne nasvete iščejo tudi na forumu (forum Vzgoja otrok in družine na portalu Med.over.net moderirajo strokovnjaki) in na spletnih portalih (portal Ringaraja.net staršem omogoča, da strokovnjakom zastavijo vprašanja glede vzgojnih dilem, prav tako strokovnjaki pišejo o vzgojnih dilemah v člankih, objavljenih na portalu).

knjige o vzgoji – wawa – 11. 12. 2005

Lepo prosim, če mi lahko kdo pove kak naslov keke knjige o vzgoji ki vam je bila všeč in se vam je zdela uporabna?!? (Ringaraja.net)

Re: knjige o negi in vzgoji otrok – tinkatonka – 23. 1. 2006

Jaz imam tisto drugo: *Otrok od rojstva do šole*. Jaz sem nad knjigo navdušena in sem v 2 dneh prebrala že 150 strani. Več pa raje ne bom zdaj, ker dokler bo moj otrok star pol leta, bom že vse pozabila. Sem mi zdi pa vredno, da imaš kakšno izmed knjig doma, ker

lahko ko pride do problema, prebereš kakšen napotek kako se z določenim problemom spopasti. (Ringaraja.net)

znanost o vzgoji – lucika – 21. 1. 2009

poznate to knjigo? jaz sem si jo danes kupila, in je zelo zanimiva. kar nekaj je poglavij, ki so pisana za naše trenutne probleme, z trmastimi izpadi dvoletnikov. [...]
(Ringaraja.net)

Juhant – super članek – ZARA – 3. 6. 2012

Upam, da vas čimveč prebere ta članek. Res fajn napisano. [...] (Ringaraja.net)

Re: kakšen vzgojni ukrep? – ALWAYS LARA – 28. 4. 2011

*pri nas je za vsekakršne izpade, nagajanja in neuboganja **najbolj učinkovito učinkovala metoda varušek - te k so ble po tv** in sicer za tok minut kot si star greš sedet na stopnio. no če nimaš stopnic pa loh k določiš pač en prostor, stol v kotu (imajo pri nas v vrtcu) in na ohlajanje. [...]* (Ringaraja.net)

*Re: čudno vedenje? – *katka* – 28. 4. 2011*

*[...] Priporočam tudi gledanje oddaje **Mali vragci, ki je ob sredah na TV3 ob 20. ali 21. uri.** (vam, ne hčeri:-))* (Med.over.net)

Uporaba strokovnih izrazov

Da imajo starši strokovno znanje o vzgoji, je razvidno tudi iz njihovega načina izražanja. Pri opisovanju vzgojnih težav na analiziranih forumih namreč pogosto uporabljajo različne tērmine, kar nakazuje na njihovo zanimanje oz. seznanjenost s strokovno literaturo.

Otrok je avtoagresiven – Rebeka15 – 22. 4. 2004

(Med.over.net)

hiperaktiven in agresiven 20-mesečnik – Anonimen – 30. 1. 2006

(Ringaraja.net)

Samotarček, introvertiran otrok – InaM – 20. 10. 2009

(Med.over.net)

Vedenjski pojav – reka – 25. 9. 2011

*Zanima me, kako se reče pojavu, ko otrok dobi bratca ali sestrico in se začne vesti kot dojenček ali vsaj mlajši otrok kot v resnici je, da bi pritegnil pozornost staršev? **Je to regresija** ali se kako drugače reče? [...]* (Med.over.net)

Frustracija pri 14-mesečniku – Metuljček Cekinček – 22. 1. 2007

(Ringaraja.net)

Hipersenzibilen otrok – Mojca – 6. 3. 2004

(Med.over.net)

Teško "prilagodljiv" otrok – Meggi – 23. 3. 2009

(Ringaraja.net)

Iskanje pomoči pri strokovnjakih

Če starši sami oz. s pomočjo različnih (ne)strokovnih virov ne najdejo rešitve za vzgojno težavo, se nekateri obrnejo tudi na različne strokovnjake. Starši želijo na forumih od drugih staršev pridobiti mnenje, ali pri svojem problemu potrebujejo nasvet strokovnjaka, zanima pa jih tudi, kam naj se obrnejo po strokovno pomoč.

Z otrokom k psihologu? – viktorija80 – 10. 2. 2009

[...] Danes sem bila v vrtcu na sestanku in tam mi vzgojiteljica pove, da je moj fantič tudi tam zelo, zelo zahteven, jezen in težaven. In da jim uspeva z res zelo strogo doslednostjo. Vzgojiteljica mi je celo svetovala, da bi morda šla z njim k psihologu. [...] (Ringaraja.net)

2,5letnik me tepe – ninatinkara – 30. 4. 2012

[...] Sin je star 2,5let. Od 16.meseca hodi v vrtec. Je izredno živahen otrok, vedno je v akciji. Izgleda, da tudi uživa v družbi drugih otrok, rad hodi na obiske k družinam z otroci, rad se igra z otroci. V vrtec hodi malo manj rad, ampak kakšnega velikega problema glede odhoda v vrtec ni. Velik problem, ki celo narašča, pa je, da tepe. [...] **Ali rabimo psihologa?** [...] (Med.over.net)

pomoč strokovnjaka? – LUNA06 – 6. 10. 2011

Ojla! Ne vem točno kako naj začnem... Že nekaj časa poslušam (predvsem od mojih staršev), **da bi moj 5-letni sin potreboval pomoč strokovnjaka.** Gre predvsem zato, da je preveč živahen, neposlušen, neubogljiv.... [...] **Mi mogoče lahko katera svetuje na koga bi se lahko obrnila? Sama nimam pojma, na psihiatra, psihologa???** **Kej se sploh začne?** [...] (Ringaraja.net)

Re: "Spakovanje" in govorjenje nazaj – zaliga – 17. 11. 2011

Hvala za odgovor! Glede prebiranja literature; sem prebrala knjig že ogromno a ta trenutek sem potrebovala nasvet, kako se naj lotim te težave. **Obiskujem namreč že otroško svetovalko, vendar je trenutno odsotna.** [...] (Med.over.net)

6 ZAKLJUČEK

Prvi sklop raziskovalnih vprašanj, na katerih temelji empirični del diplomske naloge, se nanaša na tri diskurze o vzgoji otrok. Zanimalo me je, ali se v opisih starševskih praks na forumih kažejo vsi trije diskurzi o vzgoji otrok, ali jih je mogoče prepoznati in na kakšen način se kažejo. Po opravljeni diskurzivni analizi ugotavljam, da je iz starševskih sporočil na forumih moč razbrati vse tri diskurze o vzgoji otrok. Menim, da je vsak posamezni diskurz v grobem opredeljen z določenim starševskim pogledom na otroka, iz česar izhaja tudi temu primeren način razmišljanja o vzgoji oz. vzgojnih praksah.

Avtoritarni diskurz o vzgoji otrok se iz starševskih sporočil na forumih prepozna po obravnavanju otrok kot neenakovrednih staršem. Starši otroke postavljajo v podrejen položaj, jih obravnavajo kot objekte, po naravi asocialne in so do njih nespoštljivi. Starši takšen odnos do otrok na analiziranih forumih kažejo z izrazi, s katerimi naslavljajo otroke, in z načinom, na katerega opisujejo otrokovo vedenje in doživljanje. Na takšnem obravnavanju otrok pa temeljijo tudi starševske avtoritarne vzgojne prakse. Ker starši otrok ne vidijo kot enakovrednih bitij, ki imajo pravico do ohranjanja svoje integritete, pogosto iščejo različne metode, s katerimi bi otroka 'pripravili do določenega vedenja'. Te metode temeljijo na različnih načinih kaznovanja in nagrajevanja. Zdi se mi, da je na splošno na forumih zaznati odklonilen odnos do telesnega kaznovanja. Nekateri starši sicer poročajo, da otroke kaznujejo z udarcem po zadnjici, vendar je v večini njihovih sporočil (ne pa v vseh) moč zaznati obžalovanje in negativen odnos do takšnih dejanj. Na forumih pa se najdejo tudi sporočila, v katerih starši opisujejo še bolj radikalne oblike telesnega kaznovanja. Menim, da so starši na spletnih forumih pripravljani tako odkrito govoriti o svojih vzgojnih praksah predvsem zaradi anonimnosti, ki jo omogoča internetna komunikacija. Pretežno zavračanje telesnega kaznovanja se sicer kaže v starševskemu iskanju alternativnih oblik kaznovanja, med katerimi je na forumih najbolj popularna metoda t. i. odmora oz. 'time-outa'. Na drugi strani precej staršev zavrača uporabo kaznovanja pri vzgoji, zaradi česar se raje zatečejo k nagrajevanju. Vendar, kot rečeno, sta tako kaznovanje kot nagrajevanje del avtoritarnega diskurza o vzgoji otrok, v katerem ni prostora za dialog.

Naslednji diskurz o vzgoji otrok, ki je prisoten na analiziranih forumih, je permissivni. Iz nekaterih sporočil na forumih je moč zaznati, da starši otroka obravnavajo kot pretirano ranljivega, nekompetentnega in nesposobnega prenašati frustracije. Na podlagi tega pa menijo, da starševsko usmerjanje otroka neupravičeno ali celo škodljivo omejuje njegovo spontanost in razvoj. Takšno mišljenje je nazorno zajeto v pozivu anonimne uporabnice foruma Ringaraja.net: »Pustite jim, da so še malčki, za odraslost imajo še čas.« Iz takšnega obravnavanja otrok pa izhajajo različne permissivne vzgojne prakse, razvidne iz nekaterih starševskih sporočil na forumih. Starši tako ne regulirajo otrokovega moralno spornega vedenja, vedenja, ki je sporno v določenem socialnem kontekstu, ali vedenja, ki ogroža otrokovo varnost oz. zdravje. Na eni strani nekateri

starši odkrito zagovarjajo svoj permissivni pristop k vzgoji. Na drugi strani pa je verjetno še več tistih, ki ne znajo ali ne zmorejo dovolj odločno ustaviti otrokovega neprimernege vedenja, zaradi česar nato pomislijo, da bi bilo moda boljše takšno vedenje kar ignorirati. Ker pa je nereguliranje otrokovega nezaželenega vedenja permissivno vzgojno postopanje, se tudi to kaj kmalu izkaže za neuspešno. Nadalje se elementi permissivnega diskurza kažejo v starševskem nekritičnem izpolnjevanju otrokovih želja oz. še večkrat v starševski negotovosti glede tega, ali naj določeno otrokovo željo izpolnijo ali zavrnejo. Starši namreč večkrat svoje vzgojne odločitve ocenjujejo na podlagi otrokovega pozitivnega ali negativnega čustvenega odziva nanje, ki pa ni vedno merilo dobrih vzgojnih praks. Če je torej za avtoritarni diskurz značilno zagovarjanje oblastnega vodenja otrok, bi na drugi strani za permissivni diskurz lahko rekli, da zagovarja prepustitev starševskega vodstva otrokom.

V sodobnejšem, dialoško-demokratičnem diskurzu o vzgoji otrok, ki je prav tako razpoznaven iz starševskih sporočil na analiziranih forumih, pa starši v celoti prevzemajo odgovornost za svoje vodstvo, vendar ob tem upoštevajo tudi otrokovo doživljanje. Iz sporočil staršev, ki vzgajajo pretežno v dialoško-demokratičnem stilu, lahko razberemo, da vidijo otroka kot enakovredno človeško bitje, da spoštujejo njegovo doživljanje, misli, čustva in integriteto. Iz starševskih sporočil je prav tako razvidno, da med sabo in otrokom spodbujajo dialog; torej da se z otrokom veliko pogovarjajo in dogovarjajo. Ti starši otrokom dovolijo izraziti vsa čustva, vendar jih hkrati učijo, kako to storiti na družbeno sprejemljiv način. Starši prav tako spoštujejo otrokovo doživljanje in njegove želje, kar poskušajo upoštevati pri svojih odločitvah, vendar otrokove želje, ko imajo za to utemeljen razlog, tudi zavrnejo. V nasprotju s permissivnimi starši ti, ki vzgajajo pretežno v dialoško-demokratičnem stilu, ob upoštevanju otroka ne pozabijo upoštevati tudi sebe. V nasprotju z avtoritarnimi starši pa niso usmerjeni na preoblikovanje otrokovega nezaželenega vedenja s kaznovanjem in nagrajevanjem, ampak le ustavljajo nezaželeno vedenje, potem pa poskušajo ugotoviti in, če je možno, odstraniti sam vzrok, ki je pripeljal do takšnega vedenja. Iz sporočil na forumih se kot element dialoško-demokratičnega diskurza o vzgoji kaže tudi starševsko prizadevanje, da zadovoljijo otrokovo potrebo po čustveni in telesni bližini, da otroku

na različne načine izkazujejo svojo naklonjenost in da skušajo – še posebej z mlajšimi otroki – zgraditi varno vez.

V starševskih sporočilih je moč opaziti elemente vseh treh diskurzov o vzgoji otrok. Diskurzivna analiza forumov torej kaže, da vzgoja sodobnih staršev nikakor ni pretežno dialoško-demokratska, pa čeprav so strokovnjaki takšen vzgojni stil začeli razvijati in zagovarjati že pred štiridesetimi leti (Kroflič 1999). Lahko bi rekli, da je v starševskih sporočilih na forumih moč zaslediti trend gibanja v smeri avtoritativnega oz. dialoško-demokratskega vzgojnega stila (čeprav je po mojem mnenju ta trend bolj izrazit na forumu »Vzgoja otrok in družine«, na katerem moderatorka v nasvetih staršem zagovarja takšen vzgojni stil), nikakor pa ne moremo trditi, da sodobni diskurz o vzgoji otrok temelji pretežno na tem vzgojnem stilu. *Po analizi starševskih sporočil ugotavljam, da je vzgojni stil večine staršev nekakšen konglomerat vseh treh tipov starševanja, tj. avtoritarnega, permisivnega in dialoško-demokratskega. Lahko bi rekli, da straši vzgajajo pretežno v enem od teh treh stilov, vendar je v skoraj vseh starševskih sporočilih zaznati tudi primesi ostalih dveh tipov vzgoje.*

Menim, da je vzrok za takšno zmes vzgojnih stilov – ali pa tudi rezultat te zmesi – starševska zmedenost in negotovost glede ustreznega vzgojnega postopanja. Ta problem je razviden tudi iz starševskih sporočil na analiziranih forumih. Na starševsko negotovost kaže že dejstvo, da toliko staršev na forumih piše o svojih precej raznovrstnih dilemah, prav tako pa je starševska zmedenost glede ustreznih vzgojnih praks razvidna iz skoraj vsakega njihovega sporočila. Mislim, da k negotovosti v veliki meri prispeva tudi precejšnja neenotnost sodobnih strokovnjakov o tem, kakšne vzgojne prakse spodbujajo otrokov optimalni razvoj. Na podlagi primerjave različnih popularnih vzgojnih priročnikov ugotavljam, da se strokovna dilema, ali v vzgoji izvajati telesno kaznovanje ali ne, vedno bolj premika v smeri, ali sploh prakticirati kakršno koli kaznovanje. Prav tako se sodobni strokovnjaki ne strinjajo glede (ne)ustreznosti nagrajevanja otrokovega zaželenega vedenja. Po drugi strani pa se mi ob prebiranju starševskih sporočil na forumih in mnenjih nekaterih strokovnjakov zdi, da se mnogi zaradi problemov, ki jih je prinesla permisivna vzgoja, želijo vrniti v pogosto

idealizirano preteklost – v čas avtoritarne vzgoje, ko so otroci ubogali ob prvem pozivu. Vendar pozabljajo, da so otroci lahko ob takšni vzgoji plačevali precejšnjo ceno.

Po diskurzivni analizi forumov nadalje ugotavljam, da je za sodobni diskurz o vzgoji otrok značilna ekspertnost. Iz sporočil na forumih je namreč moč razbrati, da starši odgovore na vprašanja glede vzgojnih dilem zelo pogosto iščejo v strokovnih virih – ne glede na to, da si strokovna stališča pogosto nasprotujejo. Starši na forumih na primer pišejo o vzgojnih napotkih, ki so jih zasledili v različnih vzgojnih priročnikih, člankih ali televizijskih oddajah, v katerih pišejo oz. nastopajo razni strokovnjaki. Če pa odgovorov ne najdejo v različnih strokovnih virih, se nekateri obrnejo tudi neposredno na strokovnjake (npr. psihologe, svetovalce, terapevte ...). Ekspertnost sodobnega diskurza o vzgoji otrok se kaže tudi v sami izbiri izrazov, s katerimi starši na forumih opisujejo svoje vzgojne dileme – ti so namreč pogosto strokovni.

Ključne značilnosti sodobnega diskurza o vzgoji otrok (kar me zanima v enem od raziskovalnih vprašanj) so torej: starševska negotovost glede uporabe posameznih vzgojnih praks, kar se kaže v sodobni vzgoji, v kateri so pogosto prisotni elementi vseh treh vzgojnih stilov, nasprotujoči nasveti strokovnjakov glede primernih vzgojnih praks ter kljub temu starševsko iskanje znanja in nasvetov pri strokovnjakih oz. v znanosti. Glede na ugotovitve lahko potrdim tudi tezo, ki sem jo postavila pred poglobljeno analizo spletnih forumov, in sicer da se sodobni starši ne nagibajo pretežno k dialoško-demokratskemu vzgojnemu stilu, ampak so v odnosu do otrok (tudi) avtoritarni in/ali permissivni.

V diplomskem delu sem raziskovala diskurze o vzgoji otrok na spletnih forumih. Menim, da v tem primeru anonimnost uporabnikov v veliki meri prispeva k starševski odkritosti glede uporabljenih vzgojnih praks – še posebej tistih, ki so družbeno manj sprejemljive. Tolikšne odkritosti verjetno ne bi mogla pričakovati v neposrednih intervjujih. Po drugi strani bi bilo zanimivo takšno raziskavo opraviti v širši populaciji, med naključno izbranimi starši. Morda bi odkrili, da so starši, ki ne iščejo odgovorov na vzgojne dileme na spletu, manj negotovi glede svojih vzgojnih praks; morda bi bil v njihovi vzgoji bolj močno izražen določen vzgojni stil. Verjetno bi se med njimi našel

tudi kdo, ki popolnoma zagovarja avtoritarni vzgojni stil – ki od svojih otrok zahteva red in disciplino in se v svoji avtoritarni starševski drži počuti popolnoma suverena. In verjetno bi se našel kakšen starš, ki svoje otroke vzgaja popolnoma permissivno, vendar otrokovo vedenje še ni postalo tako nemogoče, da bi se starš začel zavedati problematičnosti takšne vzgoje in bi začel iskati pomoč. Prav tako bi bilo zanimivo takšno raziskavo ponovno izvesti čez nekaj let. Morda bodo očetje postali še bolj aktivni v svoji vlogi in bodo v večji meri kot danes iskali odgovore na vzgojne dileme. Zanimivo bi bilo tudi videti, ali bodo starši čez določeno obdobje še tako zmedeni glede tega, kaj so primerne vzgojne prakse. Verjetno bo v prihodnosti pri tem veliko vlogo odigrala tudi znanost oz. strokovnjaki, ki bodo ali pa ne bodo na tem področju prišli do večjega konsenza.

Po opravljeni raziskavi lahko nedvomno potrdim, da vzgoja otrok od sodobnih staršev – vsaj od uporabnikov analiziranih spletnih forumov – zahteva veliko časovnega, čustvenega in včasih tudi finančnega angažiranja, kar se med drugim odraža v njihovi aktivnosti na spletnih forumih. Sodobni diskurz o vzgoji otrok od staršev zahteva, da vzgoje ne prepuščajo naključju, da težijo k refleksiji svojega vzgojnega delovanja ter svoje znanje in vednost o vzgoji in otrokovem razvoju nenehno nadgrajujejo. Ta diskurz pa staršem ne daje občutka gotovosti, saj znotraj njega ni jasnih smernic o optimalnih vzgojnih praksah.

7 LITERATURA

1. Ariès, Philippe. 1991. *Otrok in družinsko življenje v starem režimu*. Ljubljana: ŠKUC: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
2. Barber, Brian K., Suzanne L. Maughan in Joseph A. Olsen. 2005. Patterns of parenting across adolescence. *New directions for child and adolescent development* 2005 (108): 5–16.
3. Barber, Brian K. in Darwin L. Thomas. 1986. Dimensions of fathers' and mothers' supportive behavior: The case for physical affection. *Journal of Marriage and Family* 48 (4): 783–794.
4. Baumrind, Diana. 1966. Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development* 37 (4): 887–907.
5. --- 1971. Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs* 4 (1): 1–103.
6. --- 1991. The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence* 11 (1): 56–95.
7. --- 1996. The discipline controversy revisited. *Family relations* 45 (4): 405–414.
8. Baumrind, Diana, Robert E. Larzelere in Elizabeth B. Owens. 2010. Effects of preschool parents' power assertive patterns and practices on adolescent development. *Parenting* 10 (3): 157–201.
9. Beck, Ulrich in Elisabeth Beck Gernsheim. 2006. *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Bell, Susan E. 2004. Intensive performances of mothering: A sociological perspective. *Qualitative Research* 4 (1): 45–75.
11. Brady, Ellen in Suzanne Guerin. 2010. »Not the romantic, all happy, cooey coo experience«: A qualitative analysis of interactions of an Irish parenting web site. *Family Relations* 59 (1): 14–27.
12. Burr, Vivien. 1998. What is discourse? V *An Introduction to Social Constructionism*, ur. Vivien Burr, 46–61. London: Routledge.
13. Carlo, Gustavo, Maria V. Mestre, Paula Samper, Ana Tur, Brian E. Armenta. 2010. The longitudinal relations among dimensions of parenting styles, sympathy,

- prosocial moral reasoning, and prosocial behaviours. *International Journal of Behavioral Development* 35 (2): 116–124.
14. Cipot Mal, Tina. 2004. *Sodobne podporne mreže družin v Sloveniji: analiza primera spletnega foruma Starši staršem*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 15. Cugmas, Zlatka. 1998. *Bodi z menoj, mami: razvoj otrokove navezanosti*. Ljubljana: Produktivnost, Center za psihodiagnostična sredstva.
 16. du Bois-Reymond, M., P. Büchner in H. H. Krüger. 1993. Modern family as everyday negotiation: continuities and discontinuities in parent-child relationships. *Childhood* 1 (2): 87–99.
 17. Erjavec, Karmen in Melita Poler Kovačič. 2007. *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 18. Erskine, Richard G. 1998. Attunement and involvement: therapeutic responses to relational needs. *International Journal of Psychotherapy* 3 (3). Dostopno prek: <http://www.integrativetherapy.com/en/articles.php?id=31> (3. april 2012).
 19. Fairclough, Norman. 2003. *Analysing Discourse: Textual analysis for social research*. London; New York: Routledge.
 20. Gatewood, Christa. 2009. *4 Ways to Display a Democratic Parenting Style*. Dostopno prek: <http://www.livestrong.com/article/8367-display-democratic-parenting-style/> (27. julij 2012).
 21. Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
 22. --- 1998. *The third way: The renewal of social democracy*. Cambridge: Polity Press.
 23. --- 2000. *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba *cf.
 24. Ginott, Haim G. 2011. *Med staršem in otrokom*. Ljubljana: UMco.
 25. Grusec, Joan E. in Jacqueline J. Goodnow. 1994. Impact of parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization of current points of view. *Developmental Psychology* 30 (1): 4–19.
 26. Haralambos, Michael in Martin Holborn. 2001. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.

27. Hlebec, Valentina in Tina Kogovšek. 2003. Konceptualizacija socialne opore. *Družboslovne razprave* 19 (43): 103–125.
28. Hoefle, Vicki. 2010. *A Democratic Family*. Dostopno prek: <http://www.parentingontrack.com/2010/10/is-there-democracy-in-your-house/> (27. julij 2012).
29. --- 2012. *Solve the Problem, Not the Symptom*. Dostopno prek: <http://www.parentingontrack.com/parents/solve-problems/> (29. julij 2012).
30. Hooper, Lisa M. 2007. The application of attachment theory and family systems theory to the phenomena of parentification. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families* 15 (3): 217–223.
31. Jamieson, Lynn. 1998. *Intimacy: Personal relationships in modern societies*. Cambridge: Polity Press.
32. --- 1999. Intimacy transformed? A critical look at the 'pure relationship'. *Sociology* 33 (3): 477–494.
33. Juul, Jesper. 2008. *Kompetentni otrok: družina na poti k novim temeljnim vrednotam*. Radovljica: Didakta.
34. --- 2009. *Od poslušnosti do odgovornosti: za novo kulturo vzgajanja*. Radovljica: Didakta.
35. --- 2010. Naj otroke hvalimo ali ne? (1. del). *Ringarajine iskrice*, 12–13 (april).
36. --- 2011. *To sem jaz! Kdo si pa ti? O bližini, spoštovanju in mejah med odraslimi otroki*. Radovljica: Didakta.
37. Kehily, Mary Jane. 2010. Childhood in crisis? Tracing the contours of 'crisis' and its impact upon contemporary parenting practices. *Media, Culture & Society* 32 (2): 171–185.
38. Kitzinger, Sheila. 1994. *Me, matere*. Ljubljana: Ganeš.
39. Kobal, Leonida. 2001. "Zlimam se z ljudmi" – ugotavljanje terapevtskih učinkov na prostovoljcih z vidika teorije navezanosti. *Socialno delo* 40 (6): 335–354.
40. Kroflič, Robi. 1997. *Avtoriteta v vzgoji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
41. --- 1999. *Med poslušnostjo in odgovornostjo: procesno-razvojni model moralne vzgoje*. Ljubljana: Založba Vija.
42. --- 2008a. Induktivni pristop k poučevanju državljske vzgoje na čelu interkulturalnosti. *Šolsko polje* 19 (5–6): 7–24.

43. --- 2008b. Novi pristopi k spodbujanju otrokovega prosocialnega in moralnega razvoja v predšolskem obdobju. V *Socialne interakcije v vrtcu*, 12–21. Dostopno prek: http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&sqi=2&ved=0CCkQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww2.arnes.si%2F~rkrofl1%2FTeksti%2Fvzgojiteljice%2520Celje%25202008.doc&ei=_aHIUO2EHYOE4gTC7oGQDw&usg=AFQjCNEq5nH8WBDqf_71Uo0FeH1TrtqnwA&sig2=onUrRC5CcNCJDvUdGXNfqA (18. november 2012).
44. --- 2010. Dialoški model avtoritete kot spopad za vzajemno pripoznanje: feministična kritika lacanovskega pogleda na avtoriteto. *Sodobna pedagogika* 61 (3): 134–154.
45. --- 2011. Podobe otroštva. *Emzin: revija za kulturo* 21 (1–2): 67–69.
46. Kuhar, Metka. 2010a. Fluidna avtoriteta: kvalitativna raziskava manifestacij starševske avtoritete v Sloveniji. *Psihološka obzorja* 19 (1): 5–24.
47. --- 2010b. Nekaj preliminarnih korakov k bolj celostni konceptualizaciji starševske avtoritete. *Sodobna pedagogika* 61 (2): 224–237.
48. --- 2011a. Palica in korenček v kot!. *Emzin: revija za kulturo* 21 (1–2): 71–73.
49. --- 2011b. Skrb za otroke: potrebe staršev predadolescentnih otrok v Sloveniji. *Teorija in praksa* 48 (2): 473–490.
50. Kuhar, Roman. 2006. Manjšine v medijih: statistična in diskurzivna analiza V *Mediji za državljane*, ur. Brankica Petković, Sandra Bašić-Hrvatina, Lenart J. Kučić, Iztok Jurančič, Marko Prpič in Roman Kuhar, 119–167. Ljubljana: Mirovni inštitut.
51. Larzelere, Robert E. 1998. *Combining love and limits in authoritative parenting: A conditional sequence model of disciplinary responses*. Dostopno prek: <http://parenthood.library.wisc.edu/Larzelere/Larzelere.html> (23. februar 2012).
52. Maccoby, Eleanor E. in John A. Martin. 1983. Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. V *Handbook of child psychology*, ur. P. H. Mussen in E. M. Hetherington, 1–101. New York: Wiley.
53. Madge, Clare in Henrietta O'Connor. 2006. Parenting gone wired: empowerment of new mothers on the internet? *Social & Cultural Geography* 7 (2): 199–220.
54. Med.over.net. 2007. *Vzgoja otrok in družine*. Dostopno prek: <http://med.over.net/forum5/list.php?25> (10. maj 2012).
55. --- 2012a. *Forumi*. Dostopno prek: <http://med.over.net/forum/> (10. maj 2012).

56. --- 2012b. *Informacije in pravila*. Dostopno prek: http://med.over.net/informacije_in_pravila/ (10. maj 2012).
57. --- 2012c. *Vzgoja otrok in družine*. Dostopno prek: <http://med.over.net/forum5/list.php?25> (10. maj 2012).
58. Milivojević, Zoran, Katja Bilban, Vida Kokelj, Miša Kramberger, Tjaša Steiner in Borut Kožuh. 2008. *Mala knjiga za velike starše: priročnik za vzgojo otrok*. Ljubljana: Mladinski dom Jarše.
59. Nakano Glenn, Evelyn, Grace Chang in Linda Rennie Forcey. 1994. *Mothering: Ideology, experience and agency*. New York, London: Routledge.
60. Novković, Milica. 2009. *Družinski priročnik: kako v sodobni družini doseči ljubezen, zdravje in uspehe v šoli*. Ljubljana: Društvo Center za ustvarjalno vzgojo.
61. Nucci, Larry, Yuki Hasebe in Maria T. Lins-Dyer. 2005. Adolescent psychological well-being and parental control of the personal. *New directions for child and adolescent development* 2005 (108): 17–30.
62. Orešnik, Alenka. 2010. *Štiri vrste vzgoje*. Dostopno prek: <http://iskreni.net/vzgoja-in-starsevstvo/vzgoja/600-avtoritarna-permisivna-in-socutna-vzgoja.html> (14. junij 2012).
63. Pantley, Elizabeth. 2007. *Z otrokom lahko sodelujete*. Radovljica: Didakta.
64. Pavlović, Zoran. 1993. *Psihološke pravice otroka: otrokove pravice onstran pravnega varstva*. Radovljica: Didakta.
65. Pomerantz, Eva M. in Wendy S. Grolnick. 2009. Toward a clear and inclusive conceptualization of parental control: Reply to the commentaries. *Child Development Perspectives* 3 (3): 176–177.
66. Puhar, Alenka. 1982. *Prvotno besedilo življenja*. Zagreb: Globus.
67. Radey, Melissa in Karen A. Randolph. 2009. Parenting sources: How do parents differ in their efforts to learn about parenting? *Family Relations* 58 (5): 536–548.
68. Rakar, Tatjana, Ružica Boškić, Urban Boljka, Polona Dremelj, Mateja Nagode, Andreja Črnak Meglič, Liljana Rihter. 2010. *Raziskava o potrebah družin po različnih oblikah storitev*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

69. Rener, Tanja. 2002. Novi trendi v zasebnih razmerjih V *Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*, ur. Vlado Mihelj, 79–103. Maribor: Aristej.
70. --- 2006. Težave s pojmom družine V *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*, ur. Tanja Rener, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek, 13–26. Koper: Univerza na primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales.
71. Ringaraja.net. 2010. *Splošne informacije o portalu*. Dostopno prek: http://www.ringaraja.net/clanek/splosne-informacije-o-portal_u_3159.html (10. maj 2012).
72. --- 2012a. Dostopno prek: <http://www.ringaraja.net/> (10. maj 2012).
73. --- 2012b. *Vzgoja*. Dostopno prek: http://www.ringaraja.net/forum/Vzgoja/forumid_97/tt.htm (10. maj 2012).
74. Rohner, Ronald P. in Preston A. Britner. 2002. Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research* 36 (1): 16–47.
75. Rohner, Ronald P., Abdul Khaleque in David E. Cournoyer. 2007. *Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications*. Dostopno prek: http://www.cspar.uconn.edu/Introduction_to_Parental_Acceptance.pdf (15. april 2012).
76. Sarkadi, A. in S. Bremberg. 2005. Socially unbiased parenting support on the internet: A cross-sectional study of users of a large Swedish parenting website. *Child: Care, Health & Development* 31 (1): 43–52.
77. Sears, William in Martha Sears. 2008. *Povezovalno starševstvo: kako po zdravi pameti vzgajati in razumeti otroka*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
78. Smetana, Judith G. 2011. *Adolescents, families, and social development: How teens construct their worlds*. Oxford, UK: Wiley-Blackwell.
79. Solomon, Yvette, Jo Warin, Charlie Lewis in Wendy Langford. 2002. Intimate talk between parents and their teenage children: democratic openness or covert control? *Sociology* 36 (4): 965–983.
80. Solter, Aletha. 2000. *The disadvantages of Time-Out*. Dostopno prek: <http://www.awareparenting.com/timeout.htm> (19. avgust 2012).
81. Stattin, Håkan in Margaret Kerr. 2000. Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development* 71 (4): 1072–1085.

82. Sunderland, Margot. 2008. *Znanost o vzgoji: praktični nasveti o spanju, joku, igri in ustvarjanju čustvenega ravnovesja za vse življenje*. Radovljica: Didakta.
83. Suzuki, Sawako. 2010. The effects of marital support, social network support, and parenting stress on parenting: Self-efficacy among mothers of young children in Japan. *Journal of Early Childhood Research* 8 (1): 40–66.
84. Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
85. --- 2006. Družinske spremembe V *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*, ur. Tanja Rener, Mateja Sedmak, Alenka Švab in Mojca Urek, 63–87. Koper: Univerza na primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales.
86. Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
87. Ule, Mirjana. 1993. *Psihologija vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
88. Vezovnik, Andreja. 2007. Diskurzi o očetovstvu v slovenskih starševskih revijah: kritična analiza diskurza. *Teorija in praksa* 44 (1–2): 191–208.
89. Žorž, Bogdan. 2002. *Razvajenost: rak sodobne vzgoje*. Celje: Mohorjeva družba.